

**MINISTERUL SĂNĂTĂȚII, MUNCII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AL REPUBLICII MOLDOVA**

**MINISTRY OF HEALTH, LABOUR AND SOCIAL PROTECTION
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

**Comitetului ONU pentru
drepturile persoanelor cu dizabilități**

**Implementarea
Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități**

**RAPORTUL DOI și TREI, COMBINATE, DE STAT
AL REPUBLICII MOLDOVA
prezentat conform art. 35 al Convenției**

CUPRINS

I. Introducere	5
II. Prevederi generale (Articolele 1-4)	6
III. Realizarea drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități	8
Articolul 5 - Egalitatea și nediscriminarea	8
Articolul 6 - Femei cu dizabilități	9
Articolul 7 - Copii cu dizabilități	13
Articolul 8 - Creșterea gradului de conștientizare	14
Articolul 9 - Accesibilitate	16
Articolul 10 - Dreptul la viață	20
Articolul 11 - Situații de risc și urgențe umanitare	21
Articolul 12 - Recunoaștere egală în fața legii	22
Articolul 13 - Accesul la justiție	23
Articolul 14 - Libertatea și siguranța persoanei	24
Articolul 15 - Nimeni nu poate fi supus torturii și niciunui fel de pedeapsă sau de tratament crud, inuman sau degradant	26
Articolul 16 - Nimeni nu poate fi supus exploatării, violenței și abuzului	28
Articolul 17 - Protejarea integrității persoanei	30
Articolul 18 - Libertatea de mișcare și cetățenia	31
Articolul 19 - Viață independentă și integrare în comunitate	31
Articolul 20 - Mobilitatea personală	33
Articolul 21 - Libertatea de expresie și opinie și accesul la informație	34
Articolul 22 - Dreptul la viață personală	35
Articolul 23 - Respectul pentru cămin și familie	36
Articolul 24 - Educația	37
Articolul 25 - Sănătatea	38
Articolul 26 - Abilitare și reabilitare	43
Articolul 27 - Munca și încadrarea în muncă	44
Articolul 28 - Standarde de viață și de protecție socială adecvate	45
Articolul 29 - Participarea la viața politică și publică	48
Articolul 30 - Participarea la viața culturală, activități recreative, timp liber și sport	50
IV. Obligațiuni specifice	51
Articolul 31 - Statistici și colectarea datelor	51
Articolul 32 - Cooperarea internațională	52
Articolul 33 - Implementarea și monitorizarea națională	53
Follow-up și diseminare	54

ABREVIERI

AMP - Asistența Medicală Primară;
ANP - Administrația Națională a Penitenciarelor;
ANAS - Agenția Națională Asistență Socială;
ANRCETI - Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației;
ANOFM - Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă;
ANSP - Agenția Națională pentru Sănătate Publică;
AOPD - Alianța Organizațiilor pentru Persoanele cu Dizabilități;
APRA - Ajutor pentru perioada rece a anului;
AjS - Ajutor social;
APL - Administrația Publică Locală;
BNS - Biroul Național de Statistică;
CA - Consiliul Audiovizualului;
CEC - Comisia Electorală Centrală;
CES - Cerințe Educaționale Speciale;
CEDO - Curtea Europeană pentru Drepturile Omului;
CEDAW - Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei;
CICDE - Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral;
CIF - Clasificația Internațională a Funcționalității, Dizabilității și Sănătății;
CNAS - Casa Națională de Asigurări Sociale;
CNAM - Compania Națională de Asigurări în Medicină;
CNDO - Consiliul Național pentru Drepturile Omului;
CNAJGS - Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat;
CNDDCM - Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă;
CPEDAE - Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurării Egalității;
CSPT - Centru de Sănătate Prietenos Tinerilor;
CREPOR - Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare;
CNPDCP - Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal;
CREI - Centru de resurse pentru educația incluzivă;
CRAP - Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică;
CCTV - Sistem televizat cu circuit închis;
CCSM - Centrul Comunitar de Sănătate Mintală;
CNA - Centrul Național Anticorupție;
DCI - Denumire comună internațională;
EASPD - Asociația Europeană a Prestatorilor de Servicii pentru Persoanele cu dizabilități;
FAOAM - Fondul asigurării obligatorii de asistență medicală;
IDOM - Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova;
IGP - Inspectoratul General al Poliției;
INJ - Institutului Național de Justiție;
ITC - Intervenție timpurie la copii;
ÎPTI - Învățământul Profesional Tehnic Incluziv;
ÎPT - Învățământul profesional tehnic;
MAI - Ministerul Afacerilor Interne;
MECC - Ministerul Educației, Culturii și Cercetării;
MEI - Ministerul Economiei și Infrastructurii;
MF - Ministerul Finanțelor;
MJ - Ministerul Justiției;
MSMPS - Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;

OAP - Oficiul Avocatului Poporului;
OHCHR - Oficiul ONU pentru Drepturile Omului;
OMS - Organizația Mondială a Sănătății;
OLSDÎ - Organele locale de specialitate în domeniul învățământului;
PNADO - Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului;
PNUD - Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare;
SAP - Serviciul de asistență psihopedagogică;
SDC - Biroul de Cooperare al Elveției;
STAS - Structurile teritoriale de asistență socială;
STOFM - Subdiviziunile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă;
UNFPA - Fondul ONU pentru Populație în Republica Moldova;
USAID - Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională.

I. INTRODUCERE

Ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, de către Republica Moldova, în anul 2010, a marcat schimbări importante în domeniul dizabilității, s-a reușit înregistrarea mai multor progrese în ceea ce privește incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, inclusiv:

- adoptată Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60/2012;
- aprobat setul de indicatori pentru monitorizarea implementării Convenției, în anul 2016;
- reglementate și dezvoltate diferite tipuri de servicii sociale pentru persoanele cu dizabilități (Casa comunitară, Locuința protejată, Asistență personală, Echipa mobilă, Respiro, Plasament familial pentru adulți, Asistență telefonică gratuită, Centrul de zi pentru persoane cu dizabilități, ș.a), în anii 2010-2019;
- aprobat Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (pentru anii 2017-2022);
- reformată instituția responsabilă de determinarea dizabilității și capacității de muncă, începând cu anul 2013;
- aprobat Programul național de dezinstituționalizare și Planurile de transformare a instituțiilor rezidențiale, pentru anii 2018-2026;
- majorate alocațiile sociale, valorizate și indexate pensiile de dizabilitate;
- reglementat pachetul minim de servicii sociale și alocate mijloace financiare administrației publice locale pentru serviciile sociale „Asistență personală”, „Suport monetar”, „Sprijin pentru familiile cu copii”, începând cu anul 2018;
- a fost semnat Protocolul Opțional la Convenție, în anul 2018;
- aprobate prevederi pentru subvenționarea angajatorilor care creează sau adaptează locurile de muncă pentru persoanele cu dizabilități și îmbunătățit accesul la serviciile de ocupare, începând cu anul 2019;
- aprobat mecanismul de acordare a facilităților la importul mijloacelor de transport destinate pentru transportarea persoanelor cu dizabilități ale aparatului locomotor, precum și a scutirilor la taxa pentru folosirea drumurilor, ș.a.

Cu toate că au fost întreprinse mai multe acțiuni și sunt mai multe realizări concrete în domeniu, mai este necesar în continuare de întreprins măsuri în vederea implementării prevederilor Convenției ONU, a recomandărilor, observațiilor experților Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, precum și a observațiilor raportorilor speciali ONU care au vizitat Republica Moldova.

În vederea realizării prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, a obiectivelor documentelor strategice naționale, Programului de activitate a Guvernului, politicile din domeniu sunt orientate în continuare spre promovarea și aplicarea unor noi mecanisme de protecție socială a persoanelor cu dizabilități, precum și perfecționarea cadrului legislativ-normativ pentru asigurarea accesului acestora la prestații și servicii sociale, de ocupare în câmpul muncii și de reabilitare.

Conform datelor statistice, la 01.01.2020, în Republica Moldova numărul total al persoanelor cu dizabilități constituia 176100, inclusiv 10700 copii, fiind în descreștere cu 3500 persoane față de anul 2017. Din totalul persoanelor cu dizabilități, circa 48,0% sunt femei și 52,0% sunt bărbați, 62% locuiesc în zone rurale și 38% locuiesc în zone urbane. Persoanele cu dizabilități reprezintă 5,0% din populația totală a țării, iar copii cu dizabilități reprezintă 1,6% din numărul total al copiilor Republicii Moldova.

Conform art. 35, alin. 1 al Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Republica Moldova a prezentat Comitetului ONU Raportul inițial de Stat, la doi ani după ratificarea Convenției (în anul 2012), care a fost audiat în anul 2017. În rezultat, Comitetul a venit cu Observațiile finale referitoare la Raportul inițial de Stat al Republicii Moldova, inclusiv, solicitând prezentarea rapoartelor doi și trei combinate până la 21 octombrie 2020.

Prezentul Raport ilustrează analiza legislației naționale din perspectiva corespunderii acesteia cu prevederile Convenției, măsurile întreprinse de Stat în vederea implementării Convenției în perioada 2012-2020, informații cu privire la implementarea Observațiilor finale ale Comitetului ONU, din anul 2017, precum și dificultățile, carențele care urmează a fi abordate și soluționate în perioada succesivă.

Realizarea Raportului doi și trei, combinat, de Stat a constituit pentru Guvernul Republicii Moldova o oportunitate de analiză a situației persoanelor cu dizabilități, atât prin prisma prevederilor legale, cât și practicilor locale.

Raportul a fost realizat sub coordonarea MSMPS, cu implicarea autorităților publice centrale și locale, precum și a societății civile.

II. PREVEDERI GENERALE (Articolele 1-4)

Ratificând Convenția, Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a respecta și pune în practică principiile documentului, inclusiv asigurându-se că noile proiecte de acte legislative/normative, precum și politicile promovate în diferite domenii, corespund prevederilor Convenției.

Totodată, dat fiind faptul că dizabilitatea este un subiect care vizează diferite domenii, respectiv trebuie abordat intersectorial, interinstituțional și la diferite niveluri ale administrației publice și desigur cu implicarea persoanelor cu dizabilități și a organizațiilor necomerciale care îi reprezintă, Guvernul întreprinde măsuri pentru revizuirea și ajustarea legislației, implementarea documentelor de politici, în corespundere cu prevederile Convenției.

Aceste măsuri au drept scop eliminarea prevederilor discriminatorii din cadrul legal existent și asigurarea promovării, protejării și asigurării exercitării tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către toate persoanele cu dizabilități în baza principiului egalității și nediscriminării. În acest context un rol important îl au, desigur, OAP și CPEDAE.

Principiile și obiectivele care stau la baza protecției și promovării drepturilor persoanelor cu dizabilități sunt reglementate în Legea nr. 60/2012, privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, care prevede asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, în egală măsură cu alți cetățeni, la protecție socială, asistență medicală, reabilitare, educație, muncă, viață publică, mediul fizic, transport, tehnologii și sisteme informaționale, de comunicare și la alte utilități și servicii la care are acces publicul larg. Legea prevede și noțiuni precum „adaptare rezonabilă”, „design universal”, „accesibilitate” și definește „dizabilitatea”/„persoana cu dizabilități”, reieșind din definițiile Convenției.

În scopul ajustării actelor normative în vigoare la prevederile Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, prin Legea nr. 201/2016 a fost modificată legislația în vigoare, din diferite domenii, și ajustată la prevederile Convenției, iar prin Hotărârea Guvernului nr. 592 din 24.07.2017, au fost operate modificări și completări la 49 de acte normative în vigoare, din diferite domenii, în vederea ajustării acestora la prevederile Convenției.

În anul 2018, au fost operate modificări la articolele 50 și 51 din Constituția Republicii Moldova, fiind substituite cuvintele „persoane handicapate” cu cuvintele „persoane cu dizabilități”.

Cu referire la recomandarea 7 lit. (a)-(c) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

- În contextul reformării sistemului de determinare a gradului de dizabilitate și tranziției de la modelul medical la modelul social în abordarea persoanelor cu dizabilități, Republica Moldova continuă să-și ajusteze legislația la modelele internaționale și să implementeze documente de politici conforme prevederilor Convenției, care au fost începute încă în anul 2013, prin crearea echipelor multidisciplinare de experți din domeniul medical, social și educațional, responsabili de determinarea gradului de dizabilitate și implementarea criteriilor medico-sociale.

Ulterior, prin Dispoziția Prim-ministrului Republicii Moldova, nr. 43 din 04 mai 2017 a fost aprobat Conceptul de reformare a sistemului de determinare a dizabilității în Republica Moldova și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia, unul din obiectivele principale a căruia este ajustarea criteriilor pentru determinarea dizabilității la standardele internaționale (în corespundere cu CIF).

În contextul implementării Conceptului menționat a fost aprobată Hotărârea Guvernului nr. 357/2018 „Cu privire la determinarea dizabilității”, conform căreia, una din atribuțiile de bază ale CNDDCM, este elaborarea criteriilor de determinare a gradului de dizabilitate la copii și adulți, în conformitate cu standardele internaționale din domeniu. Astfel, a fost elaborat, pilotat și aprobat pentru utilizare, în anul

2019 compartimentul „Tulburări mentale și de comportament” din Criteriile de determinare a dizabilității la adulți și copii. Cu sprijinul UNICEF Moldova, CNDDCM a elaborat Criteriile de evaluare a funcțiilor și structurilor organismului la copii și Criteriile socio-educaționale pentru copiii cu dizabilități (Chestionare de evaluare a capacităților și performanțelor copiilor în activități și participare cât și a factorilor de mediu) în corespundere cu CIF (variante Copii și Tineret), care se află în stadiu de pilotare în perioada anilor 2019-2020. Totodată, în scopul creșterii nivelului de cunoștințe a angajaților CNDDCM în domeniul CIF, cu suportul logistic și financiar al OMS, în lunile septembrie-noiembrie ale anului 2019, au fost realizate 4 runde de instruire, la care în calitate de formatori fiind o echipă de specialiști din România. În prezent, în cadrul unui proiect finanțat de Banca Mondială, se realizează procesul de reinginerie și digitizare a serviciului public „Determinarea dizabilității”, care va asigura creșterea calității și accesibilității populației la acest serviciu, prin simplificarea procedurii de depunere a documentelor pentru determinarea gradului de dizabilitate; excluderea formularelor și documentelor pe suport de hârtie; asigurarea interoperabilității cu sistemele informaționale ale altor autorități ș.a.

- În scopul creării unor condiții indispensabile implementării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și implementării Observațiilor finale ale Comitetului pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, precum și a observațiilor, recomandărilor raportorilor speciali, experților internaționali cu referire la respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova, a fost elaborat și aprobat, prin Hotărârea Guvernului nr. 723 din 8 septembrie 2017, Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022 și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia.

Programul prevede o abordare intersectorială în incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale acestora în egală măsură cu ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții sociale.

Programul are drept scop abordarea direcțiilor strategice de acțiune la nivel național în vederea asigurării drepturilor persoanelor cu dizabilități și participării lor efective și depline în societate.

Suplimentar, Programul strategic ce asigură implementarea unui cadru unic al instituțiilor de stat și ale societății civile în domeniul drepturilor omului este PNADO pentru perioada 2018-2022, care reprezintă continuitatea politicilor cu accente preponderente asupra aderării la instrumentele internaționale în domeniul drepturilor omului; ajustării legislației naționale la standardele internaționale; asigurării accesului liber la justiție; perfecționării mecanismelor naționale de apărare a drepturilor omului; asigurării apărării eficiente a drepturilor politice, civile, economice, sociale și culturale; consolidării protecției minorităților naționale și grupurilor etnice, precum și a categoriilor de populație aflate în dificultate, inclusiv a persoanelor cu dizabilități.

În vederea coordonării implementării politicii de stat uniforme în domeniul drepturilor omului, monitorizării și evaluării implementării documentelor de politici în domeniul drepturilor omului, în anul 2019, Guvernul a aprobat Componenta CNDO, Regulamentul Consiliului și Regulamentul privind activitatea coordonatorului în domeniul drepturilor omului. Funcția de președinte al Consiliului este exercitată de către Prim-ministru. Membrii Consiliului sunt la nivel de miniștri, președinți ai comisiilor parlamentare, președinți/șefi/directori ai altor autorităților publice centrale, reprezentanții autorităților publice locale. Cinci membri ai Consiliului sunt dintre reprezentanții organizațiilor necomerciale, selectați în baza unui concurs public organizat de Consiliul Național pentru Participare. Secretariatul permanent pentru drepturile omului este asigurat de către Cancelaria de Stat.

- Pe componenta „Furnizarea de training privind conceptele de amenajare rezonabilă și design universal pentru funcționarii publici și adoptarea măsurilor legislative, administrative și de altă natură”, informație detaliată este prezentată la Articolul 9. Accesibilitate, din prezentul Raport.

- Referitor la ratificarea Protocolului Opțional la Convenție, informăm că, în anul 2018, acesta a fost semnat, iar în anul 2021 urmează a fi ratificat (acțiune prevăzută în PNADO pentru anii 2018-2022).

Cu referire la recomandarea 9 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Problematica minorității romilor din Republica Moldova este un subiect tot mai vizibil pe agenda politică națională, astfel, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Planul de acțiuni privind susținerea populației de etnie romă pe anii 2016-2026 (H.G. nr. 734/2016), care are la bază obiectivul de a contribui la reducerea sărăciei și creșterea potențialului economic, promovarea diversității culturale și combaterea stereotipurilor negative existente, îmbunătățirea participării romilor la viața publică.

Famiiliile de romi, inclusiv cele care au în componență persoane și/sau copii cu dizabilități, beneficiază de asistență socială (prestații și servicii), conform necesităților, în conformitate cu prevederile Legii asistenței sociale, nr. 547/2003, Legii cu privire la ajutorul social, nr.133/2008, Legii privind serviciile sociale, nr. 123/2010 și alte acte normative.

III. REALIZAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Articolul 5. Egalitatea și nediscriminarea

Egalitatea și nediscriminarea, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, este consfințită prin Constituția Republicii Moldova, și alte acte legislative și normative în vigoare, menționate în detalii în Raportul inițial de Stat.

Cu referire la recomandarea 11 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Criteriul de dizabilitate este unul expres prevăzut în art. 1 al Legii nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității. Astfel, prevederea respectivă interzice discriminarea în sferile: politică, economică, socială, culturală ș.a.. Discriminarea persoanelor pe baza a două sau mai multe criterii constituie una din formele grave ale discriminării, prevăzute de art. 4 al Legii nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității. Totodată, încălcarea egalității în drepturi, săvârșită în baza a două sau mai multe criterii, este sancționată penal în conformitate cu art. 176 alin. (1) lit. d) din Codul penal, în cazul în care fapta întrunește elementele componente ale infracțiunii.

Actualmente, refuzul de asigurare a acomodării rezonabile este sancționat de art. 56¹ alin. (5) al Codului Contravențional doar în partea ce ține de amenajarea și adaptarea rezonabilă a locurilor de muncă. Totodată, Codul Contravențional nu sancționează refuzul acomodării rezonabile pentru persoanele cu dizabilități în alte domenii, precum educația, accesul la justiție ș.a. În ceea ce privește accesibilitatea, sunt sancționate contravențional nerespectarea rigorilor de accesibilitate a clădirilor (art. 177 alin. (2) lit i¹ Cod Contravențional), a mijloacelor de transport în comun (art. 221¹ Cod Contravențional), cât și a normativelor de construcție, de reparație și de reconstrucție a drumurilor (art. 227 alin. (3) Cod Contravențional).

În baza Legii nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, a fost instituit CPEDAE, organ colegial format din 5 membri, specializat în domeniul prevenirii și eliminării discriminării și asigurării egalității, atât în sfera publică, cât și privată. CPEDAE examinează plângerile privind presupusa discriminare bazată pe oricare dintre criteriile prevăzute la art. 1 din Legea nr. 121/2012, inclusiv pe criteriul de dizabilitate. Examinarea plângerilor finalizează cu adoptarea unei decizii. Deciziile în care se constată discriminarea includ și recomandări în vederea asigurării repunerii în drepturi a victimei și a prevenirii faptelor similare pe viitor. Totodată, Consiliul este competent să constate contravențiile cu elemente discriminatorii, aplicarea sancțiunii fiind prerogativa instanțelor de judecată. Toate deciziile CPEDAE sunt disponibile publicului și pot fi accesate pe pagina web a instituției www.egalitate.md (pct. 10 lit. c) din Observațiile finale.

Anual, CPEDAE desfășoară activități de instruire în domeniul prevenirii și combaterii discriminării pentru diverse categorii de beneficiari: reprezentanți ai sistemului judiciar, angajați ai organelor de drept, reprezentanți ai autorităților publice, cadre didactice, educatori, medici, asistenți sociali, angajați ai sectorului privat, transportatori, jurnaliști, studenți și elevi. Numărul de persoane instruite anual variază de la 300 la circa 900 persoane.

Actualmente, există o multitudine de modalități de depunere a unei plângeri la CPEDAE: personal, prin poștă sau e-mail, prin formularul on-line disponibil pe www.egalitate.md, în cadrul audienței acordate de membrii CPEDAE. În ultimul timp se observă o utilizare mai mare a platformei online de depunere a plângerilor.

CPEDAE, a realizat o serie de măsuri orientate spre sporirea accesibilității informației privind mecanismul național de protecție împotriva discriminării pentru persoanele cu dizabilități intelectuale, cognitive și de învățare. Printre acestea se numără transcrierea Legii nr.121/2012 într-un format ușor de citit și ușor de înțeles; transcrierea Ghidului petiționarului în alfabetul Braille, devenind astfel accesibil și pentru persoanele cu deficiențe de vedere, elaborarea variantei sonore a Ghidului petiționarului, care poate fi descărcată de pe site-ul instituției în limbile română și rusă; traducerea în 4 limbi (ucraineană, găgăuză, bulgară, romani) a Ghidului petiționarului.

Printre măsurile implementate de CPEDAE, pentru a preveni discriminarea inclusiv pe criteriu de dizabilitate, în perioada de referință, pot fi menționate: elaborarea și publicarea materialelor informative,¹ derularea spoturilor sociale,² desfășurarea campaniilor de informare și sensibilizare,³ organizarea conferințelor și atelierelor de lucru ș.a.

De la începutul activității și până în prezent, CPEDAE a constatat discriminare pe criteriu de dizabilitate într-un număr total de 94 de cauze, ceea ce constituie 28% din numărul total (334) al cauzelor pe marginea cărora au fost adoptate decizii de constatare a discriminării. În 35 din aceste cauze a fost constatăată lipsa/refuzul acomodării rezonabile pentru persoanele cu dizabilități.

Totodată, dizabilitatea este, alături de sex/gen și vârstă, unul din criteriile cele mai des invocate de petiționari în plângerile depuse.

Domeniile în care au fost constatate situații de discriminare a persoanelor cu dizabilități sunt următoarele: accesul la bunuri și servicii – 57 cauze, educație – 13 cauze, angajare/ocupare – 10 cauze, accesul la justiție – 5 cauze, alte domenii – 6 cauze. De asemenea, lezarea demnității umane pe motiv de dizabilitate, a fost constatăată într-un număr de 5 cauze. Totodată, CPEDAE, remarcă faptul că rata de implementare a recomandărilor pe cauzele în care a fost constatăată discriminare pe criteriu de dizabilitate a fost de 48% pentru deciziile adoptate în 2017 și de 56% pentru deciziile adoptate în 2018, aspect ce constituie o evoluție pozitivă în acest domeniu.

În vederea prevenirii discriminării copiilor cu dizabilități și Keystone Moldova a organizat 150 de spectacole de teatru forum în peste o sută de școli și grădinițe de copii din Moldova. Peste 15000 de copii, pedagogi, educatori, părinți au participat la aceste spectacole și au venit cu circa 4000 de soluții în vederea combaterii discriminării în instituțiile educaționale.

Articolul 6. Femei cu dizabilități

Din totalul persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova, 48.0% sunt femei.

În scopul asigurării exercitării drepturilor egale de către femei și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, și alte sfere ale vieții, precum și în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare pe criteriul de sex, a fost adoptată și ajustată legislația națională, inclusiv Legea nr. 5/2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, Legea nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități ș.a. Aceste aspecte au fost descrise detaliat în Raportul inițial de Stat.

Cu referire la recomandarea 13 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Pe parcursul anului 2017, Programul de consolidare a capacităților femeilor din grupurile subreprezentate, implementat de către UN Women Moldova, s-a axat pe următoarele subiecte: rolul femeilor în istorie și societate, Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați pe anii 2017-2021, prevederile și recomandările CEDAW pentru Moldova, legislația privind dreptul persoanelor cu dizabilități, managementul campaniilor electorale, egalitatea de gen și dezvoltarea durabilă, comunicarea cu mass-media și instituțiile publice, comunicarea non-verbală, managementul strategic și tehnologiile IT pentru lobby și

¹ <https://egalitate.md/publicatii/>

² <https://egalitate.md/news-and-information/ce-vezi-imagine-stephen-hawking/>

³ <https://egalitate.md/campaigns/>

advocacy. Astfel, 39 de femei cu diferite tipuri de dizabilități din întreaga țară (inclusiv, din regiunile Găgăuzia și Transnistria) și-au îmbunătățit abilitățile pentru a se implica activ în viața civică și politică.

Pe parcursul anului 2018, cu suportul ONG-urilor Gender-Centru și Clubul politic al femeilor 50/50, a fost extinsă rețeaua cluburilor politice la nivel local, fiind lansate încă 8 în raioane: Anenii Noi, Criuleni, Edineț, Hâncești, Ștefan Vodă, Ungheni, Vulcănești și Bălți, astfel mărind numărul acestora până la 15.

Prin intermediul acestor platforme, femeile lidere (inclusiv, cele din grupurile subreprezentate) au beneficiat de suport pentru creșterea gradului de conștientizare privind egalitate de gen și și-au consolidat capacitățile pentru a putea intra în politică sau accede în funcții decizionale.

În perioada mai-septembrie 2018, 43 de femei din diferite grupuri, inclusiv cele cu dizabilități, interesate să candideze la alegerile din 2019, au participat în cadrul proiectului „Women4Leadership”, implementat de către A.O. „Contact-Cahul” și A.O. „Institutum Virtutes Civilis”, cu suportul UN Women, și-au îmbunătățit abilitățile și cunoștințele pe teme precum partidele politice și rolul lor în dezvoltarea democrației. Iar, în perioada 29 mai – 1 iunie 2018, s-a desfășurat un program-pilot de instruire pentru formatori în domeniul abilitării și participării politice a femeilor, organizat de UN Women. În cadrul acestei inițiative, participantele și participanții au contribuit la îmbunătățirea programului de instruire, care va fi folosit în continuare pentru instruirea formatorilor în domeniul participării politice a femeilor la nivel global.

Urmare a activităților desfășurate de Comisia Electorală Centrală și PNUD Moldova, au fost consolidate capacitățile grupurilor subreprezentate ale populației, inclusiv: 1142 persoane cu dizabilități, dintre care - 654 femei.

Totodată, 808 persoane (768 de femei și 40 bărbați), au obținut mai multe cunoștințe și informații despre participarea politică a femeilor datorită mai multor campanii și evenimente informative organizate de către Clubul Politic al Femeilor 50/50 cu suportul UN Women. Una din aceste activități a presupus sporirea capacităților persoanelor din grupuri subreprezentate (femei în etate, mame cu mulți copii, femei cu dizabilități, mame cu copii cu dizabilități, femei cu venituri mici, persoane aflate în șomaj, femei rom, etc.) în vederea abordării problemelor cu care se confruntă candidații/ele la alegerile locale pentru a le include în agenda politică și decizională.

Circa 220 femei, au obținut cunoștințe și abilități de a candida pentru alegerile locale din 2019. În acest sens, 135 femei (dintre care o femeie cu dizabilități) și-au sporit abilitățile de a candida datorită participării lor în cadrul Academiei „Women for Leadership”, implementată de Centrul Contact Cahul și Institutum Virtutes Civilis, 47 femei cu dizabilități și 38 de femei de etnie romă și-au sporit cunoștințele. Femeile au obținut cunoștințe în astfel de domenii, precum: egalitatea de gen și participarea politică a femeilor, liderismul feminin, elaborarea unui plan de campanie și desfășurarea unei campanii electorale, elaborarea mesajului de campanie și consolidarea echipei etc. Pe lângă sesiuni de instruire, femeile au beneficiat de mentorat și coaching. Drept rezultat, 107 femei au candidat la alegerile locale, dintre care 8 femei cu dizabilități și 14 femei de etnie romă. Urmare a alegerilor locale din 2019, 6 femei cu dizabilități și 6 femei de etnie romă au fost alese în calitate de consilieri locale.

Cu referire la recomandarea 13 lit. (a) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Dreptul femeilor cu dizabilități la sănătate sexuală și reproductivă în condiții de egalitate cu ceilalți, inclusiv tratamentul ginecologic și consiliere privind planificarea familială și sănătatea reproductivă, este stabilit în cadrul normativ, inclusiv Legea nr.138/2012 privind sănătatea reproducerii, Legea nr. 411/1995 ocrotirii sănătății, Legea nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, iar începând cu anul 2017 și Programul național în sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru anii 2018-2022, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 681 din 11.07.2018.

Unul din obiectivele Programului național, prevede asigurarea accesului echitabil și universal al întregii populații a Republicii Moldova la gama comprehensivă de servicii de sănătate sexuală și reproductive.

Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, a fost completat în anul 2018 cu prevederi de prestare suplimentară a următoarelor servicii:

- planificarea familiei: consultarea în probleme de planificare a familiei, inclusiv alegerea mijloacelor de contracepție pentru persoanele fără risc obstetrical, etc., inclusiv asigurarea cu contraceptive;

- administrarea contraceptivelor, aplicarea sau înlăturarea steriletului; prelevarea probei citologice;
- recoltarea unui produs patologic sau material pentru biopsie;
- eliberarea certificatelor despre starea sănătății tinerilor înainte de căsătorie, cu prescrierea investigațiilor prevăzute de actele normative în vigoare;
- realizarea manoperelor medicale specifice specialității obstetrică și ginecologie prevăzute în Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală.

În vederea îmbunătățirii calității serviciilor de sănătate a reproducerii, asigurării accesului grupurilor vulnerabile ale populației, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, la contraceptive procurate la nivel de asistență medicală primară din sursele asigurării obligatorii de asistență medicală prin Ordinul Ministerului Sănătății nr. 658/2015, a fost aprobat Regulamentul cu privire la asigurarea grupurilor vulnerabile ale populației cu contraceptive procurate la nivel de asistență medicală primară din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală și Planuri de acțiuni privind asigurarea cu contraceptive a grupurilor vulnerabile ale populației, la nivel de asistență medicală primară.

Prin Ordinul MSMPS, nr. 555/2020, au fost extinse categoriile beneficiarilor din vârsta fertilă beneficiari de contraceptive, asigurate de către prestatorii de servicii medicale primare, printre care persoane cu dizabilități, inclusiv din cadrul instituțiilor rezidențiale etc.

În 2019, au fost elaborate Ghidul și 4 manuale pentru modulul software bazat pe programul CHANNEL integrat în Sistemul automat de informații pentru asistența medicală primară - Documentele sunt destinate pentru prestatorii de servicii medicale din asistența medicală primară (AMP), care sunt responsabili pentru estimarea nevoilor și distribuirea contraceptivelor către grupurile vulnerabile din cadrul Programului național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive 2018-2022.

În anul 2018, au fost procurate mijloace moderne de contracepție pentru grupurile vulnerabile ale populației, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități, în sumă de 3,5 mln. lei, iar în anul 2019 - în sumă de 2,9 mln. lei.

Dintre grupurile cu vulnerabilitate sporită, adolescenții și tinerii cu diferit grad de dizabilitate, beneficiază de servicii adaptate nevoilor lor specifice, manifestată prin crearea unei rețele de 41 CSPT localizate în municipiile Chișinău, Bălți și centrele raionale din republică. În acest context, MSMPS cu suportul UNFPA, în parteneriat cu SDC, în anul 2017, a echipat 30 CSPT din țară cu fotolii ginecologice adaptate fetelor și femeilor cu dizabilități. Dotarea instituțiilor medicale cu fotolii ginecologice adaptate (cu rampe de acces sau/si ascensoare) oferă posibilitatea fetelor și femeilor cu dizabilități să beneficieze de servicii de sănătate sexuală și reproductivă fără discriminare. Se planifică crearea condițiilor pentru asigurarea accesului persoanelor respective în toate instituțiile.

MSMPS a organizat instruirea a 30 specialiști ai CSPT, privind particularitățile consilierii adolescenților cu nevoi speciale pe problemele specifice domeniului.

Anual, peste 20% (circa 10,5 mii) dintre beneficiarii serviciilor consultative de planificare a familiei și sănătatea reproductivă ale CSPT sunt oferite tinerilor vulnerabili, inclusiv celor cu dizabilități, iar cca 35% dintre beneficiari sunt persoanele vizate din mediu rural.

În anul 2019 de serviciile consultative și instructiv - metodice ale rețelei de 41 CSPT au beneficiat peste 248 mii persoane. În cadrul rețelei CSPT majoritatea beneficiarilor - circa 64% - o constituie fetele și femeile tinere, peste 1/3 din ele fiind din mediu rural, iar circa o 1/4 din grupuri vulnerabile (fără supraveghere părintească, familii vulnerabile, cu nevoi speciale, populația cheie pentru infecția HIV etc.)

Pe parcursul anului 2019, conform datelor preliminare au fost înregistrate 797 029 vizite a femeilor la ginecolog-obstetrician și 195 977 servicii de planificare a familiei și sănătate reproductivă, inclusiv 17991 vizite la ginecolog obstetrician a fetelor până la 18 ani și 5386 servicii de planificare a familiei și sănătatea reproductivă. Totodată, bărbații au beneficiat de 8505 vizite la androlog, inclusiv 52 vizite a băieților până la 18 ani. Cca 10% au beneficiat de asemenea servicii persoane cu dizabilități și din grupurile social-vulnerabile.

Tot în anul 2019, de către Centrul „NeoVita” a fost organizat „Dialogul social în cadrul ședinței anuale de evaluare a activității de voluntariat CSPT cu tema: „Dizabilitatea ca o provocare”, cu implicare activă a

tinerilor, inclusiv celor cu nevoi speciale. Au participat reprezentanții ai 37 de CSPT și 132 voluntari. La Dialogul social au fost invitați și participat 160 persoane, reprezentanții A.O. „Motivație” și tineri cu dizabilități. Au fost elaborate 6 Protocoale clinice standardizate privind planificarea familiei (Numai pilulele cu progestin; Metoda amenoreei lactaționale; Implanturi; Dispozitivul intrauterin Levonorgestrel; Plasterurile combinate; Prezervative masculine) pentru medici de familie și obstetricieni-ginecologi, care includ dispoziții referitoare la persoane tinere, persoane cu dizabilități și persoane cu HIV.

Cu referire la recomandarea 13 lit. (b), (c) și (d) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

La 6 februarie 2017, Republica Moldova a semnat Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței în familie (Convenția de la Istanbul). Acest pas, evidențiind importanța prevenirii și combaterii fenomenului violenței față de femei și violenței în familie.

În context, MSMPS în comun cu experți naționali și cu suportul UNFPA și UN Women a elaborat primul document de politică – Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și violenței în familie pe anii 2018-2023 și a planului de acțiuni pentru anii 2018-2020, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 281/2018. Strategia stabilește o viziune privind asigurarea abordării sistemice a fenomenului prevenirii și combaterii violenței față de femei și violenței în familie, axându-se pe cooperarea intersectorială și multidisciplinară. Profilul victimelor violenței în familie include femeile și copiii, precum și persoane în etate, persoane cu dizabilități, bărbați (pondere redusă comparativ cu cea a femeilor), ale căror necesități sunt abordate în politicile și serviciile specializate.

Pe teritoriul Republicii Moldova funcționează circa 10 centre prestatoare de servicii adresate victimelor violenței în familie.

MSMPS contractează serviciul telefonic hotline pentru victimele violenței care prestează servicii de informare și consiliere primară victimelor, populației și specialiștilor din domeniu pe anumite cazuri, care este prestat de o organizație neguvernamentală. Totodată, au fost deschise și centre de consiliere și resocializare pentru agresorii familiali în două raioane: Drochia și Ocnița.

A fost elaborat Raportul de analiză a compatibilității legislației Republicii Moldova cu prevederile Convenției de la Istanbul. În baza recomandărilor Raportului a fost elaborată și adoptată la 9 iulie 2020, în lectură finală, Legea pentru modificarea unor acte legislative, în care au fost incluse propunerile de modificare a cadrului legislativ, acceptate de către membrii grupului de lucru creat în scopul elaborării acestuia.

Totodată, Guvernul a aprobat Hotărârea nr. 716/2019 cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, care a fost transmis Parlamentului pentru examinare și adoptare.

Cu referire la recomandarea 15 lit. (a)-(d) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

În contextul prevenirii instituționalizării, dezinstituționalizării și transformării instituțiilor rezidențiale, pe parcursul perioadei de raportare, au fost întreprinse mai multe acțiuni, inclusiv:

- au fost evaluați toți beneficiarii instituțiilor rezidențiale, pentru a aprecia tipul de serviciu necesar pentru dezinstituționalizarea acestora;

- au fost elaborate și aprobate noi regulamentele cadru privind organizarea și funcționarea instituțiilor rezidențiale (*ca măsuri inovative în aceste regulamente sunt prevederile privind transformarea instituțiilor; dreptul de a crea și presta servicii comunitare de către instituții; o procedură nouă de admitere în plasament, precum și de revizuire sau prelungire a perioadei plasamentului beneficiarilor ș.a.*);

- au fost elaborate și aprobate Planurile de transformare a instituțiilor rezidențiale, care stabilesc acțiunile necesare, precum și persoanele responsabile, costurile, etc., a procesului de transformare a instituțiilor din prestator de servicii rezidențiale în prestator de servicii sociale comunitare destinate persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale;

- au fost instituite 2 grupuri de lucru (pentru adulți și copii) privind examinarea solicitărilor de plasament în instituțiile rezidențiale, din care fac parte și reprezentanții societății civile;

- a fost elaborat și aprobat Programul național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de ANAS, pentru anii 2018-2026;

- întru realizarea Planurilor de transformare și Programului național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități din instituții și asigurarea unui trai independent în comunitate din mijloacele financiare ale instituțiilor rezidențiale au fost procurate imobile și create servicii sociale la nivel comunitar (12 Locuințe protejate și 3 Case comunitare), ș.a.

În cadrul instituțiilor de asistență socială pentru persoane adulte cu dizabilități, gestionate de ANAS, sunt la evidență 1696 beneficiari, dintre care 812 femei, care beneficiază de toată asistența necesară, inclusiv: servicii sociale și medicale, alimentație ș.a.

Centrele de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități sunt periodic inspectate de către instituții precum OAP, IDOM, Comitetul pentru prevenirea torturii și tratament inuman sau degradant, experți naționali și internaționali etc. În baza rapoartelor vizitelor efectuate, Centrele elaborează și implementează planuri concrete de acțiuni pentru implementarea recomandărilor.

În scopul asigurării drepturilor persoanelor cu dizabilități la un trai independent și în contextul dezinstituționalizării, integrării lor în societate, au fost elaborate și aprobate reglementări și standarde minime de calitate ce țin de organizarea și funcționarea mai multor tipuri de servicii sociale, inclusiv create:

- 24 servicii „Locuință protejată”, pentru 100 beneficiari, inclusiv 12 „Locuințe protejate” create de instituțiile rezidențiale gestionate de ANAS pentru 63 beneficiari.

- 16 servicii „Casă comunitară”, pentru 105 beneficiari, inclusiv 3 „Casă comunitară” creată de instituția rezidențială gestionată de ANAS pentru 18 beneficiari.

- 26 servicii ”Echipa mobilă”, pentru circa 840 beneficiari.

- 3590 asistenți personali, care deserveșc tot atâtea persoane cu dizabilități severe.

- 4 servicii „Respiro”, pentru 160 beneficiari/an.

- 42 asistenți familiali, care au în plasament 42 beneficiari.

- 6 centre de zi, pentru 188 beneficiari.

Articolul 7. Copii cu dizabilități

Drepturile copiilor, inclusiv a copiilor cu dizabilități sunt stabilite în Constituția Republicii Moldova, Codul familiei nr. 1316/2000, Legea nr. 338/1999 privind drepturile copilului, Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, Legea nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, alte acte normative. Aceste aspecte au fost descrise mai detaliat în Raportul inițial de Stat.

Potrivit datelor statistice, din totalul copiilor cu vîrstă de pînă la 18 ani, 1,6% sunt copii cu dizabilități (circa 10700 copii).

Cu referire la recomandarea 17 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

În condițiile legislației și în vederea protejării drepturilor și intereselor, promovării imaginii, îngrijirii în comunitate, inclusiv în condiții de familie, copiii cu dizabilități beneficiază de mai multe tipuri de servicii sociale, inclusiv:

- *Serviciul social de sprijin pentru familiile cu copii* de care beneficiază circa 47670 copiii, dintre care 726 copii cu dizabilități.

- *Asistența parentală profesionistă* - prestat de 414 familii de asistenți parentali profesioniști, care au în plasament 785 copii, dintre care 73 copii cu dizabilități.

- *Activează 55 case de copii de tip familial*, unde au fost plasați 250 copii, dintre care cu copii cu dizabilități 20.

- *În plasament planificat* sunt în total circa 5095 copii, inclusiv 348 copiii cu dizabilități, dintre care în plasament familial sunt circa 4134 copiii, inclusiv 153 copii cu dizabilități, iar în plasament rezidențial 961 copiii, dintre care 195 copii cu dizabilități.

- *Tutela și curatela* este instituită asupra 3099 copii ai căror părinți/unicul părinte sînt plecați peste hotarele Republicii Moldova, dintre care tutela/curatela a fost instituită asupra 60 copii cu dizabilități.

- De *serviciul social „Casa comunitară pentru copii aflați în situație de risc”* beneficiază 57 copii, dintre care au fost plasați 18 copii cu dizabilități.
- În republică activează 9 *centre maternale* care au prestat servicii pentru 90 copii.
- 546 copii cu dizabilități și 338 copii în situație de risc beneficiază de serviciile a 22 centre de zi.
- Circa 1000 de *asistenți personali* oferă servicii pentru circa 400 de fete cu dizabilități în vîrstă de pînă la 18 ani și, respectiv – 600 de băieți cu dizabilități în vîrstă de pînă la 18 ani.
- Activează 26 *servicii „Echipa mobilă”*, pentru circa 840 beneficiari, dintre care circa 210 fete cu dizabilități în vîrstă de pînă la 18 ani și, respectiv – 275 de băieți cu dizabilități în vîrstă de pînă la 18 ani.

Keystone Moldova a susținut de asemenea dezvoltarea a două „echipe mobile” în regiunea transnistreană (Slobozia și Tiraspol). A pilotat educația incluzivă în 22 de școli și 15 grădinițe de copii din 15 raioane. În rezultat, mai bine de 350 de copii cu dizabilități, inclusiv 34 de copii cu dizabilități intelectuale, dezinstituționalizați din Centrul de plasament temporar din Orhei au fost integrați în școlile și grădinițele din comunitățile lor. Mai bine de 70% din copiii din Centrul de plasament temporar din Orhei au fost dezinstituționalizați în familiile lor, în servicii Foster sau în Case comunitare.

Articolul 8. Creșterea gradului de conștientizare

În vederea creșterii gradului de conștientizare a populației, a problemelor și a drepturilor persoanelor cu dizabilități, este o preocupare permanentă a Statului, care lucrează permanent în această direcție în colaborare/cu implicarea societății civile.

Un obiectiv separat privind creșterea nivelului de conștientizare a populației cu privire la drepturile și abilitățile persoanelor cu dizabilități este stabilit în Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022 și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia, aprobate prin Hotărîrea Guvernului nr. 723/2017. Programul prevede o abordare intersectorială în incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale acestora în egală măsură cu ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții sociale. Programul are drept scop abordarea direcțiilor strategice de acțiune la nivel național în vederea asigurării drepturilor persoanelor cu dizabilități și participării lor efective și depline în societate. Implementarea Programului se bazează pe colaborarea strînsă dintre autoritățile administrației publice centrale și locale, instituțiile publice și private, organizațiile societății civile, mass-media, mediul de afaceri, mediul academic și partenerii internaționali de dezvoltare.

Cu referire la recomandarea 19 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Tot în acest context, anual, MSMPS, elaborează și implementează un plan de acțiuni dedicat Zilei Internaționale a Persoanelor cu Dizabilități (3 decembrie), cu implicarea autorităților publice locale, agențiilor internaționale și societății civile. Acțiunile din Plan, sunt axate pe promovarea drepturilor, incluziunea socială și abilitățile persoanelor cu dizabilități. În acest sens se organizează expoziții cu vînzare a obiectelor confecționate de persoane cu dizabilități, expoziții fotografice realizate de persoanele cu dizabilități, conferințe de presă, mese rotunde, competiții sportive etc.

În perioada de raportare au fost organizate mai multe evenimente, de comun cu societatea civilă (Keystone Moldova, AOPD ș.a.), campanii de comunicare în vederea promovării incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, drepturilor acestora, combaterii discriminării persoanelor cu dizabilități, promovării abilităților persoanelor cu dizabilități, inclusiv:

- campania media pentru promovarea traiului în comunitate a persoanelor cu dizabilități. Au fost elaborate și distribuite 5 video-uri, care au documentat traiul persoanelor cu dizabilități dezinstituționalizate: *Eu am o familie* (https://www.youtube.com/watch?v=GNO-HZt_Tw4); *Eu pot munci* (<https://www.youtube.com/watch?v=muZlQ8cbUg8>), *Învăț să fiu independent* (<http://youtu.be/Qq12zdtW8QI>); *Vreau ca toți băieții din instituție să trăiască într-o familie* (<http://youtu.be/D1YQR2ReySQ>); *Vreau o viață mai bună pentru Copiii mei* (<http://youtu.be/HGZhKkKrkx8>).

- campania media anti-stigmă implementată de comun acord cu ONG-urile Voinicel, Somato și Femeia și Copilul Protecție și Sprijin. Campania a fost axată pe prevenirea discriminării persoanelor cu dizabilități

în instituțiile educaționale și la locul de muncă și a inclus sesiuni informaționale, seminare, elaborarea și distribuirea unor materiale informaționale și video-uri (<http://youtu.be/HttO8t3z1b8>; <http://youtu.be/myh2fN3NDL8>; <http://youtu.be/f6LJEMkhBm0>), spectacole de teatru forum.

- campanie media organizată de comun acord cu părinții copiilor cu dizabilități „Copilul meu este ca și copilul tău”. Părinții copiilor cu dizabilități, au elaborat 10 istorii personale care elucidează cazuri de discriminare. Istoriile au fost difuzate la Radio Noroc; au fost postate pe cărți poștale și distribuite la nivel național.

- campania media „Arată că îți pasă” implementată în parteneriat cu Radio Noroc și TV Moldova 1 s-a axat pe promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități și pe încurajarea oamenilor să combată cazurile de discriminare a persoanelor cu dizabilități.

- campanie de comunicare axată pe dezinstituționalizarea și promovarea traiului în comunitate. De comun acord cu persoanele cu dizabilități dezinstituționalizate, au fost elaborate 10 spoturi video (http://www.youtube.com/watch?v=q2aTlp8LNR4&index=1&list=PLPQuptrkWEMMzdJ5qpTaPwCBBOvGUU_F), care au fost difuzate la TV Moldova 1, Jurnal TV, Publica, YouTube, media socială timp de câteva săptămâni. Spoturile arătau deosebiri dintre traiul în instituție și traiul în comunitate.

În anii 2016-2017, a fost organizată campania media „Eu susțin incluziunea” în scopul de a preveni și combate discriminarea persoanelor cu dizabilități. Campania media avea 4 componente de bază: 1) incluziunea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii cu mesajul „Eu pot munci”, 2) combaterea stereotipurilor cu mesajul „Eu sunt o persoană, nu sunt opinia ta, 3) Incluziunea copiilor cu CES în grădinițe cu mesajul „Hai se ne jucăm împreună, 4) Traiul persoanelor cu dizabilități în comunitate cu mesajul „Suntem la fel”. Acțiunile companiei au inclus: reportaje foto, video-uri, istorii de succes, interviuri.

De asemenea, Keystone Moldova de comun cu MSMPS, promovează incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prin organizarea anuală a expoziției de fotografii „Lumea așa cum o văd eu”. Fotografiile au fost elaborate de către persoanele cu dizabilități care au fost dezinstituționalizate sau prevenite de instituționalizare. În total au fost organizate 7 expoziții, 5 dintre care în perioada de raportare. Cele mai bune fotografii însoțite de mesajele persoanelor cu dizabilități au fost publicate în calendare anuale, care mai apoi au fost distribuite la nivel național. Aceste expoziții au avut menirea de a demonstra că persoanele cu dizabilități au abilități similare celorlalte persoane, precum și de a promova drepturile persoanelor cu dizabilități.

Sunt organizate și conferințe internaționale, de exemplu Keystone Moldova de comun cu MSMPS, AOPD și în parteneriat cu EASPD, au organizat, în anul 2016 Conferința internațională în domeniul serviciilor de intervenție timpurie Growing together: from grassroots initiatives to national strategies in early-childhood intervention. La conferință au participat experți din Belgia, Austria, Rusia, Germania, Croația, etc., precum și autorități publice centrale și locale și ONG-uri din Moldova.

Tot cu suportul Keystone Moldova au fost organizate instruirea jurnaliștilor în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, fiind elaborat un ghid „Cum să comunicăm și să scriem despre persoane cu dizabilități”. În rezultat, mass media și jurnaliștii au devenit parteneri fideli în combaterea stereotipurilor și discriminării persoanelor cu dizabilități. Astfel, radio Europa Liberă din propria inițiativă, a elaborat mai multe filme despre viața persoanelor cu dizabilități în comunitate, care au fost distribuite în media națională și internațională. De asemenea, a fost elaborat și a predat un curs opțional studenților de la Facultatea de jurnalism și Științe ale comunicării în domeniul comunicării cu și despre persoanele cu dizabilități.

Totodată, de către MECC în parteneriat cu diferite organizații neguvernamentale și partenerii de dezvoltare, au fost organizate și desfășurate mai multe evenimente, inclusiv:

- conferințe naționale în domeniul educației incluzive „Asigurarea dreptului la educație pentru copiii cu dizabilități” (2018), „Dezvoltarea educației incluzive în Republica Moldova – rezultate actuale și priorități viitoare” (2019);

- activități de formare pentru specialiștii OLSDI, SAP, cadre didactice privind incluziunea educațională a copiilor cu cerințe educaționale speciale (2018) – 651 specialiști; (2019) – 59 specialiști.

Totodată, ANAS, instituție subordonată MSMPS, responsabilă, inclusiv, de instruirea specialiștilor din domeniu, în vederea creșterii gradului de conștientizare a populației despre problemele și drepturile persoanelor cu dizabilități, organizează instruirii, în baza solicitărilor managerilor structurilor teritoriale de asistență socială și a managerilor serviciilor sociale. De exemplu, pe parcursul anului 2019, au fost organizate instruirii pentru personalul din instituțiile publice de asistență socială cu tematicile: „Fenomenul traficului de ființe umane”, „Servicii fără constrângere, violență și abuz”, „Traficul și exploatarea copilului-cauze, tendințe, prevenire”, „Garanțiile de bază în protecția drepturilor persoanelor aflate în instituții rezidențiale pentru adulți și angajaților acestor instituții”, instruirii pilot în cadrul proiectului ”Creșterea capacității specialiștilor din domeniul protecției copilului în Republica Moldova” (etapele I-III). Parteneri ale acestor instruirii fiind, Organizația Internațională pentru Migrație Moldova, USAID Moldova și MSMPS. De asemenea, pe parcursul anului 2019, atât beneficiarii cât și angajații centrelor de plasament temporar, gestionate de ANAS, au participat la seminare organizate de către Keystone Moldova, cu tematici precum „Drepturile persoanelor cu dizabilități”, „Sănătatea mentală și recuperarea din perspectiva drepturilor persoanelor cu dizabilități”, „Drepturile mele” etc.

În cadrul proiectului „*Consolidarea drepturilor persoanelor cu tulburări de sănătate mintală*”, în anul 2018, 297 de angajați ai Poliției au participat la seminare de instruire cu tematica „*Înțelegerea sistemică a sănătății mintale în comunitate*” organizat în colaborare cu Asociația Națională a Experților și Asistenților Sociali din Moldova. În anii 2019-2020 au fost organizate 5 cursuri, în cadrul cărora au fost instruite 86 persoane din cadrul Poliției, inclusiv, instruirii specializate pe subiectul „*Nimeni nu poate fi supus torturii și niciunui fel de pedeapsă sau de tratament crud, inuman sau degradant*”.

Articolul 9. Accesibilitate

Referitor la accesibilitatea persoanelor cu dizabilități, trebuie să menționăm că, Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60/2012, stabilește prevederi generale privind accesibilitatea pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv autoritățile responsabile de domeniul respectiv la nivel național. Astfel că, un capitol întreg prevede accesibilitatea pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv, proiectarea și construcția obiectelor de infrastructură socială, amenajarea spațiilor de locuit, accesul la obiective culturale, turistice și sportive, dar și accesul la mijloacele de transport public și la informație pentru persoanele cu dizabilități. Totodată, potrivit prevederilor Legii sus menționate, obiectele de menire socială trebuie să fie amenajate într-un mod care să le facă accesibile pentru persoanele cu dizabilități, dotate cu căi de acces și instalate cu respectarea actelor normative în vigoare vizând domeniul respectiv. Normativele de adaptare a obiectivelor infrastructurii sociale la necesitățile persoanelor cu dizabilități se aprobă de organul național de dirijare în construcții. În Republica Moldova, 6 instituții de învățământ superior pregătesc specialiști în cadrul programelor de formare inițială în domeniile construcțiilor, transporturilor, informației și comunicațiilor.

Cu referire la recomandarea 21 lit. (a)-(d) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Unul din obiectivele Programului Național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 723 din 08.08.2017, se referă la „Asigurarea accesibilității la infrastructură, la transporturi, la informație și comunicații pentru persoanele cu dizabilități”, care presupune o serie de acțiuni pentru eliminarea barierelor pentru facilitarea participării persoanelor cu dizabilități în diferite domenii ale vieții sporirea gradului de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități.

Astfel, de către MEI și instituțiile responsabile p componenta *construcții*, au fost elaborate și aprobate o serie de documente normative:

1. CP C.01.13:2018 ”Mediul urban. Reguli de proiectare pentru persoane cu dizabilități”;
2. CP C.01.12:2018 ”Clădiri și încăperi cu locuri de muncă pentru persoane cu dizabilități. Reguli de proiectare”;
3. CP C.01.02:2018 ”Proiectarea clădirilor și construcțiilor cu asigurarea accesibilității pentru persoane cu dizabilități. Prevederi generale”;

4. CP C.01.10:2018 "Clădiri civile. Mediul locuibil cu elemente de sistematizare, accesibile pentru persoane cu dizabilități. Reguli de proiectare";

5. CP C.01.11:2018 "Construcții civile. Clădiri și construcții publice, accesibile pentru persoane cu dizabilități. Reguli de proiectare".

Documentele normative nominalizate au fost plasate pe site-ul www.ednc.gov.md în vederea asigurării accesului liber și gratuit la toate documentele normative în construcții, conform prevederilor art. 35, alin. (4) al Legii nr. 721/1996.

Conform datelor MEI, pe parcursul anilor 2018-2019, au fost atestați 1047 de specialiști în domeniul construcțiilor, care au fost instruiți inclusiv în scopul respectării și aplicării normativelor și standardelor tehnice de accesibilitate a persoanelor cu dizabilități.

Referitor la adaptarea spațiilor pentru copiii cu dizabilități locomotorii în instituțiile de învățământ:

- de educație timpurie, putem menționa că, 132 instituții dispun de pantă/rampă de acces; 53 instituții dispun de grupuri sanitare adaptate, iar 15 instituții din mun. Bălți dispun de săli speciale, amenajate pentru realizarea activităților de recuperare/terapeutice cu copiii cu cerințe educaționale speciale;

- primar și secundar, ciclul I și II, putem afirma că de pantă/rampă de acces dispun 409 instituții de învățământ primar și secundar general; de grupuri sanitare adaptate dispun 169 instituții, iar 25 instituții de învățământ dispun de săli speciale, amenajate pentru realizarea activităților de recuperare/terapeutice cu copiii cu cerințe educaționale speciale, de bare de susținere;

- învățământ profesional tehnic secundar, începând cu anul 2017, a fost adaptat accesul pentru elevii cu dizabilități în 2 instituții (Școala Profesională nr. 5, mun. Bălți și Școala Profesională nr. 11, mun. Chișinău), din considerentul că în ele învață elevi cu dizabilități locomotorii. În cadrul procesului de renovare a Centrelor de Excelență (10 instituții IPT) au fost asigurate condiții adecvate din perspectiva asigurării accesului în instituție a persoanelor cu dizabilități. La 25.09.2018, a fost emis ordinul MECC, nr. 1430, cu privire la aprobarea Reperelor metodologice privind educația incluzivă în învățământul profesional tehnic, inclusiv a fost aprobată perioada de experimentare a educației incluzive în învățământul profesional tehnic (01.10.2018-22.06.2020).

- învățământul superior, pe parcursul anului 2019, în scopul facilitării accesului persoanelor cu dizabilități, instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova au asigurat accesul fizic în blocurile de studii și în cămine: Universitatea de Stat din Moldova – ascensor și rampă de acces în blocul de studii; Universitatea Tehnică a Moldovei - rampă de acces în căminul nr. 2; Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport - rampă de acces în blocul central de studii; Universitatea de Stat din Tiraspol –rampă de acces în blocul de studii și în căminul nr. 1; Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” - a fost elaborat proiectul accesibilizării a 2 blocuri de studii și a unui cămin; Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul - rampă de acces în blocul de studii nr. 2 și în căminele nr.1 și nr. 2.

Cu referire la accesul persoanelor cu dizabilități în bibliotecile naționale informăm că, căile de acces (de intrare) sunt asigurate, inclusiv la Biblioteca Națională a Republicii Moldova este asigurat accesul la primul etaj unde aceștia sunt direct deserviți și actualmente este în căutare de soluții pentru asigurarea accesului la al doilea etaj. Persoanele cu dizabilități beneficiază de intrare gratuită în incinta bibliotecilor naționale. La nivel local, doar 30 de biblioteci orașenești/raionale dispun de căi de acces special construite.

Cu referire la accesul persoanelor cu dizabilități în muzee informăm că, pentru această categorie de persoane este asigurat accesul la parterul Muzeului Național de Istorie. Actualmente, accesul parțial este asigurat în expoziția permanentă a Muzeului Național de Artă. În proiectul actual de dezvoltare a sediului muzeului, este prevăzută dotarea cu rampe și ascensor. În conformitate cu cadrul normativ în vigoare, atât persoanele cu dizabilități, cât și însoțitorii acestora beneficiază de intrare gratuită în muzeu.

Cu referire la accesul persoanelor cu dizabilități în instituțiile teatral-concertistice informăm că, majoritatea din ele sunt mai adaptate/accesibile persoanelor cu dizabilități.

În anul 2019, de către MAI a fost inițiată procedura de evaluare a gradului de accesibilitate a sediilor autorităților administrative și instituțiilor din subordinea acestuia, pentru persoanele cu dizabilități. Au fost instalate rampe de acces pentru persoanele cu dizabilități la intrarea în sediul central al MAI, la sediul

Serviciului Tehnologii Informaționale din subordinea MAI. Dispun de rampe de acces și sediile gestionate de subdiviziunile subordonate Inspectoratului General al Poliției. Totodată, în cadrul Strategiei de Dezvoltare a Poliției, cu suportul acordat de Uniunea Europeană, au fost finalizate reconstrucțiile a 17 sectoare de poliție, dintre care 14 sectoare de poliție au fost inaugurate, iar 20 de sectoare de poliție sunt în proces de modernizare și respectiv, în 3 Izolatoare de detenție provizorie (Chișinău, Hîncești, Cahul) sunt prevăzute:

- spații de acces pentru public, inclusiv pentru cetățenii cu dizabilități locomotorii;
- scări de acces și praguri ce oferă accesibilitatea ușoară inclusiv pentru persoanele cu dizabilități locomotorii;
- accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități la elementele funcționale și de sistematizare ale sectoarelor de poliție, terenului aferent, de intrare, comunicații, căi de evacuare, în conformitate cu normativele stabilite.

Totodată, în vederea asigurării accesului persoanelor cu dizabilități la infrastructura drumurilor și necesitatea respectării prevederilor din normativele de proiectare a drumurilor publice, informăm că, documentația de proiect a drumurilor publice, este verificată și expertizată de Serviciul de Stat pentru verificarea și expertizarea proiectelor și construcțiilor. Consecutiv, la etapa elaborării documentației de proiect, pentru reabilitarea sau construcția drumurilor publice, proiectele în cauză sunt supuse și auditului siguranței rutiere, care include și compartimentul accesului persoanelor la rețelele de infrastructură rutieră. Auditul în cauză este efectuat de către companii recunoscute internațional, astfel fiind asigurată aplicarea celor mai bune practici la subiectul abordat.

În vederea îmbunătățirii condițiilor de deservire și transportare a pasagerilor din rândul persoanelor cu dizabilități de către Î.S. „Gărilor și Stațiile Auto” au fost întreprinse următoarele măsuri:

- sălile de așteptare ale gărilor și stațiilor auto ale întreprinderii au fost asigurate cu locuri amenajate pentru așteptare;
- la filialele întreprinderii sunt amenajate trotuare și pante de urcare-coborâre la intrările gărilor și stațiilor auto;
- la 12 filiale ale întreprinderii au fost efectuate lucrări de reconstrucție în sensul optimizării calității serviciilor prestate în scopul oferirii persoanelor cu dizabilități de a se bucura de drepturi depline și de a beneficia complet de toate serviciile acordate de autogară;
- în toate filialele întreprinderii, persoanelor cu dizabilități li se comercializează bilete de călătorie privilegiat și este acordată posibilitatea ocupării primelor patru locuri în unitățile de transport la cursele regulate;
- colaboratorii întreprinderii sunt instruiți în scopul îmbunătățirii serviciilor prestate.

Pe componenta transporturi, prin Ordinul nr.101/2017 au fost aprobate specificațiile privind dotarea vehiculelor accesibile persoanelor cu dizabilități. Acestea stabilesc condițiile minime de dotare a autovehiculelor rutiere, inclusiv cerințe față de spațiul necesar pentru cărucior, unghiurile de înclinare ale rampei de acces și cerințele privind siguranța călătorului din cărucior.

Pe dimensiunea accesul la informație și comunicații, evocăm că Legea comunicațiilor electronice nr.241/2007 prevede expres că, utilizatorii finali cu dizabilități pot beneficia de oferte de servicii de comunicații electronice disponibile pentru majoritatea utilizatorilor finali.

Astfel, persoanele cu dizabilități pot accesa fără restricții toată gama de servicii de comunicații electronice prestate de furnizori (telefonie fixă, telefonie mobilă, acces la Internet la puncte mobile și puncte fixe, difuzare și retransmisie a programelor audiovizuale), inclusiv la serviciul de telefonie fixă care este unul accesibil la preț de 6 lei/lună.

În Republica Moldova, conform datelor statistice prezentate de ANRCETI, serviciile de comunicații electronice au un grad înalt de acoperire a teritoriului și a populației.

Conform prevederilor art. 8 din Legea comunicațiilor electronice nr. 241/2007 ANRCETI, reglementează activitatea în domeniul comunicațiilor electronice și tehnologiei informației, inclusiv și prin

instituirea măsurilor necesare pentru ca utilizatorii, inclusiv cei cu dizabilități, să beneficieze de posibilitatea de a alege servicii, preturi și calitate.

ANRCETI efectuează controale planificate/inopinate și verifică respectarea legislației în vigoare de către furnizorii de rețele și/sau servicii de comunicații electronice accesibile publicului, inclusiv a respectării dreptului de accesibilitate al persoanelor cu dizabilități. Oficiile și spațiile comerciale ale companiilor (sediile principale/secundare ale furnizorilor sau ale partenerilor autorizați ale acestora), în mare parte, sunt acomodate la necesitățile persoanelor cu dizabilități, prin dotarea cu căi de acces (rampe de acces) pentru persoane cu deficiențe locomotorii, excepție fiind oficiile unde montarea acestora nu este posibilă din punct de vedere tehnic. De asemenea, furnizorii de servicii de comunicații electronice, oferă posibilitatea deplasării reprezentanților acestora, la domiciliul persoanelor cu necesități speciale pentru deservirea acestora.

Pentru realizarea atribuțiilor stabilite prin lege, ANRCETI a elaborat și aprobat un act de reglementare, având ca temei analiza situației, efectuată în baza rezultatelor controalelor precum și a datelor și informației, prezentate de către furnizorii de servicii de comunicații electronice, în special, de telefonie și acces la Internet (Hotărârea Consiliului de Administrație al ANRCETI nr.58 din 14.12.2018 ”*Cu privire la stabilirea cerințelor și măsurilor pentru ca utilizatorii cu dizabilități să beneficieze de acces echivalent la serviciile de comunicații electronice accesibile publicului*”).

Reglementarea stabilește modalitățile de asigurare a accesului și a posibilității utilizatorilor finali cu dizabilități de a beneficia și de a alege servicii de comunicații electronice accesibile publicului, de calitate și la prețuri accesibile, adaptate nevoilor lor în condiții echivalente celor de care beneficiază ceilalți utilizatori finali, măsurile menite să încurajeze punerea la dispoziția acestora a unor echipamente terminale specifice de comunicații electronice care oferă servicii și funcții adaptate nevoilor lor specifice.

Facilitățile oferite de către furnizorii de servicii de comunicații electronice accesibile publicului, inclusiv persoanelor cu dizabilități sunt diverse și diferă de la un furnizor la altul, inclusiv reduceri la plata abonamentului, semnarea contractelor la domiciliu, plăți on-line, apeluri video în rețea, și nu în ultimul rând accesibilitate la infrastructura acestora.

Pe parcursul anului 2019 și I semestru al anului 2020, ANRCETI a continuat monitorizarea respectării de către furnizorii de rețele și/sau servicii de comunicații electronice accesibile publicului a Hotărârii Consiliului de Administrație al ANRCETI nr. 58/2018, potrivit căreia furnizorii au obligația implementării, atât în localitățile urbane, cât și în localitățile rurale, a reglementării și asigurării posibilității utilizatorilor finali cu dizabilități de a alege și de a beneficia de servicii calitative, adaptate nevoilor lor, în condiții echivalente celor de care beneficiază ceilalți utilizatori finali. Astfel, furnizorii pun la dispoziția utilizatorilor cu dizabilități materiale informative în format tipărit, în care sunt prezentate, în mod clar, funcțiile și modul în care echipamentele terminale speciale pot răspunde nevoilor acestora. Informația respectivă se regăsește și în secțiunea dedicată echipamentelor în cauză de pe ecranul principal al paginii de Internet al furnizorului de servicii de comunicații electronice accesibile publicului.

În vederea asigurării accesului la serviciile mass-media audiovizuale a persoanelor cu deficiențe de auz sau văz, CA a colaborat și rămâne deschis colaborării atât cu Asociația Surzilor din Republica Moldova, cât și cu orice alte organizații sau instituții care manifestă interes și sunt gata să se implice în soluționarea acestor probleme.

Totodată, CA monitorizează în permanență modul de respectare a accesului la informație a persoanelor cu deficiențe de auz, inclusiv pe perioada campaniilor electorale. În perioada de monitorizare a campaniei electorale la alegerile parlamentare și referendumul republican din 24 februarie 2019 au fost supuse monitorizării 13 posturi de televiziune, iar ca urmare a acestui fapt, unele au fost sancționate pentru neasigurarea accesului persoanelor cu deficiențe de auz și văz la serviciile de programe audiovizuale. O altă monitorizare la capitolul protecția persoanelor cu dizabilități a fost efectuată de către CA în perioada campaniei electorale la alegerile parlamentare noi în circumscripțiile electorale uninominale nr. 17, 33, 48 și 50 și alegerile locale generale din 20 octombrie 2019 (03 noiembrie 2019 – turul II).

Totodată, CA a monitorizat subiecte cu privire la protecția persoanelor cu dizabilități, urmare a sesizărilor parvenite din partea Asociației Surzilor din Republica Moldova și Alianței INFONET, prin care au informat Consiliul că unele posturi de televiziune au sistat accesul persoanelor cu deficiențe de auz la buletinele informative. Rezultatele monitorizării posturilor de televiziune a dus la sancționarea acestora.

Subsecvent, ținem să menționăm că având în vedere dubla calitate a CA, de garant al interesului public și de unică autoritate de reglementare în domeniul serviciilor de programe media audiovizuale, prin Decizia CA nr. 61/216 din 30 decembrie 2019, a aprobat conceptual proiectul Regulamentului privind asigurarea dreptului de acces la serviciile media audiovizuale a persoanelor cu dizabilități de văz și auz, care a fost publicat pe pagina web a CA și remis autorităților interesate și competente în vederea avizării, consultării publice și efectuării expertizei juridice. După definitivare, CA urmează să aprobe în variantă finală Regulamentul menționat.

Mai informăm că, conform datelor CPEDAE inaccesibilitatea bunurilor și serviciilor a fost constatată în 61% din cazurile de discriminare pe criteriu de dizabilitate. Dintre acestea, 28% se referă la inaccesibilitatea clădirilor instituțiilor publice, obiectelor de menire socială și caselor de locuit, iar 14% se referă la inaccesibilitatea serviciilor de transport.

Articolul 10. Dreptul la viață

În Republica Moldova statul garantează Dreptul la viață în Constituție și alte acte legislative, inclusiv Legea privind sănătatea reproductivă, nr. 138/2012; Legea ocrotirii sănătății, nr. 411/1995; Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60/2012 ș.a. Persoanele cu dizabilități, de la naștere au dreptul la viață și nimeni nu poate fi privat arbitrar de acest drept.

Durata medie a vieții în Republica Moldova, în anul 2019, a constituit 70,9 ani, inclusiv 66,8 ani la bărbați și 75,1 ani – la femei, aceasta se situează sub media EU-28 (2018 - 81,0 ani, Eurostat). Prin urmare, indicatorul, speranța de viață la naștere în anul 2019 a crescut cu 0,3 ani comparativ cu anul precedent și cu 1,6 ani în medie pentru ambele sexe în ultimii 6 ani (comparativ cu anul 2014).

Creșterea speranței de viață din ultimii ani se datorează în mare parte unei reduceri a ratei mortalității generale și a ratei mortalității infantile. În anul de referință, comparativ cu anul 2018, s-a înregistrat o scădere a numărului de decese - cu 891 persoane mai puțin (sau cu 2,4%), rata mortalității în 2019 constituind 13,7 decedați la 1000 locuitori, inclusiv la bărbați - 15,1%, la femei – 12,3%. Rata mortalității infantile, de asemenea, a fost în descreștere înregistrând valoarea de 8,7 copii decedați înainte de a ajunge la vârsta de un an la 1000 născuți-vii, comparativ cu 9,1 decese la 1000 de născuți-vii în 2014. Rata mortalității infantile la băieți a fost în scădere, până la 8,9%, la fete – în creștere până la 8,5%.

În anul 2019, durata medie a vieții la bărbați a crescut comparativ cu anul precedent – cu 0,5 ani, iar la femei – cu 0,1 ani, totuși această creștere nu modifică tendința generală de creștere a speranței de viață și nu înlătură discrepanța dintre sexe.

Există o disparitate de gen majoră în ceea ce privește speranța de viață la naștere, femeile trăind, în medie, cu 8 ani mai mult decât bărbații (66,8 ani comparativ cu 75,1 ani). Acest decalaj se datorează nivelului mai înalt al mortalității premature în rândul bărbaților. Totodată, în anul de referință, diferența în ani între speranța de viață a femeilor și a bărbaților s-a diminuat comparativ cu anul precedent cu 0,4 ani.

Ca și în anii precedenți, se menține disparitatea între ratele mortalității generale pe grupe de vârstă pentru bărbați și femei, urmare a căreia durata medie a vieții populației feminine este mai mare practic în toate grupele de vârstă decât durata medie a vieții populației masculine la aceleași vârste.

Valorile speranței de viață scad o dată cu vârsta la ambele sexe, nivelurile acestora fiind însă superioare pe tot parcursul vieții la femei, deși la vârstele înaintate ecartul între sexe se diminuează. În urma analizei datelor privind ratele specifice de mortalitate pe grupe de vârstă și sexe, pentru anul 2019, cea mai accentuată disparitate de gen în speranța de viață la naștere se înregistrează pentru nou-născuți (vârsta 0 ani) și până la grupa de vârstă de 45-49 ani (8,3 ani și, respectiv, 6,8 ani). Diferențe ne semnificative au fost constatate pentru bărbații și femeile din grupele de vârstă de la 65-69 ani și până la 80-84 ani (3,2 și, respectiv, 0,7

ani), iar în grupele de vârstă de peste 85 de ani valoarea acestui indicator este aproape egală pentru ambele sexe.

Astfel, pentru anul 2019, speranța de viață, în medie, pentru bărbați la vârsta de 60 de ani a fost de 15,2 ani, iar pentru femei la aceeași vârstă – de 19,5 ani. Totodată, durata medie a vieții pentru bărbații care au atins în anul 2019 vârsta de 65 ani a constituit 12,3 ani, pentru femeile de aceeași vârstă – 15,7 ani. Un bărbat la vârsta de 85 ani ar mai avea de trăit, în medie, 3,9 ani, comparativ cu 4,2 ani pentru o femeie de aceeași vârstă, potrivit datelor anului 2019.

Speranța de viață la anumite vârste, categorii de cetățeni și pe sexe, constituie un reper important pentru elaborarea și ajustarea politicilor în domeniile sănătății, ocupării în câmpul muncii, asigurărilor și asistenței sociale, inclusiv acordării serviciilor sociale, reieșind din necesitățile persoanelor cu dizabilități, a persoanelor vârstnice și a altor categorii de cetățeni.

Articolul 11. Situații de risc și urgențe umanitare

În Republicii Moldova, măsurile privind protecția și siguranța cetățenilor, inclusiv a persoanelor cu dizabilități în situații de risc și urgențe umanitare sunt stabilite și se acordă în conformitate cu prevederile legislației.

Cu referire la recomandarea 23 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

În perioada stării de urgență, în contextul pandemiei Covid-19, de către autoritățile publice centrale și locale, instituțiile responsabile, donatorii/partenerii de dezvoltare, s-au întreprins mai multe acțiuni de susținere, asistență, ajutor pentru persoanele cu dizabilități.

Unele acțiuni concrete în acest sens:

- în scopul asigurării garanțiilor sociale și medicale persoanelor cu dizabilități pentru perioada stării de urgență, s-a decis ca persoanelor a căror grad de dizabilitate a expirat în perioada stării de urgență, termenul de încadrare în grad de dizabilitate s-a prelungit din oficiu până la ridicarea stării de urgență (Dispoziția nr. 10 din 31 martie 2020 a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova și prin Ordinul MSMPS, nr. 369 din 6 aprilie 2020);

- ulterior, valabilitatea certificatelor de încadrare în grad de dizabilitate, a mai fost prelungită din oficiu de către CNDDCM/extinsă până la efectuarea expertizei și emiterea deciziei de reîncadrare/neîncadrare în grad de dizabilitate, cu eliberarea certificatului respectiv, dar nu mai târziu de data de 1 august 2020 (Legea nr. 69 din 21 mai 2020);

- pentru motivarea financiară a personalului din cadrul Centrelor de plasament temporar pentru persoanele vârstnice și cu dizabilități (copii, adulți) din gestiunea ANAS, pe perioada stării de urgență, începând cu data de 1 aprilie curent, au fost stabilite sporuri la salarii, pentru personalul implicat în prevenirea, supravegherea, controlul și tratamentul infecției COVID19;

- persoanele înregistrate cu statut de șomer la una dintre subdiviziunile teritoriale de ocupare a forței de muncă, inclusiv cele revenite de peste hotare, au beneficiat lunar, de la data solicitării, de ajutor de șomaj în cuantum de 2775 de lei;

- venitul lunar minim garantat a constituit 1300 lei, inclusiv pentru luna în care se ridică starea de urgență;

- autoritățile publice locale, prin intermediul structurilor teritoriale de asistență socială/asistenților sociali au acordat la necesitate ajutoare sub forma de produse alimentare și produse igienice, persoanelor care se află în dificultate, inclusiv persoanelor cu dizabilități (examinând fiecare solicitare/caz individual), inclusiv cu suportul/implicarea voluntarilor.

Au fost organizate cursuri de instruire on-line pentru angajații instituțiilor medicale și sociale, privind:

- „Organizarea serviciilor medico-sociale de îngrijiri la domiciliu și a îngrijirilor paliative sigure în condițiile pandemiei cu Coronavirus”, adresat medicilor de familie, asistentelor medicale și lucrătorilor sociali;

- „Alimentația copilului de vârstă fragedă”, pentru asistenții medicali de familie și asistenții sociali;

- Conferință – instruire online organizată de minister în comun cu specialiștii ANSP pentru șefii STAS cu tematica – „Utilizarea echipamentului de protecție: măsuri de prevenire a răspândirii infecției;
- Instruiri pentru personalul instituțiilor rezidențiale din subordinea ANAS cu tematica „Deservirea beneficiarilor din cadrul instituțiilor în perioada pandemică COVID-19.

Și societatea civilă s-a implicat activ și a întreprins diferite acțiuni în vederea susținerii persoanelor cu dizabilități pe timp de pandemie COVID-19. Astfel, de către Keystone Moldova au fost organizate seminare online pentru autoritățile publice locale din mai multe raioane cum să gestioneze serviciile sociale pe timp de pandemie și cum să protejeze persoanele cu dizabilități și personalul de infectare cu COVID-19, precum și sesiuni de mentorat în serviciile dezvoltate, în vederea elaborării planurilor centrate pe persoană, managementului cazurilor mai complicate, managementului comportamentelor provocatoare. Au asigurat serviciile comunitare dezvoltate sau în curs de dezvoltare cu echipament și materiale de protecție. Iar de comun cu AOPD a fost efectuată o cercetare online a impactului COVID-19 asupra persoanelor cu dizabilități, cu recomandări către autoritățile publice centrale și locale.

Articolul 12. Recunoaștere egală în fața legii

Un prim pas în sensul alinierii legislației naționale în materia capacității legale a persoanei fizice la cerințele Convenției ONU, a fost adoptarea și punerea în aplicare a Legii 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Potrivit acesteia, persoanele cu dizabilități beneficiază de capacitate juridică în egală măsură cu celelalte persoane în toate aspectele vieții, iar după caz, și de măsuri de protecție și asistență juridică în exercitarea capacității juridice, prevăzute de legislația în vigoare (art. 8 alin. (2)). Prin art. 9, s-a enunțat dreptul persoanelor cu dizabilități la proprietate, la gestionarea veniturilor și a altor bunuri personale, iar prin art. 10 – apărarea drepturilor persoanelor cu dizabilități și răspunderea pentru încălcarea acestora.

Cu referire la recomandarea 25 lit. (a)-(c) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

În anul 2017, prin Legea nr. 66, au fost operate modificări și completări în mod special la Codul civil nr. 1107/2002, Codul de procedură civilă nr. 225/2003, Codul familiei nr. 1316/2000, Codul de executare nr. 443/2004, Legea privind sănătatea mintală nr. 1402/1997, precum și în cuprinsul altor acte legislative relevante în materie (în total 16 acte legislative), în vederea reformării instituției capacității persoanei fizice, statutului juridic al adulților și al minorilor cu dizabilități, organizării măsurilor de ocrotire a acestora.

Conform reglementărilor noi, persoana fizică adultă și cea emancipată, pot obține ocrotire în caz de diminuare a facultăților personale, fizice sau mintale, prin 2 forme: măsuri contractuale (extrajudiciare) și măsuri judiciare. Măsurile contractuale sunt o noutate pentru sistemul național de drept și cuprind – contractul de asistență (art. 74 – 75 din Codul civil în redacția nouă) și mandatul de ocrotire în viitor (art. 76 – 86). Măsurile de ocrotire judiciară diferă după intensitatea intervenției în viața persoanei și ele pot fi instituite în privința unei persoane cu capacitate deplină de exercițiu. În toate situațiile, persoana în privința căreia a fost instituită o măsură de ocrotire judiciară este în drept să încheie de sine stătător actele juridice prevăzute la art. 28 alin. (2). Dacă legislația anterioară prevedea unica măsură de ocrotire – lipsirea de capacitate de exercițiu și instituirea tutelei, noile prevederi diversifică aceste măsuri pentru a răspunde necesității de adaptare la situația specifică a persoanei fizice vizate, inclusiv:

- ocrotirea provizorie – este de scurtă durată (maxim 12 luni) sau chiar poate privi un act juridic concret (art. 97 – 101 din Codul Civil);
- curatela – durează maxim 5 ani și se instituie în privința persoanei care, fără a fi lipsită complet de discernământ, are nevoie să fie asistată în mod continuu. Curatela se instituie doar dacă prin ocrotirea provizorie nu se va putea asigura ocrotirea suficientă a persoanei;
- tutela – durează maxim 5 ani, deși instanța poate în mod excepțional să o stabilească la 10 ani. Tutela se instituie doar dacă nici prin ocrotirea provizorie și nici prin curatelă nu se va putea asigura ocrotirea suficientă a persoanei.

Modelul de ocrotire judiciară instituit în baza noilor prevederi diferă fundamental de modelul anterior specific spațiului post-sovietic, care reprezenta predominant o substituție în luarea deciziei. Astfel, modelul actual prevede o trecere cardinală de la tutelă în toate aspectele vieții, la măsuri judiciare minimale, regula fiind ocrotirea provizorie sau curatela. În aceste situații persoana ocrotită nu este substituțită în luare deciziilor, ci doar asistată.

În vederea identificării deficiențelor cadrului normativ în partea ce ține de desfășurarea procedurilor judiciare în care sunt implicate persoane cu dizabilități, a fost efectuată o analiză pe parcursul anului 2019 a prevederilor legale, conform căreia s-a constatat că atât Codul de procedură civilă (art. 58¹, care reglementează capacitatea de exercițiu al drepturilor procedurale civile a persoanei în privința căreia este instituțită o măsură de ocrotire judiciară), cât și Codul de procedură penală (art. 75, care reglementează capacitatea de exercițiu în procesul penal) conțin reglementări speciale pentru persoanele cu dizabilități participante la procesele judiciare.

În prezent doar Codul contravențional nu stabilește reglementări privind procedurile în care sunt implicate persoane aflate sub ocrotire, fapt ce impune amendarea acestuia. Amendamente în acest sens vor fi incluse în proiectul consolidat de modificare a Codului, care va fi elaborat și promovat de către MJ până la finele anului 2020.

Articolul 13. Accesul la justiție

Accesul la justiție al persoanelor cu dizabilități, este stabilit în legislația națională, inclusiv Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60/2012, iar asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura sistemului judecătoresc, este prevăzută în Planul de construcție a clădirilor noi și/sau de renovare a clădirilor existente, necesare pentru buna funcționare a sistemului instanțelor judecătorești, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 21/2017.

Asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura sistemului judecătoresc, este asigurată treptat. Astfel, în sediile instanțelor de judecată au fost amenajate rampe de acces.

În anul 2019, în legătură cu dezvoltarea și pilotarea unei noi versiuni a Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor, au fost ajustate/completate și unele funcționalități ale Portalului Național al Instanțelor Judecătorești și ale paginii web a Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești, fiind introdus un meniu de accesibilitate pentru persoanele cu deficiențe de vâz. Actualmente, meniul conține mai multe opțiuni menite să faciliteze navigarea portalului/paginii web de această categorie de persoane, cum ar fi: posibilitatea măririi textului, schimbării culorii de fon a paginii și a contrastului, citirii, voce a textului, măririi cursorului de navigare, evidențierea textului cu alte culori, opririi sau pornirii animațiilor, măririi și/sau micșorării spațiului dintre cuvinte.

22 procuraturi dispun de rampe de acces pentru persoanele cu dizabilități, conformate standardelor și cerințelor de accesibilitate, iar 30 procuraturi urmează a fi treptat adaptate. În aceeași ordine de idei, conform Regulamentului privind pagina oficială a Procuraturii www.procuratura.md, aprobat prin *Ordinul Procurorului General, nr. 43/4 din 23.11.2016*, pagina-web oficială este adaptată pentru accesarea de pe echipamentele mobile (telefon mobil, smartphone) precum și accesarea de către persoanele cu dizabilități prin asigurarea unui sistem de sonorizare a conținutului informațional.

Cu referire la recomandarea 27 lit. (a)-(d) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Cu referire la asistența juridică garantată de stat, pe parcursul anilor 2017-2020, 183 de persoane cu dizabilități au beneficiat de asistență juridică garantată de stat, dintre care: 136 persoane cu dizabilități locomotorii; 31 persoane cu dizabilități psiho-sociale; 10 persoane cu dizabilități intelectuale și 6 persoane cu dizabilități senzoriale.

În perioada aprilie – octombrie 2018, în contextul implementării proiectului lansat de către CNAJGS în parteneriat cu Institutul de Reforme Penale, intitulat – „O calitate mai bună a asistenței juridice garantate de stat prestate persoanelor cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale”, au fost elaborate Standardele de calitate ale activității avocaților, care acordă asistență juridică garantată de stat pe cauzele cu implicarea

persoanelor cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale. Standardele contribuie la instituirea unor recomandări minime ce includ măsurile pe care trebuie să le întreprindă avocații reprezentând persoanele cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale, bazate pe nevoile speciale ale acestor grupuri, inclusiv recomandările privind relația avocat – beneficiar, la diferite etape ale procesului și pe diferite cauze, manifestând o abordare individualizată. Au fost elaborate și Instrumentele de monitorizare externă a calității asistenței juridice calificate garantate de stat, acordate de către avocați persoanelor cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale, precum și un Curriculum de instruire continuă a avocaților, care acordă asistență juridică garantată de stat pe cauze penale, non – penale, cu implicarea persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale.

Anual, CNAJGS, în colaborare cu INJ, desfășoară instruirii pentru avocații care acordă asistență juridică garantată de stat. La 07 februarie 2019 și 21 mai 2019 au fost organizate seminare cu tematica: „Măsuri de ocrotire judiciară a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale”, la care au participat 40 de avocați, care acordă asistență juridică garantată de stat.

Totodată, menționăm crearea listei de avocați specializați în acordarea asistenței juridice garantate de stat persoanelor cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale, ultima listă fiind actualizată prin Hotărârea CNAJGS nr. 4/2020.

Cu referire la persoanele cu dizabilități aflate în sistemul penitenciar, în programul de perfecționare și instruire a funcționarilor publici cu statut special din cadrul sistemului administrației penitenciare sunt incluse instruirii cu privire la respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități aflate în detenție. Adițional, întru garantarea condițiilor de detenție în instituțiile penitenciare, au fost întreprinse acțiuni de îmbunătățire a celulelor în cadrul Penitenciarelor nr. 1 – Taraclia, nr. 6 – Soroca, nr. 9 – Pruncul, nr. 13 – Chișinău și nr. 17 – Rezina prin dotarea acestora cu construcții speciale, menite să simplifice deplasarea și utilizarea rețelilor tehnico – edilitare. Diverse ONG-uri naționale acordă suport sistemului administrației penitenciare pentru asigurarea condițiilor de detenție adecvate pentru deținuții cu dizabilități. Actualmente, în sistemul penitenciar se dețin 198 persoane cu dizabilități, dintre care 21 de femei și 177 de bărbați. Activitatea cu persoanele cu dizabilități este organizată sub formă pluridisciplinară, formată din diverși colaboratori specializați, care conlucrează activ pentru prestarea sprijinului necesar, în baza Programului psiho-social destinat persoanelor în etate și cu dizabilități în instituțiile penitenciare, aprobat prin Ordinul ANP, nr.373/2019.

Procesul de intervenție în activitatea de probațiune, ce implică control și asistență în privința subiecților de probațiune, este adaptat la necesitățile persoanele cu grad de dizabilitate stabilit, avînd o abordare individualizată a intervenției, cum ar fi: derularea întrevederilor la domiciliul condamnatului în caz de imposibilitate de a se deplasa, comunicarea prin limbajul special, mimico-gestual, prin intermediul unui specialist – în cazul în care subiectul de probațiune are nevoi speciale: este surd, mut sau surdomut. Persoanelor cu dizabilități care sunt subiecți ai probațiunii beneficiază de servicii de sprijin, din perspectiva asistenței și consilierii, oferite atât direct de către consilierii de probațiune, fie prin intermediul specialiștilor instituțiilor din comunitate.

În conformitate cu planul desfășurării cursurilor de perfecționare/specializare/recalificare ale angajaților subdiviziunilor MAI în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” pe parcursul anilor de studii 2019-2020, au fost organizate 5 cursuri pe subiectul dizabilitate, fiind instruite 86 persoane din cadrul Poliției. Prin Ordinul MAI nr.797/2019, a fost aprobată procedura standard de operare privind asigurarea dreptului la interpret sau traducător pentru persoanele reținute, transportate, escortate și deținute în izolatoarele de detenție provizorie.

Informație privind formarea/instruirea angajaților subdiviziunilor MAI și Procuraturii Generale, a judecătorilor este prezentată și la alte articole din prezentul Raport.

Articolul 14. Libertatea și siguranța persoanei

Constituția RM și legislația națională stabilește că, libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile, fără a se face vreo deosebire între persoanele cu și fără dizabilități (art. 25). Constituția mai

stabilește că, percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. Restrîngerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți ale persoanei (art. 54), exclude restrîngerea accesului liber la justiție, prezumția nevinovăției, neretroactivitatea legii, dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle și dreptul la viață, la integritate fizică și psihică.

Cu referire la recomandarea 29 lit. (a)-(c) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Informație detaliată privind reformarea instituției tutelei este și la Articolul 12 din prezentul Raport, inclusiv privind modificările operate la Legea privind sănătatea mintală nr. 1402/1997, precum și la alte acte legislative relevante.

Astfel, conform prevederilor art. 4, alin (1), art. 10 alin (4), art. 27 alin (3) și art. 28 al Legii nr. 1402/1997 privind sănătatea mintală, asistența psihiatrică se acordă la solicitarea benevolă a persoanei sau cu consimțământul ei. Spitalizarea în staționarul de psihiatrie, cu excepția cazurilor prevăzute de prezenta lege, se face la cererea sau cu liberul consimțământ al persoanei. Tratamentul poate fi efectuat fără liberul consimțământ al persoanei suferinde de tulburări psihice sau al reprezentantului ei legal, numai în cazul aplicării unor măsuri medicale coercitive, în conformitate cu prevederile Codului penal.

Totodată, la Legea prenotată au fost făcute modificări, care reglementează spitalizarea în staționarul psihiatric și internare în instituțiile psihoneurologice, astfel temei pentru spitalizare în staționarul de psihiatrie, este:

- cererea de spitalizare în staționarul de psihiatrie, care poate fi depusă, în numele persoanei suferinde de tulburări psihice, de către mandatarul împuternicit printr-un mandat de ocrotire în viitor dacă mandatul prevede expres acest fapt;

- în cazul în care, în privința persoanei este instituită măsura de ocrotire provizorie sau curatela, iar starea acesteia nu-i permite să ia de sine stătător o decizie privind internarea, la depunerea cererii de spitalizare în staționarul de psihiatrie, ocrotitorul provizoriu sau curatorul va asista persoana respectivă, prin contrasemnarea cererii, în condițiile legii. În cazul în care, în privința persoanei este instituită tutela, cererea de spitalizare în staționarul de psihiatrie se semnează de către tutore;

- în ambele cazurile prevăzute anterior, este interzisă internarea persoanei suferinde de tulburări psihice dacă internarea contravine dorințelor exprimate de aceasta. La identificarea dorințelor persoanei în privința căreia este instituită o măsură de ocrotire este obligatorie prezența persoanei care va facilita stabilirea acestora (persoana de încredere). Persoana de încredere este orice persoană aleasă liber de către persoana suferindă de tulburări psihice. În lipsa unei alegeri, persoana de încredere va fi desemnată de către centrul comunitar de sănătate mintală.

Persoana suferindă de tulburări psihice, poate fi spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liberul ei consimțământ sau al reprezentantului ei legal care acționează conform dorințelor exprimate de persoana suferindă de tulburări psihice, pînă la emiterea hotărîrii judecătorești, dacă examinarea sau tratarea ei este posibilă numai în condiții de staționar, iar tulburarea psihică este gravă și condiționează pericolul social direct, prejudiciu grav sănătății sale, dacă nu i se va acorda asistență psihiatrică.

Totodată, drept temei pentru internare într-o instituție psihoneurologică, servește avizul comisiei medicale, cu participarea medicului psihiatru, aviz eliberat în temeiul:

- cererii depuse de către persoana suferindă de tulburări psihice, chiar dacă în privința acesteia este instituită o măsură de ocrotire judiciară. În cazul în care asupra persoanei este instituită ocrotirea provizorie sau curatela, iar starea acesteia nu îi permite să ia de sine stătător o decizie privind internarea, ocrotitorul provizoriu sau curatorul o va asista la luarea deciziei;

- cererii depuse în numele persoanei suferinde de tulburări psihice de către mandatarul împuternicit printr-un mandat de ocrotire în viitor dacă mandatul prevede expres acest fapt;

- cererii depuse, în condițiile legii, de către tutorele persoanei suferinde de tulburări psihice în privința căreia este instituită tutela.

Suplimentar, prin modificările menționate, a fost interzisă internarea persoanei suferinde de tulburări psihice dacă decizia respectivă contravine dorințelor exprimate de aceasta. La identificarea dorințelor persoanei este obligatorie prezența persoanei de încredere, care va facilita stabilirea acestora.

La capitolul „Transferarea și ieșirea din instituțiile psihoneurologice”, au fost efectuate modificări, astfel, ieșirea din instituția psihoneurologică se efectuează în temeiul cererii sau dorinței și sentimentelor persoanei internate, exprimate în orice formă, din care rezultă că internarea contravine dorinței acestuia. La identificarea dorinței persoanei, este obligatorie prezența persoanei de încredere, care va facilita stabilirea acestora; cererii părinților, rudelor, reprezentantului legal sau, după caz, a persoanei însărcinate cu ocrotirea (asistentul, mandatarul împuternicit prin mandat de ocrotire în viitor, ocrotitorul provizoriu, curatorul, tutorele, membrii consiliului de familie), care se obligă de a îngriji, după externare, de minor sau de persoana în privința căreia a fost instituită o măsură de ocrotire contractuală (contractul de asistență, mandatul de ocrotire în viitor) ori judiciară (ocrotirea provizorie, curatela, tutela).

Codul penal nr. 985/2002 și Codul de procedură penală nr. 122/2003 stipulează că, privarea de libertate, arestarea, internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală se permit numai în baza unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești motivate. Internarea forțată a unei persoane într-o instituție psihiatrică reprezintă o măsură de constrângere cu caracter medical aplicată doar persoanelor cu dizabilități psiho-sociale, care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală în stare de iresponsabilitate sau de responsabilitate redusă.

În perioada 2017-2019, nu au fost private de libertate în lipsa unei hotărâri judecătorești (puse sub interdicția de a părăsi instituția/serviciul psihiatric sau social de plasament) nici o persoană cu dizabilități.

Suplimentar, în planurile de formare inițială a Promoției XI (2017 – 2019) cât și a Promoției XII (2018 – 2020) a INJ, au fost incluse următoarele activități de formare a audiențelor acestuia:

- instituirea unei măsuri de ocrotire judiciară, aplicarea măsurilor de protecție în cazul violenței în familie (40 ore de instruire);
- încuviințarea spitalizării forțate și încuviințarea tratamentului psihiatric forțat/încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie (40 ore de instruire);
- sănătatea mintală și maladiile mintale (16 ore de instruire).

Articolul 15. Nimeni nu poate fi supus torturii și niciunui fel de pedeapsă sau de tratament crud, inuman sau degradant

Constituția Republicii Moldova și alte acte normative conțin prevederi care stabilesc că, nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante. Aceste aspecte au fost descrise mai detaliat în Raportul inițial de Stat.

În scopul protecției persoanelor împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, pe lângă OAP este creat (prin Legea cu privire la Avocatul Poporului (ombudsmanul), nr. 52 din 03.04.2014) Consiliul pentru prevenirea torturii în calitate de mecanism național de prevenire a torturii, în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Consiliul este alcătuit din 7 membri. Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului sînt membri de drept ai Consiliului. Ceilalți membri sînt propuși de societatea civilă, sînt selectați printr-un concurs organizat de către OAP și sînt numiți pentru un mandat de 5 ani, care nu poate fi reînnoit.

Procedura de conlucrare între diferite autorități ale statului (Procuratura Generală, MJ, MAI, Serviciul Vamal, CNA și MSMPS) pentru identificarea, înregistrarea și raportarea pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant este aprobată printr-un Ordin comun al instituțiilor menționate (nr. 77 / 572 / 408 / 639-o / 197 / 1589 din 31.12.2013).

În vederea eliminării aplicării torturii și altor tratamente inumane prin Hotărîrea Guvernului nr.748/2017, a fost aprobat Planul de acțiuni privind reducerea relilor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia Poliției pentru anii 2017-2020.

Concomitent, în baza Acordului de parteneriat semnat între IGP și IDOM, pe parcursul anului 2017, au fost realizate de către experți în domeniul drepturilor omului, prevenirii și combaterii relelor tratamente din cadrul MJ, Procuraturii Generale și ONG-urilor de profil, 8 sesiuni de instruire specializate, de care au beneficiat 162 persoane din cadrul Poliției, dintre care:

- 142 angajați ai Poliției, pe diferite nivele manageriale, ce realizează atât misiuni de coordonare, cât și de realizare a deținerii, pazei și escortei persoanelor aflate în custodia Poliției;
- 20 felceri ce activează în cadrul izolatoarelor de detenție provizorie din cadrul subdiviziunilor Poliției.

Totodată, în perioada 2018-2019, cu suportul IDOM, au fost desfășurate 3 sesiuni de instruire dedicate angajaților Serviciului detenție și escortă cu tematica „*Consolidarea capacităților angajaților Poliției în vederea prevenirii torturii, reducerea relelor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia poliției*” și „*Abilitatea capacităților angajaților Poliției în vederea prevenirii torturii, reducerea relelor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia Poliției*”. În total, la aceste training-uri au participat 75 angajați ai Poliției.

Suplimentar, în baza Acordului de parteneriat semnat între MAI, IGP și Fundația SOROS Moldova, în perioada 19.09.2018 – 02.11.2018, au fost realizate 4 instruirii de formare a funcționarilor Poliției (ofițeri de investigație, ofițeri de urmărire penală, angajați ai serviciului escortă și detenție preventivă) privind aplicarea procedurilor standard de operare elaborate în domeniul reținerii, escortării și plasării persoanelor private de libertate în cadrul IDP ale Poliției, la care au participat 80 persoane. În baza Acordului de parteneriat, au fost desfășurate 3 instruirii: 29-30.11.2018, 03-04.04.2019 și 23-24.05.2019.

Prin Ordinul Procurorului General nr.39/8 din 30.12.2015, au fost aprobate Recomandările metodologice pentru investigarea eficientă a infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant, care implică persoane cu dizabilități psiho-sociale și intelectuale.

Totodată, Procuratura Generală a emis Instrucțiunea cu caracter general nr.11-3d/17-4407 din 12.10.2017, aplicabilă inclusiv și în organele de urmărire penală, care reglementează algoritmul de acțiune în cazul interacțiunii cu persoanele bănuite/învinuite de comiterea infracțiunilor, în privința cărora există suspiciuni că suferă de tulburări psihice.

La 10-11.10.2019, cu suportul financiar al Fundației Est-Europene și implementat de IDOM, procurorii din cadrul Secției combatere tortură au participat în calitate de formatori la seminarul cu genericul „*Consolidarea capacităților judecătorilor în vederea gestionării cazurilor ce implică drepturile persoanelor cu dezabilități mintale/intelectuale*”. În cadrul acestei instruirii s-au adus la cunoștință noțiuni generale despre componentele infracțiunii de tratament inuman și degradant, tortură, precum și despre riscurile și practica judiciară în cazul comiterii acestor infracțiuni.

La 24.10.2019, în scopul promovării respectării drepturilor omului prin prisma art. 3 CEDO și conlucrării cu factorii de decizie ai Spitalului clinic de psihiatrie din mun. Chișinău, procurorii Secției combatere tortură din cadrul Direcției urmărire penală și criminalistică a Procuraturii Generale au participat la instruirea tuturor șefilor de secții ai acestei instituții medicale, dar și alți angajați: medici, asistente medicale și rezidenți. În cadrul seminarului au fost aduse la cunoștință angajaților acestor instituții garanțiile privind neadmiterea relelor tratamente față de persoanele cu dizabilități mentale în spitale și centre rezidențiale, fiind discutate problemele cu care se confruntă angajații acestor instituții și formulate propuneri întru remedierea lor.

În perioada 23-24.01.2020, în cadrul Programului Consiliului Europei „Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova” procurorii Secției combatere tortură au participat la un atelier de lucru privind reținerea, arestarea, examinarea medicală și detenția persoanelor cu probleme de sănătate mintală. La atelierul respectiv au participat judecători, angajați ai sistemului penitenciar, din sfera sănătății, protecției sociale, avocați și ofițeri de urmărire penală, fiind identificate problemele din domeniul vizat și posibile soluții de redresare a situației.

Cu referire la recomandarea 31 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Centrele de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități, gestionate de ANAS, promovează și implementează măsuri de protecție a persoanelor cu dizabilități, inclusiv împotriva torturii, pedepse sau

tratament inuman și degradant. Aceste aspecte sunt stabilite și în regulamentele de activitate, precum și în instrucțiunile de lucru a angajaților instituțiilor, care prevăd inclusiv proceduri de prevenire, raportare și intervenție. De asemenea, sunt implementate prevederile legale privind consimțământul persoanei cu dizabilități la orice tip de prestație/intervenție medicală.

Centrele de plasament temporar sunt periodic inspectate de către OAP, IDOM, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratament inuman sau Degradant, experți internaționali și naționali ș.a., care urmare a vizitelor, inclusiv inopinate, fac recomandări privind înlăturarea lacunelor constatate și îmbunătățirea situație la capitolul dat.

În baza rapoartelor și recomandărilor efectuate de către organizațiile menționate, Centrele elaborează și implementează planuri concrete de acțiuni precum:

- Planul de acțiuni privind implementarea recomandărilor Consiliului pentru Prevenirea Torturii;
- Planul de acțiuni privind implementarea recomandărilor expuse în Studiul privind drepturile omului în cadrul instituțiilor de sănătate mintală și asistență socială organizat de către OHCHR;
- Planul de acțiuni privind implementarea recomandărilor expuse în raportul elaborat de către A.O. Keystone Moldova și IDOM în cadrul proiectului „Promovarea aplicării efective a drepturilor omului față de persoanele cu dizabilități mintale în vederea protecției drepturilor acestora”; etc.

Atât angajații cât și beneficiarii participă permanent la cursuri de instruire și seminare informative organizate de către OHCHR, IDOM, Inspectoratul de Poliție, Centrul de Asistență, Psihologică și de Reabilitare a Victimelor Torturii, A.O. „Institutul pentru Democrație din Comrat”, A.O. „Centrul de Instruire și dezvoltare personală ”ANIMA”” din mun. Bălți ș.a.

În cadrul Centrelor sunt instalate cutii poștale pentru depunerea confidențială a plângerilor în situații de rele tratamente. Totodată beneficiarii utilizează telefonía mobilă și au acces la telefonía fixă a instituției și a serviciului 112.

Totodată, beneficiarii apelează și Serviciul de asistență telefonică gratuită pentru persoanele cu dizabilități, reglementat prin Hotărârea Guvernului nr. 198/2019. Serviciul dispune de un număr de telefon gratuit (Freephone) – 080010808. MSMPS contractează acest serviciu prestat de către Keystone Moldova (a pilotat serviciul din anul 2017), începând cu luna iunie 2019. În perioada anilor 2017-2019, au apelat la serviciul menționat circa 2500 de persoane cu dizabilități din Centrele de plasament temporar.

Articolul 16. Nimeni nu poate fi supus exploatării, violenței și abuzului

Republica Moldova, în ultimii ani, a întreprins mai multe măsuri, atât legislative cât și practice, în vederea protecției persoanelor (în special femei și copii) împotriva tuturor formelor de exploatare, violență și abuz, atât în cadrul familiei, cât și în serviciile sociale de diferite tipuri.

În Raportul inițial de țară s-a menționat despre prevederile legislație la capitolul dat, inclusiv Legea nr. 45/2007, care stabilește bazele juridice și organizatorice ale activității de prevenire și de combatere a violenței în familie, autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie, mecanismul de sesizare și soluționare a cazurilor de violență.

Prevenirea și combaterea violenței în familie, ca element al politicii naționale de ocrotire și sprijinire a familiei, reprezintă o preocupare a Guvernului, respectiv, a fost aprobată Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și violenței în familie pe anii 2018-2023 și a planului de acțiuni, prin Hotărârea Guvernului nr. 281/2018.

Procuratura Generală a informat că, în perioada de raport, din datele de care dispune, în instanțele de judecată cu participarea procurorilor, au fost examinate 103 cauze penale cu implicarea persoanelor cu dizabilități în calitate de inculpat dintre care: 96 inculpați bărbați și 7 inculpați femei.

Din numărul total al sentințelor pronunțate de către instanțele de judecată - 99 au fost sentințe de condamnare în privința a 99 de persoane cu dizabilități și 4 sentințe de încetare în privința a 4 persoane cu dizabilități.

De către instanțele de judecată, au fost examinate cauze penale cu pronunțarea sentințelor, în cadrul cărora 26 de victime erau persoane cu dizabilități, dintre care pe categorie de gen: 18 victime femei și 8

victime bărbați. Majoritatea cauzelor penale în care victime erau femei au fost infracțiuni care atentează la viața sexuală (art.171, art. 172, art. 173 din Codul penal). Totodată, pe 3 cauze penale au participat în calitate de martori 3 persoane cu dizabilități, dintre care: 2 martori bărbați, 1 martor femeie. În cadrul examinării a 11 cauze penale în instanțele de judecată, persoanele cu dizabilități au solicitat translator mimico-gestual și au beneficiat de acest serviciu.

Pentru a explica modul în care trebuie să acționeze procurorii la audierea copiilor victime sau martori, inclusiv a celor cu dizabilități, Procuratura Generală a elaborat *Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime/martori ai infracțiunilor*, aprobat prin ordinul Procurorului General nr.25/25 din 03.08.2015 și Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr.619/25 din 02.09.2015. Recomandarea a fost elaborată în conformitate cu prevederile 110¹ alin. (1) Cod de procedură penală, potrivit căreia audierea copiilor în condiții speciale are loc și în cazurile în care interesele minorului o cer, asigurând interesul superior al copilului și garantându-le o procedură prietenoasă.

Cît privește audierea persoanelor cu dizabilități în procedura contravențională, în anul curent, Procuratura Generală deja a înaintat o inițiativă legislativă către MJ, prin care, invocând cerințele impuse de prevederile art. 13 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, a propus modificarea Codului contravențional prin reglementarea procedurii utilizării video conferințelor la examinarea cauzelor contravenționale pentru audierea persoanelor cu dizabilități, prezența cărora în instanță nu poate fi asigurată.

În baza Acordului de parteneriat semnat între MAI, IGP și Fundația SOROS Moldova, în perioada: 29-30.11.2018, 03-04.04.2019 și 23-24.05.2019, au fost desfășurate 3 instruirii a funcționarilor Poliției (ofițeri de investigație, ofițeri de urmărire penală, angajați ai serviciului escortă și detenție preventivă), pe tematica - violenței în familie, respectiv în anul 2018 au fost instruiți 100 de angajați, iar în anul 2019-237.

Cu referire la recomandarea 33 lit. (a)-(d) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Suplimentar la cele menționate și la articolul precedent (art. 15), în scopul îmbunătățirii cadrului normativ și administrativ de protecție împotriva violenței, neglijării și exploatării beneficiarilor din cadrul instituțiilor de asistență socială pentru copii și adulți, a fost aprobat Ordinul nr. 150/2015 „Cu privire la examinarea cazurilor suspecte de violență, neglijare și exploatare a beneficiarilor din cadrul instituțiilor de plasament din subordinea MSMPS”. Prin Ordinul menționat mai sus, angajații instituțiilor de asistență socială sunt obligați să sesizeze administrația despre orice caz suspect de violență, neglijare și exploatare a beneficiarilor, iar administrația instituției este obligată să asigure înregistrarea în registru a sesizărilor despre cazurile suspecte de violență, neglijare și exploatare a beneficiarilor, cât și, să notifice organele de resort pentru examinarea sesizării.

Conform prevederilor Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Centrelor de plasament temporar, instituțiile au obligația să asigure protecție beneficiarilor împotriva violenței, neglijării și exploatării, cât și asigurarea unui sistem eficient de primire, înregistrare și soluționare a plângerilor cu privire la serviciile oferite în cadrul Internatului, în conformitate cu legislația în vigoare.

ANAS organizează permanent cursuri de instruire pentru angajații și beneficiarii centrelor de plasament temporar în scopul familiarizării și implementării procedurii menționate, inclusiv cu suportul ONG-ilor din domeniu și donatorilor (IDOM, Keystone Moldova, People in Need, OHCHR).

Suplimentar, în scopul prevenirii cazurilor de violență și rele tratamente între beneficiari cât și dintre angajați și beneficiari, în majoritatea centrelor de plasament temporar, deja de câțiva ani, sunt instalate camere de supraveghere video.

După cum s-a menționat și la articolul precedent (art. 15), centrele de plasament temporar sunt periodic inspectate de către OAP, IDOM, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratatament inuman sau Degradant, experți internaționali și naționali ș.a., care urmare a vizitelor, inclusiv inopinate, fac recomandări privind înlăturarea lacunelor constatate și îmbunătățirea situației la capitolul dat.

Totodată în cazurile de violență, neglijare, exploatare a copiilor în instituțiile de plasament pentru copii, personalul acestora va acționa conform prevederilor Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de

cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, aprobate prin Hotărîrea Guvernului nr. 270/2014.

Suplimentar, unii din beneficiarii centrelor de plasament, dispun de telefoane mobile, care au fost acordate în cadrul unui proiect finanțat de UE și implementat de AOPD și Keystone Moldova - Campania de informare și promovare a drepturilor persoanelor cu dizabilități din Moldova "UE mă ajută să-mi apăr drepturile" și apelează, inclusiv Serviciul de asistență telefonică gratuită pentru persoanele cu dizabilități asistență telefonică - 080010808. Pe parcursul perioadei de activitate a Serviciului, din anul 2017, din numărul total de adresări a beneficiarilor centrelor de plasament temporar (circa 2500) - 50% au necesitat consiliere, 38% - susținere informațională, 6% - soluționarea unor probleme personale, 6% - raportare a cazurilor de abuz și violență. În rezultatul apelurilor telefonice, au fost înregistrate 74 de cazuri de violență și abuz. 32 cazuri au fost referite de Keystone Moldova către IDOM pentru susținere cu expertiză judiciară. 15 cazuri au fost direcționate în judecată. 3 cazuri au fost soluționate și 12 cazuri sunt încă în proces judiciar. Evaluarea Serviciului de asistență telefonică gratuită, inclusiv în instituțiile rezidențiale, a scos în evidență faptul că acesta a avut un impact pozitiv și a contribuit esențial la reducerea cazurilor de abuzuri și violențe în centrele de plasament temporar. Astfel, 2/3 din respondenții din internate au menționat că personalul și-a schimbat atitudinile și comportamentul deoarece se tem ca persoanele cu dizabilități să nu reclame cazurile de abuz și în consecință- ei să piardă locul de muncă.

Centrele de plasament temporar gestionate de ANAS, promovează și implementează măsuri de protecție a persoanelor cu dizabilități, inclusiv împotriva oricăror forme de violență, abuz, neglijare rele tratamente, exploatare. Aceste aspecte sunt stabilite în regulamentele de activitate, precum și în instrucțiunile de lucru a angajaților instituțiilor.

Articolul 17. Protejarea integrității persoanei

Despre prevederile legislației Republicii Moldova privind dreptul persoanelor cu dizabilități, ca și ceilalți cetățeni, la protecția integrității fizice și psihice s-a menționat în Raportul inițial, inclusiv prevederile Constituției, Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60/2012, Legii ocrotirii sănătății nr. 411/1995, care conține o serie de prevederi precum: consimțământul pacientului pentru orice prestație medicală (art. 23, alin. 1), sterilizarea chirurgicală voluntară efectuată doar cu consimțământul în scris al persoanei (art. 31, alin. 1), întreruperea voluntară a sarcinii (art. 32).

Cu referire la recomandarea 35 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Odată cu reformarea instituției tutelei, au fost operate modificări și la art. 23 din Legea ocrotirii sănătății, respectiv consimțământul pacientului în privința căruia este instituită o măsură de ocrotire judiciară este dat de către persoana însărcinată cu ocrotirea; în lipsa acestuia de ruda cea mai apropiată. Consimțământul pacientului în privința căruia este instituită o măsură de ocrotire judiciară este presupus în caz de pericol de moarte iminentă sau de amenințare gravă a sănătății sale (art. 23, alin.4).

Cadrul normativ de reglementare a sănătății reproducerii se regăsește în prevederile Legii privind sănătatea reproducerii nr.138/2012 și Programul Național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru anii 2018-2022, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 681/2018.

Pentru sporirea accesului grupurilor de populație cu nevoi speciale la gama comprehensivă de servicii de sănătate sexuală și reproductivă au fost determinate 7 categorii de grupuri vulnerabile și cu nevoi speciale, inclusiv asigurarea lor cu produse contraceptive.

În contextul sporirii accesului grupurilor de populație cu nevoi speciale la servicii în domeniul sănătății sexuale și reproductive, din contul mijloacelor fondurilor CNAM, sunt acoperite costurile produselor contraceptive. În conformitate cu Normele metodologice de implementare a Programului unic al AOAM, instituțiile medico-sanitare primare asigură procurarea dispozitivelor medicale, contraceptivelor, inclusiv de urgență, pentru populația-țintă din raion, inclusiv persoanele cu dizabilități.

Concomitent, femeilor li se oferă informații individuale la subiect în cadrul vizitelor la medicii de familie (în cadrul Centrelor de Sănătate, Centrelor Medicilor de Familie, Asociațiilor Medicale Teritoriale), medicul ginecolog, alți specialiști, la solicitare, în cadrul Centrelor perinatale, maternități.

În rândul beneficiarilor din cadrul instituțiilor publice de asistență socială, se promovează informarea acestora privind planificarea familiei și măsuri de prevenire a sterilizării forțate a fetelor/femeilor cu dizabilități.

Personalul medical, asistentul social și psihologul din cadrul centrelor, au fost instruiți privind obținerea consimțământului informat în cazul persoanelor cu dizabilități.

Articolul 18. Libertatea de mișcare și cetățenia

Dreptul la libera circulație și dreptul la cetățenie, sunt consfințite de Constituția Republicii Moldova și alte acte normative despre care s-a menționat în Raportul inițial. Înregistrarea nașterii oricărui copil este obligatorie în Republica Moldova. Conform legislației organele de stare civilă, sunt obligate să înregistreze orice naștere, fără a exista careva diferențe sau proceduri speciale pentru copii nou-născuți cu dizabilități. La înregistrarea nașterii, fiecărui copil, inclusiv cu dizabilități, îi este garantată identitatea (numele și naționalitatea).

Pe parcursul anilor 2017-2019 și a primelor 6 luni ale anului 2020, au fost perfectate gratuit persoanelor cu dizabilități, inclusiv copiilor/tinerilor cu dizabilități - 3345 de buletine de identitate și 1885 de pașapoarte, iar 637 de persoane cu dizabilități au obținut pașaportul cetățeanului Republicii Moldova cu reducere de 50 la sută din costul acestuia.

Articolul 19. Viață independentă și integrare în comunitate

La nivel național, există o serie de acte legislative (Legea asistenței sociale nr. 547/2003, Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123/2010) și normative, care reglementează măsurile de asistență socială și sfera serviciilor sociale, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități.

În scopul asigurării drepturilor persoanelor cu dizabilități la un trai independent și în contextul integrării lor în societate, prevenirii instituționalizării și dezinstituționalizării acestora, au fost elaborate și aprobate reglementări și standarde minime de calitate ce țin de organizarea și funcționarea mai multor tipuri de servicii sociale, inclusiv:

- *Serviciul social „Locuință protejată”*, scopul căruia este de a crea condiții pentru dezvoltarea deprinderilor necesare vieții autonome, deprinderilor de autoservire, asigurarea condițiilor minime de trai, în vederea integrării sociale și profesionale a persoanelor cu dizabilități mintale (Hotărîrea Guvernului nr. 711/2010). Activează 24 servicii „Locuință protejată”, pentru 100 beneficiari, inclusiv 12 „Locuințe protejate” create de centrele de plasament temporar gestionate de ANAS pentru 63 beneficiari.

- *Serviciul social „Casă comunitară”*, scopul căruia este îngrijirea permanentă a persoanelor cu dizabilități mintale și dezvoltarea aptitudinilor de autoservire și socializare a acestora (Hotărîrea Guvernului nr. 885/2015). Activează 16 servicii „Casă comunitară”, pentru 105 beneficiari, inclusiv 3 „Case comunitare” create de centrele de plasament temporar gestionate de ANAS pentru 18 beneficiari.

- *Serviciul social „Echipa mobilă”*, scopul căruia este acordarea suportului la domiciliul persoanelor cu dizabilități medii sau severe (în special copiilor cu dizabilități), în baza nevoilor identificate ale acestuia, cât și consiliere și suport persoanelor care îl îngrijesc pe acesta, în vederea creșterii independenței și integrării lui sociale (Hotărîrea Guvernului nr. 722/2011). Activează 26 servicii „Echipa mobilă”, pentru circa 840 beneficiari.

- *Serviciul social „Asistență personală”*, scopul căruia este oferirea asistenței și îngrijirii copiilor și adulților cu dizabilități severe, pentru a-i ajuta să ducă o viață cât mai independentă în propria casă și în comunitate (Hotărîrea Guvernului nr. 314/2012). Activează circa 3590 asistenți personali, care deservesc tot atâtea persoane cu dizabilități severe.

- *Serviciul social „Respiro”*, scopul căruia este oferirea asistenței și îngrijirii timp de 24 de ore persoanelor cu dizabilități severe pe o perioadă de maxim 30 de zile pe an, timp în care familiile, rudele sau persoanele care le îngrijesc beneficiază de o perioadă de repaus (Hotărîrea Guvernului nr. 413/2012). Activează 4 servicii „Respiro”, pentru 160 beneficiari/an.

- *Serviciul social „Plasament familial pentru adulți”*, scopul căruia este oferirea asistenței și îngrijirea persoanelor adulte cu dizabilități și persoanelor în etate în cadrul familiei asistentului familial, în vederea creșterii gradului de autonomie personală, de prevenire a instituționalizării și dezinstituționalizării acestora (Hotărârea Guvernului nr. 75/2014). Activează 42 asistenți familiari, care au în plasament 42 beneficiari.

- *Serviciul social „Centrul de zi pentru persoane cu dizabilități”* scopul căruia este asigurarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități prin implicarea acestora în diferite activități distractive, culturale, sportive, ocupaționale, de dezvoltare a abilităților, asistență pentru respectarea igienei personale etc (Hotărârea Guvernului nr. 569/2019). Activează 6 centre de zi, pentru 188 beneficiari.

Cu referire la recomandarea 37 lit. (a)-(c) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

În contextul dezinstituționalizării și prevenirii instituționalizării au fost întreprinse mai multe acțiuni, inclusiv:

1. Prin Hotărârea Guvernului nr. 893/2018, a fost aprobat Programul național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de ANAS, pentru anii 2018-2026, care are ca scop reformarea sistemului rezidențial de îngrijire a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de ANAS, prin dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale la nivel de comunitate, în vederea asigurării dreptului la viață independentă și trai în comunitate a acestora.

2. Realizată evaluarea tuturor persoanelor cu dizabilități plasate în centrele de plasament temporar, stabilindu-se profilul și tipul de serviciu necesar pentru dezinstituționalizare acestora (circa 2000 persoane). Astfel, din numărul total, marea majoritate – 880 de persoane/44,0% necesită serviciul social „Casa comunitară”, respectiv în acest sens este necesar de creat circa 147 de case comunitare, iar 624 de persoane/31,2% necesită serviciul social „Locuință protejată”, respectiv este necesar de creat circa 104, locuințe protejate. Cu părere de rău doar 4% din numărul total al persoanelor cu dizabilități plasate în centrele de plasament temporar pot fi reintegrate în familie și se lucrează în acest sens. Ghidul metodologic pentru evaluarea, dezinstituționalizarea și incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități psiho-sociale, a fost elaborat cu suportul Keystone Moldova și aprobat prin Ordinul MSMPS.

3. Aprobate noile regulamentele cadru privind organizarea și funcționarea centrelor de plasament temporar (*ca măsuri inovative în aceste regulamente sunt prevederile privind transformarea instituțiilor; dreptul de a crea și presta servicii comunitare de către instituții; o procedură nouă de admitere în plasament, precum și de revizuire sau prelungire a perioadei plasamentului beneficiarilor ș.a.*).

4. Aprobate planurile de transformare a centrelor de plasament temporar, care stabilesc acțiunile necesare, precum și persoanele responsabile, costurile, etc. procesului de transformare a instituțiilor din prestator de servicii rezidențiale în prestator de servicii sociale comunitare.

5. Se procură imobile și se creează servicii sociale la nivel comunitar (Locuința protejată și Casa comunitară) de către centrele de plasament temporar, din mijloacele financiare ale acestora. În anul 2019, din instituțiile de asistență socială gestionate de ANAS, 107 persoane au fost dezinstituționalizate, dintre care 81 persoane în serviciile sociale „Locuință protejată” și „Casă comunitară”, dezvoltate de către centrele de plasament temporar, inclusiv: 63 persoane în Serviciul social „Locuință protejată”, iar 18 persoane în Serviciul social „Casă comunitară”. Totodată, cu suportul autorităților publice locale 10 persoane au fost dezinstituționalizate în servicii create de APL și 16 persoane au fost reintegrate în familia biologică/extinsă. Cu suportul Keystone Moldova și cu implicarea autorităților publice locale, în perioada de raportare, au fost dezinstituționalizate mai bine de 400 de persoane din 6 centre de plasament temporar/instituții rezidențiale pentru persoane cu dizabilități intelectuale și psihosociale.

6. Instituirea grupurilor de lucru multisectoriale (pentru adulți și copii) privind examinarea solicitărilor de plasament, prevenire a instituționalizării și de dezinstituționalizare. Membrii grupurilor de lucru sunt reprezentanții autorităților publice responsabile (ANAS, MSMPS) și din societatea civilă (Keystone Moldova, IDOM, CCF Moldova), iar atribuțiile grupurilor de lucru constau în examinarea solicitărilor de plasament și de dezinstituționalizare, prezentarea recomandărilor de referire a cazurilor examinate pentru

alte servicii sociale alternative la nivel de comunitate. Plasamentul se acceptă numai în cazurile când nu există soluții alternative și când este pus în pericol viața și sănătatea persoanei adulte sau copilului cu dizabilități, iar perioada plasamentului este determinată (de la 6 luni până maxim la 1 an). Pe parcursul perioadei de plasament administrația publică locală este responsabilă să întreprindă măsuri concrete și să identifice servicii sociale ca alternativă a îngrijirii rezidențiale. Cât privește activitatea grupurilor menționate, remarcăm că, pe parcursul perioadei de referință, au parvenit spre examinare 91 solicitări de plasament, inclusiv, 37 dosare pentru plasament în instituții cu profil psihoneurologic, 44 dosare - pentru profil somatic și 10 solicitări de plasament a copiilor. În 47 cazuri (din 91 de cazuri înregistrate) a fost prevenită instituționalizarea, inclusiv pentru 26 de adulți cu dizabilități mintale, 7 copii cu dizabilități și 14 cazuri pentru persoane vârstnice și cu dizabilități locomotorii, ceea ce constituie aproximativ 51,6 % de cazuri de prevenire a instituționalizării.

7. Dezvoltarea/crearea serviciilor sociale la nivel comunitar de către autoritățile publice locale - despre acest aspect s-a menționat în prima parte a informației la acest articol (tipurile de servicii, numărul acestora și numărul beneficiarilor). Suplimentar, menționăm că, în scopul susținerii APL în procesul de creare și dezvoltare a serviciilor sociale, precum și asigurarea funcționalității unor servicii sociale de necesitate stringentă, prin Legea nr. 288/2017, au fost operate modificări la legislația în vigoare, care prevăd inclusiv, finanțarea pachetului minim de servicii sociale din mijloacele fondului de susținere a populației, prin transferuri cu destinație specială de la bugetul de stat la bugetele locale de nivelul al doilea. În total, pentru finanțarea pachetului minim de servicii sociale, în anul 2020, cu rectificarea de la 1 iulie 2020, au fost aprobate mijloace financiare în sumă totală de circa 135701,9 mii lei, inclusiv: 31498,8 mii lei pentru Serviciul social de sprijin pentru familiile cu copii; 12940,6 mii lei pentru Serviciul social de suport monetar adresat familiilor/persoanelor defavorizate; 91262,5 mii lei pentru Serviciul social „Asistență personală”.

8. Implicarea donatorilor/partenerilor de dezvoltare/societății civile, prin unele proiecte, în implementarea Programului național de dezinstituționalizare și la prevenirea instituționalizării, inclusiv: Delegația UE în parteneriat cu Fundația Soros în cadrul unui proiect implementat de către Keystone Moldova; OMS; Agenția Cehă pentru Dezvoltare în cadrul unui proiect implementat de către A.O. „People in Need” și unele ONG-uri din Cehia; A.O. „Siol” din Irlanda în cadrul unui proiect implementat de către A.O. „Parteneriate pentru fiecare copil”; Ambasada Austriei în cadrul unui proiect implementat de către A.O. „AREAP”; A.O. „Outreach Moldova”, alte ONG-uri: IDOM, Trimboș, AOPD.

De exemplu, în perioada de raportare, cu suportul Keystone Moldova, a donatorilor și autorităților publice centrale și locale, au fost dezvoltate și sunt în curs de dezvoltare circa 130 de servicii sociale comunitare pentru persoane cu dizabilități.

Articolul 20. Mobilitatea personală

Pentru facilitarea mobilității persoanelor cu dizabilități, legislația Republicii Moldova, prevede suport sub formă de prestații și servicii, care au fost descrise în Raportul inițial.

Cu referire la recomandarea 39 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Persoanele cu dizabilități locomotorii, persoanele cu dizabilități severe și accentuate, copiii cu dizabilități, beneficiază de compensație pentru serviciile de transport. Persoanele cu dizabilități locomotorii și copiii cu dizabilități locomotorii în vârstă de pînă la 18 ani, beneficiază, trimestrial și de un supliment. Conform Programului de activitate a Guvernului, începând cu 01.01.2020, urmează a fi operate modificări la legislația menționată în vederea majorării compensației pentru serviciile de transport.

Conform datelor structurilor teritoriale de asistență socială, beneficiază de compensația pentru serviciile de transport circa 145600 persoane cu dizabilități și 15200 persoane cu dizabilități locomotorii, inclusiv circa 10600 de copii cu dizabilități și respectiv 1960 de copii cu dizabilități locomotorii.

Suplimentar, conform prevederilor legislației, persoanele cu dizabilități locomotorii, inclusiv în cazul copiilor, pot alege, la cerere, în schimbul compensației pentru serviciile de transport, dreptul de a importa, o dată la 5 ani, cu scutire de drepturi de import, un mijloc de transport destinat transportării lor, clasificat la poziția tarifară 8703 (cu capacitatea cilindrică a motorului de pînă la 2500 cm³ inclusiv), indiferent de

termenul de exploatare. Conform datelor structurilor teritoriale de asistență socială, în anul 2019, 111 persoane au beneficiat de facilități fiscale și vamale la importul mijloc de transport destinat transportării lor.

Asigurarea cu mijloace ajutătoare tehnice a persoanelor cu diferite forme de afecțiuni, deformații și maladii ale aparatului locomotor, precum și prestarea serviciilor de reabilitare medicală a persoanelor cu dizabilități locomotorii și a veteranilor de război este realizată de către CREPOR. La evidența CREPOR-ului sunt circa 53 000 persoane cu maladii ale aparatului locomotor, dintre care, 3188 persoane cu amputații ale membrelor superioare și inferioare și 10384 veterani.

Asigurarea cu mijloacele ajutătoare tehnice, inclusiv cu cărucioare fotolii, se efectuează la solicitarea/comanda persoanelor cu dizabilități locomotorii și este un proces specific, care depinde de particularitățile fiziologice, individuale ale persoanelor și de indicațiile medicilor ortopezi - proteziști stabilite la momentul întocmirii comenzii.

De exemplu, în anii 2019 și 2020, în bugetul de stat au fost planificate și alocate mijloacele financiare, a câte 3,5 mln. lei/anul, pentru procurarea a circa 1000 de cărucioare. În anul 2018, au fost asigurate cu cărucioare fotolii – 1437 de persoane cu dizabilități locomotorii, iar în anul 2019, de către CREPOR, Societatea Invalizilor din Moldova și ale ONG-uri au fost asigurați cu cărucioare circa 2160 persoane.

Asigurarea cu cărucioare fotolii, se realizează și în cadrul proiectului implementat de Societatea Invalizilor din Republica Moldova în parteneriat cu „Biserica lui Isus Hristos al Sfinților din Zilele din Urmă, în care, anual, sunt asamblate și repartizate circa 650 persoane. MSMPS contribuie cu mijloace financiare pentru asamblarea acestora - 250 mii lei/anual.

Articolul 21. Libertatea de expresie și opinie și accesul la informație

În Constituție (art. 32 alin. (1), (2) și art. 34 alin. (1), (2)) și legislația Republicii Moldova există o serie de prevederi care reglementează libertatea de expresie și opinie și accesul la informație, aspecte care au fost descrise în Raportul inițial.

Cu referire la recomandarea 41 lit. (a)-(c) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Reiterăm că, în Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60/2012, este garantat accesul la informație a persoanelor cu dizabilități (art. 25 alin. (1)–(8)). Astfel, Statul: recunoaște și promovează utilizarea limbajului mimico-gestual și alte forme alternative de comunicare în calitate de mijloc de comunicare între persoane; promovează accesul persoanelor cu dizabilități la informație și mijloacele de informare în masă, precum și la tehnologia informației și comunicațiile electronice; asigură, editarea, prin forme alternative de comunicare (în sistemul Braille și în varianta fonetică, în limbaj simplu și ușor de înțeles etc.), a literaturii artistice, manualelor școlare, altor materiale didactice și mijloace de instruire.

În scopul facilitării comunicării dintre persoana/persoanele cu deficiențe de auz (surzi, muți ori surdomuți) și reprezentanții/angajații diferitor autorități/instituții/organizații în situațiile când au nevoie de interpret pentru a-și exercita drepturile și obligațiile sale a fost instituit *Serviciul de interpretare în limbajul mimico-gestual pentru persoanele cu deficiențe de auz* (Hotărîrea Guvernului nr. 333/2014). Prestarea Serviciului este asigurată de către Asociația Surzilor din RM, din mijloacele bugetului de stat, care sunt achitate prin intermediul MSMPS.

În Legea Bugetului de Stat pentru anul 2020, au fost aprobate mijloace financiare pentru prestarea serviciului menționat în sumă de 428,5 mii lei. În primele luni ale anului 2020, au fost acordate 5134 de ore de interpretare pentru circa 2873 persoane cu dizabilități auditive, pentru care MSMPS a achitat Asociației Surzilor din RM – 160,9 mii lei. În anul 2019, de către Minister au fost achitate Asociației Surzilor din RM – 368,2 mii lei pentru 7350 de ore de interpretare. În anul 2018, de către Minister au fost achitate Asociației Surzilor din RM – 272,2 mii lei pentru 5968 de ore de interpretare.

În contextul informării populației despre situația epidemiologică din țară în legătura cu pandemia COVID-19, în special, în perioada stării de urgență, briefingurile și conferințele de presă au fost difuzate de Postul Public de Televiziune „Moldova 1”, care are acoperire la nivel național. Conferințele de la ora 17:00

au fost asigurate cu interpretarea mimico-gestuală. Astfel, în colaborare „Moldova 1”, informațiile prezentate de autorități au fost comunicate în limbajul mimico-gestual, pentru ca persoanele cu dizabilități auditive să poată avea acces la informații oficiale, sigure și veridice.

Totodată, serviciul de presă al MSMPS asigură zilnic comunicate de presă pe pagina web a ministerului și rețelele de socializare, despre situația la zi, inclusiv expediat/expediază tuturor instituțiilor mass-media din țara noastră pentru informarea populației din surse oficiale. În context, menționăm că pagina web a MSMPS este în format accesibil și persoanelor cu dizabilități.

În perioada pandemiei, MSMPS a lansat și o platformă nouă pentru a monitoriza situația la zi. Pe această platformă sunt prezentate datele despre situația din fiecare localitate afectată de virus

(<http://gismoldova.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/d274da857ed345efa66e1fbc959b021b>).

Cu suportul OMS și a donatorilor, au fost editate și distribuite/plasate pe paginile web, rețelele de socializare, materiale pentru informarea populației în legătură cu pandemia, inclusiv în format accesibil pentru persoanele cu dizabilități senzoriale și intelectuale.

Și Keystone Moldova a elaborat mai multe materiale informaționale pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități intelectuale la informația despre drepturile persoanelor cu dizabilități, beneficiile traiului în comunitate comparativ cu traiul în instituții, participarea persoanelor cu dizabilități la alegeri, legea voluntariatului și dreptul de a fi voluntar, căile de infectare și măsurile de protecție împotriva COVID-19 etc.

Mai informăm că, paginile web ale mai multor ministere și autorități publice centrale, inclusiv ale MAI, MSMPS și unor instituții subordonate MSMPS (CNDDCM, ANAS) sunt în format accesibil persoanelor cu dizabilități. Și pagina web a CPEDAE, este accesibilă persoanelor cu necesități speciale, dar și celor din grupurile subreprezentate. Printre elementele ce vin să îmbunătățească accesibilitatea se numără opțiunea de scalare a textului, opțiunea de a folosi textul cu contrast mare și inversarea culorii pentru a oferi o lizibilitate crescută. Totodată, se poate utiliza și funcția de urmărire a textului, care restrânge spectrul, astfel încât persoana să aibă un spațiu limitat de citire, pentru a nu se crea confuzie și a pierde din vizor textul urmărit.

CPEDAE a elaborat un Ghid privind accesibilizarea informației, material de suport destinat instituțiilor și autorităților publice ce are ca scop oferirea recomandărilor practice pentru a răspunde nevoilor de informare a tuturor persoanelor care se ciocnesc cu bariere în interpretarea și accesarea informației oferite de către autoritățile publice. Este disponibilă varianta tipărită și cea electronică a Ghidului, respectiv pe pagina web a instituției. Consiliul nu a înregistrat plângeri privind îngrădirea libertății de expresie a persoanelor cu dizabilități. În ceea ce privește accesul la informație, Consiliul a examinat în două cauze aspectul asigurării accesibilității informaționale pentru persoanele cu dizabilități a serviciilor prestate în regim de autogară.

Articolul 22. Dreptul la viață personală

Legislația națională, inclusiv Constituția Republicii Moldova, Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133/2011, Legea cu privire la informatică nr. 1069/2000, Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123/2010, dar și Codul de procedură penală nr. 122/2003, stabilesc procedurile privind respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane și dreptul la inviolabilitatea persoanei, domiciliului, proprietății, vieții private etc., fără deosebire între persoanele cu și fără dizabilități.

Prevederi ce țin de asigurarea și respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, beneficiari ai serviciilor sociale, la intimitate și viață privată/personală, demnității și integrității personale, a confidențialității datelor cu caracter personal sunt stabilite și în actele normative care reglementează modul de organizare și funcționare a serviciilor sociale și standardele minime de calitate, iar prestatorii de servicii/angajații sunt obligați să aplice proceduri clare în acest sens.

Pe segmentul protecției datelor cu caracter personal, CNPDCP informează că, legislația națională prevede suficiente garanții pentru protecția datelor cu caracter personal a tuturor persoanelor. Astfel, art. 1

al Legii nr 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal, prevede asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal, în special al dreptului la inviolabilitatea domiciliului, vieții intime, familiale și private. Potrivit art. 27, subiectul datelor cu caracter personal care consideră că prelucrarea datelor sale nu este conformă cu cerințele Legii, poate înainta CNPDCP o plângere în termen de 30 de zile din momentul depistării încălcării.

Cu referire la prelucrarea datelor cu caracter personal privind starea de sănătate a persoanelor cu dizabilități, menționăm că, această informație constituie o categorie specială de date cu caracter personal, care în conformitate cu art. 6 al Legii nr. 133/2011, este interzisă de a fi prelucrată, cu excepția cazurilor statuate expres în același articol.

Subsecvent, legislația în vigoare în materie protecției datelor cu caracter personal oferă egalitate tuturor persoanelor în privința protecției datelor cu caracter personal, și implementarea prevederilor specifice privind protecția datelor cu caracter personal a persoanelor cu dizabilități, inclusiv a datelor privind starea de sănătate, este una neîntemeiată din considerentul că Legea nr. 133/2011 apără drepturile și libertățile fundamentale ale tuturor persoanelor fizice, deci, toate ființele umane se bucură în egală măsură de drepturile și libertățile conferite prin acest act normativ.

Cu referire la regulamentele privind prelucrarea datelor cu caracter personal, de către CNPDCP, au fost elaborate și publicate pe pagina web a instituției, mai multe instrucțiuni privind prelucrarea datelor cu caracter personal, inclusiv și instrucțiunea cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal privind starea de sănătate.

În ceea ce vizează obținerea consimțământului de la persoanele cu dizabilități sau de la reprezentanții lor, înainte de a prelucra datele cu caracter personal ce îi reprezintă, remarcăm că termenul de consimțământ este definit în art. 3 al Legii nr.133/2011 și se aplică în egală măsură tuturor subiecților de date cu caracter personal.

În cazul în care subiectul datelor cu caracter personal, persoană adultă sau minor este supusă măsurii de ocrotire judiciară sub forma tutelei, consimțământul privind prelucrarea datelor cu caracter personal se acordă, în formă scrisă, de către reprezentantul legal, în cazul unei persoane minore, sau de către tutore, în cazul unei persoane adulte.

În circumstanțele când subiectul datelor cu caracter personal - persoană adultă, care este supus măsurii de ocrotire judiciare sub forma ocrotirii provizorii sau curatelei, consimțământul privind prelucrarea datelor cu caracter personal se acordă, în formă scrisă de către persoana ocrotită. În cazul în care starea de sănătate a acestei persoane nu-i permite să i-a de sine stătător o decizie privind prelucrarea datelor cu caracter personal, ocrotitorul provizoriu sau curatorul va asista persoana ocrotită, prin contrasemnarea acordului, în condițiile legii.

Articolul 23. Respectul pentru cămin și familie

Potrivit Constituției Republicii Moldova „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor” (art. 48, alin (1) și (2)).

Cu referire la recomandarea 43 lit. (a)-(b) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

În contextul reformei instituției tutelei, descrisă și la articolul 12 din prezentul Raport, au fost operate modificări și la Codul familiei nr. 1316/2000, care prevede că, nu se admite încheierea căsătoriei între persoane dintre care cel puțin în privința uneia este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă) și lipsește autorizarea prevăzută de lege la încheierea căsătoriei (art. 15 alin. (1) lit. f)).

Totodată, conform prevederilor art. 120 din Codul civil, modernizat, prevede că, căsătoria persoanei în privința căreia s-a instituit curatele este permisă la propria dorință dacă instanța de judecată nu a dispus, în hotărârea de instituire a curatelei, că aceasta este permisă doar cu încuviințarea curatorului sau, în caz de refuz al curatorului, cu autorizarea autorității tutelare. Căsătoria persoanei în privința căreia s-a instituit tutela

este permisă doar cu autorizarea consiliului de familie sau, în absența acestuia, a autorității tutelare, după audierea viitorilor soți și, după caz, a părinților.

De exemplu, Keystone Moldova a oferit informație în limbaj accesibil persoanelor cu dizabilități din centrele de plasament temporar/instituțiile rezidențiale și celor din comunități/servicii sociale la nivel comunitar, inclusiv prin grupurile de self-advocacy privind dreptul lor la viața personală și la crearea unei familii. Ca rezultat, 6 persoane cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale care au fost dezinstituționalizate au format oficial familii și deja au copii. Exemplul acestor persoane a fost diseminat în mediul altor persoane cu dizabilități, pentru a încuraja accesarea dreptului la familie și viața personală. Radio Europa Liberă a diseminat experiența trăită de aceste familii nou create la nivel național și internațional.

Informație detaliată privind măsurile de protecție socială a persoanelor cu dizabilități și familiilor lor, inclusiv privind prestațiile și serviciile sociale („Asistență personală”, „Respiro” ș.a.) de care beneficiază aceștia, este descrisă la articolul 19 și 28 din prezentul Raport.

Suplimentar, de către MECC a fost elaborat Ghidul pentru părinți „*Orientarea părinților în educația copiilor cu cerințe educaționale speciale*”, care cuprinde câteva capitole în care este prezentată informație privitor la anumite semne în dezvoltarea copilului.

Articolul 24. Educația

Procesul educațional se realizează în baza prevederilor Codul educației nr. 152/2014 și altor acte normative, care stabilesc cadrul juridic al raporturilor privind proiectarea, organizarea, funcționarea și dezvoltarea sistemului de educație. Art. 7 din Cod stipulează, principiile fundamentale ale educației, inclusiv principiul echității – în baza căruia accesul la învățare se realizează fără discriminare; principiul incluziunii sociale și principiul asigurării egalității.

Promovarea educației incluzive și a accesului egal la educație de calitate pentru copiii cu cerințe educaționale speciale (CES) și/sau dizabilități, este o prioritate pentru Republica Moldova, stipulată în Codul educației.

În scopul creării condițiilor și serviciilor de suport educaționale, anual, sînt alocate resurse financiare din componenta raională pentru educație, aceasta variind de la 1% pînă la 2%.

Cu referire la recomandarea 45 lit. (a)-(b) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

În republică activează: 5 școli de tip-internat, 5 școli-internat speciale și 8 școli-internat auxiliare. Astfel, 75 copii cu dizabilități sunt plasați în instituții rezidențiale, iar 684 de copii cu dizabilități își fac studiile în instituții de învățămînt special.

Pe parcursul anilor 2018 și 2019 - 8 copii cu dizabilități au fost plasați în instituțiile rezidențiale, iar 107 au fost dezinstituționalizați, inclusiv 47 de copii în anul 2018 și 60 de copii în anul 2019.

Promovînd procesul de dezinstituționalizare și în domeniul educațional, pe parcursul ultimilor ani, scade numărul de copii plasați în instituțiile de învățămînt speciale și cele auxiliare. De exemplu, dacă în anul 2015 în instituțiile de învățămînt special pentru copii cu deficiențe senzoriale erau plasați 378 copii, în anul 2019 au fost 211, iar în instituțiile de învățămînt auxiliar (pentru copii cu dizabilități mintale) în anul 2015 erau 647 copii, în anul 2019 au rămas 473.

În țară funcționează 7 instituții de educație timpurie pentru copiii cu necesități speciale cu 45 grupe. Totodată, în cadrul a 2 instituții cu destinație generală, au funcționat 7 grupe cu destinație specială. Numărul copiilor cu necesități speciale încadrați în aceste instituții a fost de 746 copii, cu circa 16% mai puțin față de anul 2018. Majoritatea acestor copii fac parte din grupa de vîrstă 3 ani și peste și sunt cuprinși cu educație preșcolară (91,6%). Din totalul copiilor cu necesități speciale, 32,6% sunt cu dereglări de vorbire, 27,6% – cu dereglări de vedere și 13,8% – cu dereglări de intelect. Tot mai multe grădinițe cu destinație generală sunt adaptate la necesitățile copiilor cu dizabilități. Numărul copiilor cu dizabilități, care au frecventat în anul 2019 instituțiile de educație timpurie, a înregistrat cifra de 247 copii.

În anul de studii 2019-2020, în instituțiile de învățămînt primar și secundar general din țară au fost înscriși 9784 elevi cu cerințe educaționale speciale și cu dizabilități, inclusiv 9157 elevi încadrați în

instituțiile de învățământ obișnuite și 627 elevi – în școli pentru copii cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală sau fizică. În instituțiile de învățământ primar și secundar general au fost cuprinși 7693 copii cu necesități speciale și 1464 – cu dizabilități. Ponderea copiilor cu cerințe educaționale speciale și cu dizabilități, care frecventează instituții de învățământ cu destinație generală s-a majorat pe parcursul ultimilor 5 ani cu 2,6 p.p. și a constituit 93,6%, în anul de studii 2019/20. Indicele parității de gen al copiilor cu dizabilități încadrați în învățământul obligatoriu a constituit 0,64 în favoarea băieților. În același timp, numărul elevilor înscriși în școlile pentru copii cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală sau fizică (627 elevi), înregistrat în anul de studii 2019-2020, a fost cu 39,3% mai mic, comparativ cu anul de studii 2015-2016. Majoritatea elevilor din cadrul acestor instituții (13 unități) sunt cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală – 62,4%.

În instituțiile de învățământ general au fost create și dotate 917 CREI și sunt angajați 989 cadre didactice de sprijin. În anul 2020, 100 centre de resurse pentru educația incluzivă vor fi dotate cu materiale didactice și echipament IT pentru copiii cu cerințe educaționale speciale, peste 90 de unități per centru: dispozitive de comunicare cu cel puțin 2 butoane principale și 4 butoane secundare cu mai multe nivele pentru elevii cu deficiențe fizice severe și cu probleme de comunicare în același timp; dispozitive de fonologie și comunicare cu aproximativ 40-45 de celule, pentru a fotografia, sunet, text; tastatură cu taste mari cu vizibilitate mare, cu stickere în limba română pentru elevii cu vedere slabă, precum și pentru cei cu dislexie etc.

Keystone Moldova a pilotat educația incluzivă în 22 de școli și 15 grădinițe de copii din 15 raioane. În rezultatul pilotului circa 350 de copii cu dizabilități, inclusiv cei dezinstituționalizați din casa internat Orhei pentru copii cu dizabilități intelectuale severe au fost incluși în școlile din comunitate. A contribuit la dezvoltarea a 22 de Centre de resurse pentru educația incluzivă și a serviciului de cadru didactic de sprijin în 22 de școli. Rezultatele pilotului au contribuit la dezvoltarea metodologiei de educație incluzivă în Republica Moldova și la implementarea educației incluzive în toate instituțiile educaționale din țară. A fost elaborată și aprobată în anul 2018, prin ordinul MECC, Instrucțiunea de aplicare în educația timpurie a Metodologiei de evaluare a dezvoltării copilului.

Pentru a asigura suportul didactico-metodic cu referire la incluziunea copiilor și tinerilor cu dizabilități, au fost elaborate și implementate prevederi privind realizarea planului educațional individualizat; ghidului metodologic privind adaptările curriculare și evaluarea progresului școlar în contextul educației incluzive; evaluarea finală și certificarea elevilor cu cerințe educative speciale incluși în învățământul obligatoriu.

Anual, sunt organizate cursuri de formare continuă pentru toate cadrele didactice și cadrele didactice de sprijin care lucrează cu copiii și tinerii cu dizabilități – circa 650 persoane, dintre care marea majoritate sunt specialiști ai SAP – circa 450 persoane și specialiști din organele locale de specialitate în domeniul învățământului, cadre didactice.

Activitățile de elaborare a cadrului metodologic privind educația incluzivă în ÎPT, are ca scop implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 523/2011, inclusiv organizarea efectivă a incluziunii educaționale a persoanelor cu CES și/sau dizabilități în ÎPT (acces la studii, organizarea asistenței și suportului, formare de competențe profesionale, evaluare, certificare etc.). Cu referire la învățământul profesional tehnic, prin Ordinul MECC nr. 1430/2018, au fost aprobate Repere metodologice privind educația incluzivă în învățământul profesional tehnic, care ulterior au fost modificate prin Ordinul MECC nr.1486/2019.

În învățământul profesional, anual se prevăd facilități pentru anumite categorii de candidați: 15 % din locurile bugetare alocate în planul de înmatriculare pentru fiecare specialitate au fost prevăzute pentru unele categorii de candidați social-vulnerabili, prioritate acordându-se persoanelor rămase fără ocrotire părintească și acelor cu grad de dizabilitate sever sau accentuat.

Articolul 25. Sănătatea

În Republica Moldova statul garantează apărarea intereselor tuturor cetățenilor, în domeniul ocrotirii sănătății prin sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, acordarea de asistență medicală

primară, de asistență medicală urgentă la etapa prespitalicească, de asistență medicală spitalicească, în limitele și în volumul stabilit, respectând necesitățile copiilor, femeilor și bărbaților, persoanelor cu dizabilități și ale persoanelor în etate - unul din principiile fundamentale ale sistemului de ocrotire a sănătății stipulate de art. 2 al Legii ocrotirii sănătății nr. 441/1995.

Cu referire la recomandarea 47 lit. (a)-(b) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

În conformitate cu prevederile Legii nr. 1585/1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, Guvernul are calitatea de asigurat pentru persoanele cu dizabilități severe, accentuate sau medii și persoanele care îngrijesc la domiciliu o persoană cu dizabilitate severă care necesită îngrijire și/sau supraveghere permanentă din partea altei persoane.

În cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală persoanele asigurate beneficiază de asistență medicală în volumul stabilit de Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală.

Asistența medicală specializată de ambulator și spitalicească, în cazul maladiilor social-condiționate cu impact major asupra sănătății publice sunt acoperite din contul mijloacelor fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală conform legislației.

Concomitent, din sursele bugetului de stat și ale fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală se finanțează implementarea Programelor naționale în ariile prioritare ale sănătății publice, de exemplu: controlul maladiilor netransmisibile - diabet zaharat, cardiovasculare, sănătate mintală etc, și a maladiilor transmisibile, imunizările, controlul și prevenției tuberculozei, HIV/SIDA, hepatitelor virale B, C și D etc., beneficiari fiind atât persoane asigurate, cât și neasigurate.

În baza Ordinului comun al MSMPS și CNAM nr. 492/139A din 22 aprilie 2013, persoanele asigurate, inclusiv cele cu dizabilități, beneficiază de medicamente din lista celor compensate integral sau parțial din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală (FAOAM) pentru diminuarea poverii financiare și tratament permanent de susținere pentru maladiile cornice prioritare.

Astfel, pentru bolile cardiovasculare, respiratorii, osteoarticulare, bolile endocrine, astmul bronșic, maladii ale aparatului digestiv, hepatită, ciroză hepatică, pentru fiecare DCI existent în Lista medicamentelor compensate (cca 148 DCI), începând cu 1 februarie 2019, există cel puțin un medicament absolut gratuit conform denumirii comerciale, pentru care este stabilită suma maximă compensată în conformitate cu ordinul comun al MSMPS și CNAM nr. 96/20A din 24 ianuarie 2019.

Întru asigurarea accesului la servicii medicale a pacienților care necesită asistență medicală specifică prin intervenții de sănătate publică ce țin de prevenirea și controlul bolilor transmisibile și netransmisibile, activități de asigurare cu intervenții costisitoare și medicamente în cazul bolilor maligne, prevenirea și tratamentul stărilor și patologiilor ce influențează negativ asupra genomului uman, diagnosticul citogenetic prenatal, postnatal, molecular genetic, protezare auditivă, tratament costisitor, din bugetul de stat prin intermediul MSMPS, în perioada anilor 2017-2019, au fost executate alocații în volum de 210,7 mil.lei, 183,5 mil.lei și respectiv 215,6 mil.lei.

În perioada declarării stării excepționale legate de pandemia cu virusul de tip nou COVID 19, având în vedere că pandemia a schimbat abordarea furnizării serviciilor de asistență medicală în întreaga lume, inclusiv în țara noastră, serviciile de asistență medicală primară au fost adaptate la condițiile de activitate noi, în vederea asigurării controlului și prevenire a infecției cu Coronavirus de tip nou (COVID-19).

Astfel, MSMPS în această perioadă, a pus accent pe asigurarea accesului populației la asistență medicală în condițiile stării de urgență. Medicii de familie au fost încurajați să solicite suportul altor persoane din afara sistemului de sănătate (autorități publice locale, asistenți sociali, voluntari), în evaluarea necesităților și organizarea intervențiilor comunitare necesare, cu instruirea în prealabil, asigurarea lor cu echipamente de protecție (mască, mănuși etc.) și stricta respectare a măsurilor de protecție și control al infecției cu Coronavirus.

Persoanele vârstnice și persoanele cu dizabilități sunt informate despre necesitatea autoevaluării stării de sănătate, cu măsurarea la domiciliu a parametrilor caracteristici (TA, glicemia, T), cu informarea medicului de familie, asistentului social, prin telefon pentru solicitarea suportului, organizarea intervențiilor

comunitare necesare, cu respectarea măsurilor de protecție și control a infecției cu Coronavirus, inclusiv, instruirea acestora privind măsurile de protecție și asigurarea lor cu echipamente de protecție (mască, mănuși etc.).

Prin Ordinul MSMPS nr. 368/2020, au fost reglementate unele măsuri suplimentare pentru asigurarea accesului populației la servicii de sănătate mintală, psihiatrice și narcologice în condițiile stării de urgență, care includ acțiuni concrete de control a infecției, inclusiv sporirea vigilenței privind depistarea precoce a pacienților cu semne de infecție respiratorie acută/semne ce întrunesc definiție de caz la COVID-19 cu organizarea secțiilor pentru pacienții cu semne clinice de infecție și izolarea acestora de pacienții fără manifestări clinice.

Medicii de familie sunt informați cu privire la aspectele de sănătate mintală ce pot apărea în rândul populației din cauza epidemiei COVID-19 (anxietate, depresie de la autoizolare și carantină, panică, etc.). Au fost elaborate materiale informaționale (mini-ghid) pentru specialiștii SAP, care au fost distribuite prin intermediul CRAP. Sunt organizate webinare online. Se conlucrează cu direcțiile educație din raion/municipiu pentru a transmite mesaje de protecție a sănătății mintale către directorii de școli, grupurile de părinți (Viber, etc.). Pentru fiecare IMSP a fost desemnat un specialist în sănătatea mintală care va oferi suport psihoemoțional personalului angajat pe perioada gestionării crizei cauzate de epidemia COVID-19. Specialistul a fost instruit online în baza protocoalelor și ghidurilor OMS, pentru a evita diseminarea mesajelor false sau incapacitatea de a oferi suport.

Pentru personalul medical și non-medical, antrenat în depistarea și tratarea cazurilor de COVID-19 în servicii de urgență prespitalicească și de staționar a fost creat un grup de specialiști, care țin legătura prin intermediul platformelor online (Skype, Viber, Zoom, altele) în primul rând, cu persoanele responsabile de organizarea serviciilor (șefii de ture, șefii de secție, asistente medicale șefe, etc.), pentru a informa cu privire la necesitatea suportului psihologic.

Pentru profesioniști se organizează instruirii cu privire la abordarea subiectului COVID-19 din punct de vedere a sănătății mintale, managementul stresului, a agresiunii, frustrărilor, etc.

Pentru persoanele cu deficiențe de auz protezarea auditivă se efectuează în cadrul Centrului Republican Funcțional de Audiologie, Protezare Auditivă și Reabilitare Medico-Pedagogică din mun. Chișinău, Spitalului Clinic Bălți, Spitalului Clinic Republican, Asociației Medicale Teritoriale Centru, mun. Chișinău.

În anul 2018, din sursele centralizate ale bugetului de stat au fost procurate 1270 aparate auditive în sumă de cca 1 700, 0 mii lei. În total au fost protezate 1098 persoane, inclusiv 239 copii. În anul 2019, respectiv din sursele centralizate ale bugetului de stat au fost procurate 970 aparate auditive în sumă de cca 1 425, 0 mii lei. În total în anul 2019 au fost protezate 831 persoane, inclusiv 398 copii. Pentru anul 2020 au fost planificate cca 16,5 mln. lei în scopul achiziționării aparatelor auditive pentru categoria respectivă de persoane.

În anul 2020, din mijloacele FAOAM sunt finanțate și implanturile cohleare, inclusiv sistemele de implant cohlear la copii, în conformitate cu prevederile Ordinului comun al MSMPS și CNAM, nr. 294a/1311 din 14 noiembrie 2019.

Pentru persoanele cu deficiențe de vâz, în cadrul parteneriatului cu Centrul de reabilitare „LOW VISION”, în anul 2018, au fost asigurați cu dispozitive asistive pentru activități la distanță (telescop monocular, binocular, lunetă binoculară) - 15 persoane, ochelari cu corecție optică - 297, ochelari cu magnificare - 67, lupe - 152, sistem televizat cu Circuit închis - 32, accesorii - 97. În anul 2019 au fost consultați 1684 persoane cu deficiențe de vâz, inclusiv: 243 copii cu vârsta (0-18 ani) și 449 de persoane evaluate pentru screening-ul și tratamentul retinopatiei diabetice. Totodată, cu suportul Organizației nonguvernamentale Norvegiene „Hjelp Moldova”, au fost procurate și eliberate în anul 2019 cca 600 dispozitive de corecție optică și ajutor vizual, inclusiv: CCTV (Sistem televizat cu circuit închis) – 29 unități, lupe electronice -15 unități, lupe fixe, lupe de mână cu și fără lumină, lupe de buzunar etc., telemicroscopae, MLVidi, ochelari cu magnificare (loupes), inclusiv cu filtre spectrale etc. în sumă de 729 350 lei.

În Bugetul de Stat pentru anul 2019, au fost aprobate mijloace financiare în sumă de 500,0 mii lei, care au fost transferați Centrul de reabilitare „LOW VISION”, pentru asigurarea persoanelor cu dizabilități de vedere cu dispozitive de corecție optică și ajutor vizual.

Pentru persoanele cu dizabilități cu diabet zaharat, în anul 2018, au fost procurate și distribuite gratuit 912 500 teste și ace pentru aprecierea glicemiei, precum și 500 glucometre în sumă de 821,0 mii lei. În anul 2019, au fost distribuite cca 100 mii de glucometre din donații, 32 951 200 teste și 32 951 200 lanțete, în sumă de cca 23 mln. lei pentru 99 618 persoane.

Referitor la accesul la servicii de sănătate mintală menționăm că, acestea reprezintă o prioritate în domeniul sănătății din Republica Moldova, respectiv, în anul 2017, a fost aprobat Programul Național privind Sănătatea Mintală pentru anii 2017-2021, prin Hotărârea Guvernului nr. 337/2017, care prevede un ansamblu de măsuri și acțiuni preconizate să reformeze în continuare sistemul către unul accesibil, echitabil și care asigură continuitatea acordării suportului și incluziunea socială.

În curs de elaborare este mecanismul privind implicarea beneficiarilor serviciilor de sănătate mintală în procesele decizionale ca parte componentă a dosarului beneficiarului centrului comunitar de sănătate mintală.

Au fost instituite și contractate de către CNAM - 40 CCSM, care în raioane activează în cadrul Centrelor de Sănătate, iar în municipii în cadrul Centrelor Medicilor de Familie (mun. Chișinău, în cadrul Asociațiilor Medicale Teritoriale), ceea ce contribuie la conlucrarea între medicina primară și serviciile specializate de sănătate mintală. Anual sunt asistate în cadrul CCSM cca 36 mii persoane cu dizabilități psihosociale, inclusiv 10 mii copii. Concomitent, echipele multidisciplinare mobile sînt organizate în fiecare CCSM reieșind din numărul populației deservite: 1 echipă la 40 mii persoane. Cca 4 mii beneficiari sunt asistați la domiciliu de către echipele multidisciplinare mobile.

De menționat, că rezultatele reformelor din domeniul sănătății mintale în ultimii ani au adus un impact pozitiv asupra sănătății mintale a populației, astfel, prevalența prin maladii mintale în anul 2019 a constituit 2152,0 la 100 000 populație, inclusiv 1456,9 la copii (2014 - 2683,6 la maturi și 2204,3 la copii).

Incidența prin maladii psihice pe durata perioadei de promovare a reformei în sistemul de sănătate mintală a scăzut de la 374,9 în anul 2014 la 172,8 la 100 mii populație 115,5 în anul 2019.

Întru asigurarea tratamentului ambulator al persoanelor afectate de maladii mintale cu evoluție nefavorabilă (dementă, schizofrenie, tulburare afectivă bipolară, epilepsie cu tulburări psihice) în lista medicamentelor compensate integral (100%) din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală sunt incluse 13 denumiri comune internaționale, suplimentar fiind eliberate gratis și medicamente psihotrope procurate din sursele centralizate al MSMPS. În anul 2019 pentru acoperirea cheltuielilor menționate, din fondurile AOAM a fost alocată suma de 17,4 mln. lei și 1,6 mii lei din surse bugetare centralizate.

În baza Memorandumului de înțelegere MSMPS în colaborare cu Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare, în cadrul proiectului ”Suportul reformei serviciilor de sănătate mintală în Republica Moldova” (MENSANA) se organizează și instruirea specialiștilor CSCM, a persoanelor cu probleme de sănătate mintală cum să-și dezvăluie problema de sănătate mintală și să inspire alții oameni cu probleme de sănătate mintală în procesul de recuperare.

A fost definitivată analiza curriculei universitare (Ciclu I Licență și Ciclu II Masterat) și a formării continue în domeniul specialităților psihologie și asistență socială în 5 instituții (Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Universitatea de Stat „Alec Russo”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” și Institutul de Formare Continuă). Aceasta a urmărit analiza programelor de pregătire a specialiștilor; înaintarea unor recomandări privind pregătirea specialiștilor din domeniile asistență socială și psihologie la compartimentul sănătate mintală.

Sînt elaborate și tipărite într-un tiraj de 10 000 de exemplare 4 broșuri privind dezvoltarea psihologică și emoțională a copiilor și adolescenților la vârsta 0-3 ani, 3 – 6 ani, 6 – 13 ani, 14 – 18 ani. Broșurile tematice au fost elaborate de către experții Ligii Române pentru Sănătate Mintală și avizate de ANSP.

În baza unui acord de colaborare cu site-ul specializat www.suntparinte.md au fost:

- realizate tutoriale video privind tematicile „bullying-ului” în instituțiile școlare și a adicției față de tehnologii informaționale;

- organizate lecții publice în mun. Chișinău și or. Sîngerei cu participarea experților naționali și internaționali destinate părinților, cu tematica adicțiilor față de tehnologii informaționale în rândul copiilor și adolescenților.

În cadrul atelierelor desfășurate în 20 de comunități din raioane Briceni, Edineț, Ungheni, Orhei, Criuleni, Ștefan Vodă, Taraclia, Vulcănești au fost prezentate serviciile comunitare de sănătate mintală. 866 de persoane - reprezentanți ai APL, instituțiilor educaționale, sociale etc., au participat la ateliere.

În anul 2019 au luat parte la elaborare și au permis publicarea istoriilor privind experiențele lor personale ca persoane cu probleme de sănătate mintală, 16 beneficiari (în 2018 6 beneficiari). Istoriile au fost publicate și mediatizate, inclusiv în rețele de socializare.

Au fost aprobate Algoritme de referire și tratament a persoanelor cu probleme de sănătate mintală și Algoritme de intervenție psihologică în spitale incluse în schema de referire pentru COVID-19.

Cu referire la accesul la serviciile de îngrijiri la domiciliu și geriatrie, menționăm că, de către instituțiile medicinei primare și unele ONG-uri, inclusiv HomeCare, CasMed, Fundația Angelus Moldova etc., se prestează servicii de îngrijiri la domiciliu pentru persoane vârstnice, inclusiv cele cu dizabilități, în echipe multidisciplinare.

Totodată, în Programul unic sunt prevăzute serviciile necesare pentru anumite grupuri social dezavantajate. Pe parcursul anului 2018 au fost efectuate cca 53 mii vizite de îngrijiri la domiciliu și cca 17 mii vizite în cadrul îngrijirilor paliative prestate de medicul de familie și echipa sa, precum și de către 9 ONG-uri ce prestează asemenea servicii. Pe parcursul anului 2019 au fost efectuate cca 55 mii vizite de îngrijiri la domiciliu și cca 18 mii vizite în cadrul îngrijirilor paliative.

Serviciile se oferă în baza Standardului național de îngrijiri medicale la domiciliu, aprobat prin Ordinul nr. 851/2013 și a Regulamentului privind organizarea serviciilor de îngrijiri paliative la domiciliu, aprobat prin Ordinul nr. 1022/2015, care prevăd elementele componente ale unei vizite, inclusiv dispozitivele medicale. Anual, prin intermediul Centrului pentru Achiziții Publice Centralizate în Sănătate se procură stome din sursele bugetului de stat.

În perioada pandemiei cu noul virus de tip nou COVID 19, MSMPS a organizat instruire cu toți prestatorii de îngrijiri medicale la domiciliu și îngrijiri paliative în vederea activității în condițiile noi.

Tot în această perioadă, persoanele vârstnice și cele cu dizabilități sunt supravegheate la domiciliu în conformitate cu actele normative emise de MSMPS cu privire la organizarea măsurilor de prevenire și control al infecției COVID-19, cu excepția măsurilor necesare în vederea acordării asistenței medicale pentru cazurile, când asistența medicală nu poate fi amânată și nici nu poate fi oferită la distanță.

Cu referire la prestarea serviciilor de intervenție timpurie la copii (SIT), menționăm că, acestea sunt acordate de către prestatori, în baza Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciilor de intervenție timpurie și Standardelor minime de calitate pentru Serviciile de intervenție timpurie, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 816/2016.

Începând cu anul 2017, SIT sînt contractate de către CNAM.

În vederea dezvoltării acestui serviciu la nivel de țară, pe parcursul ultimilor ani, MSMPS a întreprins mai multe acțiuni, inclusiv:

- este elaborat, aprobat și editat Suportul de curs „Intervenția timpurie în copilărie”, manual pentru cursul universitar și postuniversitar și înaintat spre tipărire (cu suportul LUMOS-Moldova);

- este aprobat Modelul regionalizat de Intervenție timpurie în copilărie în sistemul de sănătate, care permite pe lângă integrarea serviciilor existente la nivel local, fortificarea procesului de asistență acordată copilului și familiei de către o echipă interdisciplinară de profesioniști cu coordonarea activităților de scurtă și lungă durată, necesare copilului și familiei acestuia;

- au fost instruiți specialiștii echipelor interdisciplinare (medici pediatri, neuropediatri, medici de familie, kinetoterapeuți/reabilitologi și alți profesioniști în domeniu) din mun. Chișinău și Bălți și 25 raioane ale republicii și echipa Centrului republican de reabilitare pentru copii și a Institutului Mamei și Copilului;

- urmează a fi realizate cursuri de instruire pentru kinetoterapeuți și psihologi, care vor activa în cadrul acestor servicii;

- cu suportul A.O. CCF Moldova în Centrul de plasament temporar și reabilitare pentru copii, mun. Bălți a fost renovat un spațiu destinat Serviciului de ITC.

În vederea creării, dezvoltării și prestării serviciilor medico-sociale copiilor și tinerilor cu TSA sau risc de apariție a acestora, prin Hotărârea Guvernului nr. 816/2016, au fost aprobate Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Centrului specializat de intervenție în tulburări de spectru autist și Standardele minime de calitate pentru serviciile medico-sociale prestate în centrele specializate de intervenție în tulburări de spectru autist.

Prin Ordinul MSMPS nr. 1244/2019 a fost aprobat Regulamentul de organizare și funcționare a Centrului specializat de intervenție în tulburări de spectru autist, prestat de către A.O. „SOS AUTISM”.

Au fost aprobate Protocolul clinic național „Tulburări din spectru autist la copil și adult” (Ordinul MSMPS, nr. 343/2019) și Protocolul clinic standardizat pentru medicii de familie „Tulburări din spectru autist la copil și adult” (Ordinul MSMPS, nr. 344/2019).

Informație detaliată privind accesul la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă și activitatea/serviciile prestate în cadrul celor 41 de CSPT este expusă la Articolul 6. Femei cu dizabilități din prezentul Raport.

Articolul 26. Abilitare și reabilitare

Suplimentar, la serviciile medicale și sociale de abilitare și reabilitare menționate la alte articole din prezentul Raport, informăm că, conform prevederilor legislației, persoanele cu dizabilități au dreptul și la reabilitare balneo-sanatorială.

Regulamentul cu privire la modul de evidență și distribuire a biletelor de reabilitare/recuperare acordate persoanelor în vârstă și persoanelor adulte cu dizabilități, este aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 372/2010.

Reabilitarea balneo-sanatorială se realizează în cadrul centrelor de reabilitare „Speranța” din or. Vadul lui Vodă și „Victoria” din or. Sergheevca, Ucraina. Centrul „Speranța” din or. Vadul lui Vodă este specializat în profilaxia, tratarea și reabilitarea bolnavilor cu afecțiuni cardiovasculare, nevroze cu dereglări funcționale ale sistemului cardiovascular, osteohondroze ale coloanei vertebrale, osteoartroze deformante primare, patologii neurologice, paralizii cerebrale. Centrul „Victoria” din or. Sergheevca este specializat în profilaxia și tratarea aparatului locomotor, tulburărilor metabolice, genitale, sistemului cardiovascular și bolilor specifice a sistemului respirator. Anual, de bilete de reabilitare/recuperare beneficiază circa 8100 persoane, dintre care la Centrul „Victoria” – 4400 persoane și la Centrul „Speranța ” – 3700 persoane. Biletele de reabilitare se eliberează beneficiarilor prin intermediul Direcțiilor asistență socială și protecție a familiei din teritoriu, în baza recomandărilor medicale și ordinii de înscriere în rând pentru primirea biletului.

În scopul fortificării sănătății copiilor care suferă cu diverse afecțiuni cronice, inclusiv ale sistemului nervos, cât și întru micșorarea numărului de copii bolnavi care pot dezvolta ulterior diverse dizabilități, în Republica Moldova activează 3 centre de reabilitare pentru copii, subordonate MSMPS:

- Centrul republican de reabilitare pentru copii, în care funcționează secția staționar cu 30 paturi și secția de reabilitare în condiții de de ambulator, pentru 100 vizite în zi;

- Centrul de reabilitare pentru copii „Sergheevca” (Ucraina), cu 200 paturi, cu profiluri: respirator, cardio-reumatologic, gastro-intestinal și neuro-motor;

- Centrul de recuperare pentru copii „Ceadâr-Lunga” (80 paturi), cu profiluri: respirator și neuro-motor.

Selectarea copiilor pentru tratament de reabilitare se face de către medicul de familie, inclusiv în baza recomandărilor specialiștilor de profil, reieșind din indicații și contraindicații.

În scopul reabilitării oportune a copiilor cu afecțiuni neuro-motorii, în Centrul de plasament și reabilitare a copiilor de vârstă fragedă din mun. Chișinău și în Centrul de plasament temporar și reabilitare pentru copii din mun. Bălți, au fost deschise și funcționează „Secții de zi”, unde activează echipe pluridisciplinare (medici, psiholog, logoped, asistent social, jurist etc.), care oferă servicii de reabilitare medicală, ocupații

psihopedagogice individuale, servicii de consiliere pentru părinți/familii, precum și consultații în domeniul social și juridic. Anual beneficiază de tratament în aceste secții circa 800 copii.

De asemenea, în cadrul Institutului Mamei și Copilului funcționează o secție de reabilitare și recuperare cu 30 paturi, în care urmează tratament copiii cu diverse afecțiuni ale aparatului neuro-motor, din întreaga țară. În anul 2019, în această secție au primit tratament de reabilitare și recuperare peste 900 pacienți, dintre care mai mult de 50% (520 copii) au fost copii cu dizabilități, tratamentul cărora a fost achitat din FAOAM.

Pentru reabilitarea copiilor după tratament specific în caz de tuberculoză, a celor din focare de tuberculoză și a celor din grupul de risc, care nu au posibilități de a fi tratați la domiciliu, în țară funcționează două centre de reabilitare ftiziopneumologică pentru copii „Tîrnova” și „Cornești”, în care anual sînt tratați cca 300 copii.

În toate centrele de reabilitare și recuperare menționate, anual sînt tratați peste 8000 de copii, cu diverse afecțiuni cronice, tratamentul acestora fiind asigurat din bugetul de stat.

Totodată, pentru acomodarea adecvată a tuturor elevilor în medii educaționale generale de către MECC, a fost elaborat și este asigurat un pachet minim de servicii de educație incluzivă: serviciul municipal/raional de asistență psihopedagogică și servicii de suport la nivelul instituției (cadru didactic de sprijin și centrul de resurse pentru educație incluzivă).

Pentru a asigura suportul didactico-metodic cu referire la incluziunea copiilor și tinerilor cu dizabilități, sunt elaborate și implementate planurile educaționale individualizate.

Asistența specializată a copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățămînt general, se realizează prin organizarea comisiilor multidisciplinare intrașcolare, crearea echipelor de elaborare și implementare a planurilor educaționale individualizate.

Evaluarea complexă a dezvoltării copiilor cu dizabilități care se efectuează, în prezența părinților sau reprezentantului legal, de către serviciile raionale/municipale de asistență psihopedagogică, activitatea cărora este monitorizată și asistată de către CRAP. Astfel, 35 de servicii raionale/municipale de asistență psihopedagogică elaborează recomandări referitor la incluziunea educațională a copilului, prestează servicii de asistență psihopedagogică copiilor și asistă metodologic specialiștii din educație și domeniile conexe referitor la realizarea incluziunii educaționale.

Articolul 27. Munca și încadrarea în muncă

Legislația națională, inclusiv Codul muncii, Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60/2012, garantează incluziunea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități (art. 33 – 40), inclusiv dreptul la muncă, formele de plasare în câmpul muncii, obligațiile angajatorilor privind plasarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități, durata timpului de muncă și a concediilor, orientarea, formarea și reabilitarea profesională.

Cu referire la recomandarea 49 lit. (a)-(b) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Potrivit Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60/2012, persoanele cu dizabilități se încadrează în muncă conform pregătirii lor profesionale și a capacității lor de muncă, atestate prin certificatul de încadrare în grad de dizabilitate și conform recomandărilor conținute în programul individual de reabilitare și incluziune socială, emis de CNDDCM (art. 34 alin. (2)).

Angajatorii, indiferent de forma de organizare juridică, care conform schemei de încadrare a personalului au 20 de angajați și mai mult, creează sau rezervează locuri de muncă și angajează în muncă persoane cu dizabilități într-un procent de cel puțin 5 la sută din numărul total de salariați (art. 34 alin. (4)).

În vederea susținerii angajatorilor pentru crearea/adaptarea locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități în Legea nr. 105/2018 „Cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj” (în vigoare din luna februarie 2019), este stabilit că, ANOFM compensează 50% din costurile necesare creării sau adaptării locului de muncă, suportate de către angajator, iar mărimea subvenției nu poate depăși cuantumul a 10 salarii medii lunare pe economie pentru anul precedent pentru fiecare loc de muncă creat sau adaptat. Un agent economic a beneficiat de subvenție, 1 persoană cu dizabilități a fost angajată urmare

a acordării subvenției, iar 6 dosare a solicitanților de subvenții au fost examinate și acceptate la Comisia multidisciplinară, pentru finanțate în anul 2020.

Conform Legii menționate, angajatorii, care angajează șomeri din grupurile vulnerabile, inclusiv persoane cu dizabilități beneficiază și de subvenții lunare în sumă egală cu 30% din salariul mediu lunar pe economie pentru anul precedent (1933,92 lei lunar), în decurs de șase luni, pentru fiecare șomer angajat. Pe parcursul anului 2019, prin intermediul acordării subvențiilor, au fost încadrate în câmpul muncii 11 persoane cu dizabilități, din numărul total de 45 de șomeri din categoria grupurilor vulnerabile, care au necesitat suport suplimentar pe piața muncii.

Anual, de serviciile ANOFM și a STOFM beneficiază circa 600 de persoane cu dizabilități (de exemplu, în anul 2017 – 680 de persoane, în anul 2018 – 650 persoane Pe parcursul anului 2019, la STOFM au fost înregistrate circa 600 persoane cu dizabilități (1,9% din numărul total de șomeri înregistrați). STOFM au acordat gratuit servicii de informare pentru 577 persoane cu dizabilități cu statut de șomer.

În scopul facilitării integrării pe piața muncii, au urmat cursuri de formare profesională gratuite 31 persoane cu dizabilități. Au absolvit cursuri de calificare 16 persoane cu dizabilități (51,6% din nr. total de persoane cu dizabilități absolvente), cursuri de recalificare - 13 persoane cu dizabilități (41,9%) și cursuri de perfecționare - 2 persoane cu dizabilități (6,5%). Cele mai multe persoane cu dizabilități care au absolvit cursurile de formare profesională au fost din categoria de vârstă 16-24 ani (15 persoane). După absolvirea cursurilor au fost plasate în câmpul muncii 23 de persoane cu dizabilități (74,2%), dintre care 10 persoane s-au angajat de sine stătător.

În rezultatul prestării serviciilor, inclusiv de intermediere a muncii, au fost plasați în câmpul muncii 200 șomeri cu dizabilități (33,3% din numărul persoanelor cu dizabilități înregistrate), din care 97 femei.

STOFM și cele 3 Centre de ghidare în carieră Cahul, Soroca și Chișinău au acordat servicii de ghidare în carieră pentru 10179 șomeri aflați în căutarea unui loc de muncă. În cadrul celor trei Centre de ghidare în carieră au fost organizate 195 activități, cu participarea a 3132 beneficiari (57% fiind femei). 744 persoane au beneficiat de servicii de ghidare în carieră prin intermediul platformei Cognitrom Career Planner, dintre care 23 au fost persoane cu dizabilități.

Suplimentar, comunicăm că, Legea nr. 105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj (în vigoare din luna februarie), conține prevederi referitor la servicii, măsuri noi de ocupare, adresate inclusiv și grupurilor vulnerabile pe piața muncii, precum este: angajarea asistată și adaptarea locului de muncă pentru necesitățile persoanei cu dizabilități, reabilitarea profesională a persoanelor cu dizabilități.

Reabilitarea profesională se prestează în cadrul instituțiilor și centrelor de reabilitare profesională specializate, la îndreptarea subdiviziunilor teritoriale, în conformitate cu recomandările conținute în Programul individual de reabilitare și incluziune socială.

Astfel, în conformitate Procedura de reabilitare profesională a persoanelor cu dizabilități, ANOFM contractează servicii de reabilitare profesională de la furnizori de servicii specializate. Pe parcursul anului 2019, au beneficiat de servicii de reabilitare profesională 16 persoane cu dizabilități locomotorii, din care 6 femei.

Articolul 28. Standarde de viață și de protecție socială adecvate

Conform prevederilor legislației în vigoare, persoanele cu dizabilități, inclusiv copiii cu dizabilități, după caz, membrii familiilor lor, beneficiază de măsuri de protecție socială sub formă de prestații sociale, inclusiv: pensie sau alocație socială de stat, suport financiar de stat, compensație pentru serviciile de transport, după caz, alocație pentru îngrijire, însoțire și supraveghere, ajutor social și ajutor pentru perioada rece a anului, precum și diferite tipuri de servicii sociale.

Cu referire la recomandarea 51 lit. (a)-(d) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

1. Prestații sociale

1.1. Pensii de dizabilitate

În conformitate cu prevederile Legii nr. 156-XIV din 14.10.1998 privind sistemul public de pensii, persoana încadrată într-un grad de dizabilitate cauzat de o boală obișnuită beneficiază de o pensie de dizabilitate dacă îndeplinește condițiile de stagiul de cotizare, în raport cu vârsta la data constatării dizabilității. Mărimea pensiei de dizabilitate depinde de salariul persoanei din care s-au calculat contribuții de asigurări sociale, gradul de dizabilitate și stagiul de cotizare.

Începând cu anul 2020, indexarea are loc 2 ori pe an, la 1 aprilie și 1 octombrie. La 1 aprilie, coeficientul de indexare constituie rata inflației înregistrată în ultimul semestru al anului precedent anului indexării, iar la 1 octombrie – rata inflației înregistrată în primul semestru al anului în curs. Beneficiază de pensii de dizabilitate circa 121000 persoane. Pensia medie de dizabilitate este de circa 1500 lei, iar pensia medie pentru toate categoriile de beneficiari de pensii este de circa 2000 lei. Quantumul pensiei minime de dizabilitate constituie, după indexarea de la 1 aprilie 2020: în cazul unei dizabilități severe – 848,60 lei; în cazul unei dizabilități accentuate – 792,02 lei; în cazul unei dizabilități medii – 565,73 lei.

1.2. Alocații sociale de stat

În cazul în care persoana cu dizabilități nu îndeplinește condițiile pentru obținerea dreptului la pensie, aceasta beneficiază de alocație socială de stat, stabilită în conformitate cu Legea nr.499/1999, privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni.

În scopul majorării alocațiilor sociale de stat pentru persoanele cu dizabilități și copiii cu dizabilități, în anii 2018-2020, au fost operate modificări la legislația în vigoare, astfel, quantumul alocațiilor sociale de stat constituie:

- 100% din quantumul pensiei minime pentru persoanele cu dizabilități severe, accentuate și medii - pentru persoanele cu dizabilități severe, accentuate și medii din copilărie și copiii cu dizabilități severe, accentuate și medii cu vârsta de până la 18 ani și pentru persoanele cu dizabilități severe, stabilite până la vârsta de 23 de ani;

- 80% - din quantumul pensiei minime pentru persoanele cu dizabilități severe, accentuate și medii - pentru persoanele cu dizabilități severe, stabilite după vârsta de 23 de ani, cei cu dizabilități accentuate și medii.

De alocație socială de stat beneficiază circa 48000 persoane cu dizabilități, care nu întrunesc condițiile pentru a beneficia de pensie de dizabilitate (vârsta în raport cu stagiul de cotizare).

Indexarea alocațiilor sociale de stat se realizează automat, odată cu indexarea pensiilor.

1.3. Alocație pentru îngrijire, însoțire și supraveghere

Conform prevederilor Legii nr.499/1999 privind alocațiile sociale de stat, beneficiază de alocația menționată unele categorii de persoane cu dizabilități severe, inclusiv:

- a) persoanele care îngrijesc, însoțesc și supraveghează la domiciliu un copil cu dizabilități severe în vârstă de până la 18 ani;

- b) persoanele cu dizabilități severe din copilărie;

- c) persoanele cu dizabilități severe nevăzătoare.

Alocația pentru îngrijire, însoțire și supraveghere constituie 80% din quantumul pensiei minime pentru limită de vârstă și se indexează odată cu aceasta. Beneficiază de alocația menționată circa 15000 persoane cu dizabilități severe.

1.4. Ajutor Social și ajutorul pentru perioada rece a anului

În domeniul asistenței sociale a familiilor defavorizate, politicile promovate se concentrează pe eficientizarea sistemului de asistență socială, astfel încât acestea să fie direcționate către cele mai vulnerabile familii, inclusiv motivându-i să revină în circuitul social-economic activ, implementând Programul de AjS, care include și APRA.

Scopul Programului de AjS, este asigurarea unui venit lunar minim garantat pentru familiile defavorizate prin acordarea unui ajutor social stabilit în conformitate cu evaluarea venitului global mediu lunar al fiecărei familii și cu nevoia acesteia de asistență socială.

Comparativ cu alte programe, care acordă prestații nemijlocit unei persoane, AjS și/sau APRA sînt acordate familiei, deoarece la stabilirea acestora se ia în calcul atît mărimea cît și structura internă a acesteia,

inclusiv veniturile. Acordarea prestației se bazează pe stabilirea eligibilității și sumei prestației bănești utilizând lacuna venitului. Suma prestației este echivalentă cu diferența dintre venitul lunar minim garantat și venitul lunar al unei familii. Prestația este calibrată la structura familiei pentru a asigura faptul că fiecare familie se bucură de un nivel minim de bunăstare, permițând o variație între mărimea și componența familiilor.

Anual, beneficiază de AjS circa 50000 de familii defavorizate, mărimea medie a prestației constituie 880 lei/lunar, iar de APRA beneficiază circa 170000 de familii defavorizate, mărimea prestației este de 500 lei (pentru 5 luni ale sezonului rece, noiembrie – martie).

Pentru anul 2020, în Legea Bugetului de Stat au fost aprobate, mijloace financiare:

- pentru plata AjS - 506,8 mln lei;
- pentru plata APRA – 499,7 mln lei.

1.5. Persoanele cu dizabilități beneficiază și de alte prestații sociale, inclusiv: suport financiar de stat; suport financiar unic; compensația pentru serviciile de transport și scutiri fiscale la importul mijloacelor de transport.

2. Servicii sociale - reprezintă ansamblul de măsuri și activități realizate pentru satisfacerea necesităților sociale ale persoanei sau familiei, în scop de depășire a unor situații de dificultate, precum și de prevenire a marginalizării și excluziunii sociale. În scopul asigurării drepturilor persoanelor cu dizabilități la un trai independent și în contextul integrării lor în societate, prevenirii instituționalizării și dezinstituționalizării acestora, activează mai multe tipuri de servicii sociale.

Informație detaliată privind serviciile sociale de care beneficiază persoanele cu dizabilități inclusiv, finanțarea pachetului minim de servicii sociale din mijloacele fondului de susținere a populației, prin transferuri cu destinație specială de la bugetul de stat la bugetele locale de nivelul al doilea, este expusă la Articolul 19 din prezentul Raport.

În contextul prevenirii excluziunii sociale și susținerii familiilor/persoanelor defavorizate pentru depășirea situației de dificultate cu care se confruntă, prin Hotărârea Guvernului nr. 716/2018, a fost aprobat Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social de suport monetar adresat familiilor/persoanelor defavorizate. Suportul monetar reprezintă o sumă bănească nerambursabilă și neimpozabilă ce nu va depăși suma de 6 000 lei, care se acordă familiei/persoanei aflate în situație de dificultate, printr-o plată unică și/sau lunară pentru o perioadă determinată, dar nu mai mare de 6 luni pentru facilitarea realizării acțiunilor stabilite în planul individualizat de asistență, confirmată prin rezultatele evaluării necesităților. Suportul monetar se acordă beneficiarului pentru reparația locuinței și/sau reparația/construcția sobei, adaptarea locuinței la necesitățile familiei/persoanei defavorizate, procurarea combustibilului pentru prepararea hranei și pentru încălzire în sezonul rece, procurarea mobilierului adaptat la necesități, precum și alte necesități stabilite în planul individualizat de asistență.

În vederea îmbunătățirii calității serviciilor sociale prestate persoanelor cu dizabilități, Keystone Moldova a acordat suport MF și MSMPS în elaborarea ghidului metodologic privind bugetarea bazată pe performanțe a bugetelor pentru serviciile sociale pentru persoane cu dizabilități. Autoritățile publice locale au fost instruite cum să utilizeze ghidul metodologic în practică. Bugetarea bazată pe performanțe a fost pilotată în 12 raioane. Rezultatele pilotului și recomandările efectuate au fost expediate autorităților publice centrale și locale. Implementarea bugetării pe bază de performanță creează oportunități majore de eficientizare a utilizării resurselor financiare pentru dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale mai calitative.

3. Locuințe sociale

Potrivit prevederilor Legii privind administrația publică locală, nr. 436/2006 și Legii privind statutul municipiului Chișinău, nr. 431/1995, autoritățile administrației publice locale contribuie la realizarea măsurilor de protecție și asistență socială, decid punerea la evidență a persoanelor socialmente vulnerabile care au nevoie de îmbunătățirea condițiilor locative, înființează și asigură funcționarea unor instituții de binefacere de interes local.

Totodată, conform prevederilor Legii cu privire la locuințe nr. 75/2015, locuința socială este destinată persoanelor care necesită protecție socială, acordată în locațiune persoanei sau familiei care pretinde la o asemenea locuință în localitatea în care are reședință sau domiciliu, în temeiul deciziei consiliului local.

Conform art. 10 al Legii nominalizate, locuința socială se atribuie în locațiune persoanelor sau familiilor luate la evidență, al căror venit lunar pentru fiecare membru al familiei nu depășește minimul de existență stabilit pe țară și care întrunesc cumulativ condițiile stabilite de Lege.

La fel, subliniem că, de dreptul prioritar de a primi locuință socială în condițiile menționate mai sus dispun, inclusiv persoanele cu dizabilități severe care nu sînt angajate în cîmpul muncii în legătură cu starea sănătății; persoanele care îngrijesc minori cu dizabilități severe.

Articolul 29. Participarea la viața politică și publică

Participarea la viața politică și publică a persoanelor cu dizabilități este stabilită în legislația națională, inclusiv Constituție, Codul electoral, Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

În contextul reformării instituției tutelei, în anul 2017, prin Legea nr. 66, fiind operate modificări și completări la acte legislative relevante în materie, despre care am menționat la articolul 12 și 14 din prezentul Raport.

Suplimentar, prin Legea nr. 238/2018 pentru modificarea unor acte legislative, din art. 13 din Codul electoral 1381/1997 a fost exclusă prevederea privind restricția de a vota și/sau de a fi alese persoanelor asupra cărora este instituită tutela, și stabilită restricția de a vota și/sau de a fi alese în cazul persoanelor lipsite de dreptul la vot prin hotărârea definitivă a instanței de judecată.

Cu referire la recomandarea 53 lit. (a)-(c) din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

În vederea asigurării condițiilor pentru promovarea participării neasistate la procesul electoral a persoanelor cu dizabilități, prin hotărârea CEC nr. 2625/2014, a fost aprobată Instrucțiunea cu privire la asigurarea infrastructurii secției de votare, ce prevede norme de organizare, amenajare și dotare a localurilor secțiilor de votare cu echipament electoral standardizat, pentru a facilita accesul în ele a alegătorilor, inclusiv al celor cu mobilitate redusă. Conform instrucțiunii, fiecare secție de votare este dotată, în mod obligatoriu la fiecare scrutin, cu o cabină de vot pentru persoane cu nevoi speciale, sursă suplimentară de lumină, lupă, riglă și plic-șablon pentru buletine de vot cu inscripții în limbajul Braille și perforații speciale pentru aplicarea ștampilei „Votat”.

Conform prevederilor art. 60 alin. (4) din Codul electoral, alegătorii, inclusiv cei cu dizabilități, care, din motive de sănătate sau din alte motive temeinice, nu pot să se prezinte la secția de votare, pot vota la locul aflării, prin intermediul unei urne de vot mobile.

În scopul asigurării unui proces electoral neîngrădit și nediscriminatoriu pentru persoanele cu dizabilități, a fost aprobat prin hotărârea CEC nr. 4463/2016, Regulamentul cu privire la accesibilitatea procesului electoral pentru persoane cu dizabilități. Documentul are menirea să responsabilizeze organele electorale, administrația publică locală în sensul asigurării accesului comod spre și în secțiile de votare prin iluminare stradală, instalarea rampelor de acces, conectarea la agentul termic etc., iar concurenții electorali, instituțiile media și societatea civilă să contribuie la asigurarea drepturilor electorale pentru persoanele cu dizabilități.

În scopul efectuării unei analize a nivelului de accesibilitate a secțiilor de votare, în perioada iunie-august 2019, la comanda CEC și PNUD Moldova, Alianța „INFONET” (organizație non-guvernamentală) și partenerii săi au efectuat în premieră pentru Republica Moldova auditul unui număr de 612 clădiri cu destinație publică, în care și-au avut sediul secțiile de votare, din raionale Edineț, Hâncești, Căușeni, municipiile Chișinău și Bălți, precum și UTA Găgăuzia (ce constituie peste 30% din numărul total de secții de votare constituite). Evaluarea a fost făcută de monitorii accesibilității, voluntari și membri ai organizațiilor neguvernamentale din localitățile respective, unii dintre ei fiind persoane cu diferite dizabilități.

Sporirea accesibilității se realizează inclusiv prin implicarea persoanelor cu dizabilități în procesele electorale. Spre exemplu, la 7 octombrie 2018, CICDE împreună cu Alianța „INFONET” și Asociația „Motivație” în cadrul PNUD Moldova, parte a proiectului „Consolidarea democrației în Moldova prin alegeri inclusive și transparente” au organizat un exercițiu de simulare a alegerilor destinat persoanelor cu dizabilități din Centrul comunitar de sănătate mintală din Bălți, care a fost moderat de traineri utilizatori de scaune cu roțile.

Ulterior, pentru alegerile parlamentare din 24 februarie 2019, prin hotărârea CEC nr. 2318/ 2019, din partea Centrul „LOW VISION” au fost acreditate în calitate de observatori naționali cinci persoane.

În anii 2018 – 2019, CEC împreună cu PNUD Moldova și alte entități implicate, în contextul organizării și desfășurării alegerilor parlamentare din 24 februarie și celor locale din 20 octombrie 2019, au elaborat în limbaj Braille și în format audio mai multe materiale electorale informaționale și motivaționale pentru persoanele cu dizabilități de vedere:

- „Ghidul Alegătorului”, versiunea „Ușor de citit, ușor de înțeles” (în limbile română, rusă și engleză) dedicat persoanelor cu dizabilități psihosociale și intelectuale (conceput în anul 2017);

- „Democrația se învață” – broșură interactivă elaborată de CICDE;

- „Democrația Contează – Participă!” – Ghid informativ electoral.

În aceeași perioadă, CICDE a inclus în programele de instruire pentru funcționarii electorali o sesiune intitulată „Accesibilitatea procesului electoral”. De instruire au beneficiat 6054 de funcționari electorali care au activat la alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 și 3974 de funcționari electorali care au activat la alegerile locale generale din 20 octombrie 2019.

Periodic sunt organizate platforme de dezbateri cu tematică electorală – Ehub, inclusiv pe subiecte legate de incluziunea persoanelor cu dizabilități la procedurile electorale. Spre exemplu, pe 26 septembrie 2018, CICDE, în cadrul campaniei de educare și informare a cetățenilor „Democrația se învață: Implică-te”, realizată în cadrul Proiectului „Consolidarea democrației în Moldova prin alegeri inclusive și transparente”, a organizat o ședință Ehub cu genericul „Bariere și oportunități de incluziune a persoanelor cu dizabilități în procesul electoral”. În cadrul acesteia, au fost abordate subiecte privind facilitarea participării persoanelor cu dizabilități în procesul electoral, modalități de a spori accesibilitatea acestor categorii de alegători în procesul electoral. De asemenea, participanții au discutat despre tehnicile și instrumentele de incluziune în procesul electoral, precum și accesibilitatea secțiilor din Republica Moldova.

În anul 2018, CICDE a lansat pe platforma sa *e-learning* cursul on-line „Alege Parlamentul în 60 de zile”, acest program a fost elaborat și în versiunea audio.

Materialele informative elaborate pentru campaniile de informare civică la alegerile din 24 februarie și 20 octombrie 2019 (ghiduri, pliante, postere) au fost realizate în limba română, cu traducere în limba rusă, iar spoturile video au fost însoțite de traducere în limbaj mimico-gestual. Toate materialele au fost realizate și cu respectarea principiului egalității de gen. De asemenea, ședințele CEC în ziua alegerilor și cele de prezentare a rezultatelor scrutinelor au fost însoțite de traducere în limbajul mimico-gestual.

Conform priorităților stabilite de CEC pentru următorii ani, se propun următoarele măsuri:

- Ridicarea anuală a numărului secțiilor de votare accesibile pentru toate categoriile de alegători, inclusiv pentru persoane cu dizabilități;

- Extinderea ariei de respondenți, în procesul chestionării nivelului de accesibilitate a secțiilor de vot, cu diferite grupuri țintă, categorii de alegători, inclusiv persoane cu dizabilități;

- Dezvoltarea practicii de evaluare a nivelului de accesibilitate a secțiilor de votare și a celei de asigurare a secțiilor de votare cu echipamente menită să faciliteze accesul persoanelor cu dizabilități la procesul electoral.

Cu suportul Keystone Moldova au fost create și capacitate grupuri de auto reprezentanți în 19 raioane din Republica Moldova. Astfel, auto reprezentanții - persoane cu dizabilități - au beneficiat de instruire în drepturile lor și faptul cum pot să-și promoveze și să ceară respectarea drepturilor lor. Ei au învățat cum să participe în elaborarea politicilor statului în particular în domeniile ce țin de asistența socială a persoanelor cu dizabilități. Auto-reprezentanții - persoane cu dizabilități dezinstituționalizate - au fost implicate activ în

procesul de promovare a traiului în comunitate în instituțiile rezidențiale. Astfel, un auto-reprezentant a participat la forumul internațional organizat de Clinton Global Initiative și a promovat drepturile femeilor cu dizabilități în Moldova. Un alt auto-reprezentant, care a trăit mai bine de 15 ani într-o instituție rezidențială a participat la Conferința statelor părți privind implementarea Convenției ONU în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități, organizată la New York în anul 2019, și a lansat apelul privind necesitatea dezinstituționalizării persoanelor cu dizabilități în vederea asigurării traiului lor în comunitate.

Keystone Moldova a contribuit la promovarea și asigurarea dreptului la vot a persoanelor cu dizabilități din instituțiile rezidențiale și comunități. Astfel, în anul 2019, înainte de alegerile parlamentare din Republica Moldova, Keystone Moldova a organizat 27 de seminare în instituțiile rezidențiale și 53 de seminare în comunități pentru promovarea dreptului la vot a persoanelor cu dizabilități. Ca rezultat al acestor seminare peste 2000 de persoane cu dizabilități din instituții rezidențiale și comunități și-au îmbunătățit cunoștințele privind dreptul lor la vot și modalitatea de participare la alegeri. Materialul informațional de la instruire a fost tradus în formatul ușor de înțeles. Urmare a seminarelor efectuate, majoritatea persoanelor cu dizabilități au participat în mod conștient la alegerile parlamentare din 2019.

Articolul 30. Participarea la viața culturală, activități recreative, timp liber și sport

Legislația națională stabilește unele facilități pentru persoanele cu dizabilități precum accesul gratuit sau cu reducere de preț la obiectivele culturale, turistice sau sportive. Instituțiile de drept public sau de drept privat care prestează servicii culturale, turistice sau sportive, au obligația în condițiile legii să asigure accesul gratuit al persoanelor cu dizabilități la aceste servicii în proporție de cel puțin 2% din numărul total de locuri.

Cu referire la recomandarea 55 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Obiectivele culturale, turistice sau sportive sunt în proces de amenajare rezonabilă/asigurare a accesibilității, a căilor de acces în edificiile acestora.

Instituțiile teatral concertistice asigură persoanelor cu dizabilități, accesul gratuit la spectacole sau realizează bilete la un preț simbolic, conform solicitărilor.

De asemenea, Filarmonica Națională, anual, distribuie persoanelor cu dizabilități, abonamente muzicale, desfășurate după un program special.

Teatrele oferă spectacole gratuit pentru persoanele cu dizabilități, atât pe propriile scene, cât și în teritoriu.

Bibliotecile sunt obligate să asigure accesul persoanelor cu dizabilități la edificiile acestora și să organizeze servicii speciale pentru incluziunea socială a acestora.

De exemplu, Biblioteca Națională, asigură persoanelor cu dizabilități, diverse servicii și facilități precum: înscrierea gratuită și acordarea asistenței speciale la un post informațional organizat pe holul blocului central; instalarea balustradelor la pista de pe scările de la intrare în blocul central și la scările din holurile clădirilor Bibliotecii; acordarea asistenței informaționale și documentare persoanelor cu dizabilități, beneficiari de împrumut de carte la domiciliu; accesarea la distanță, prin intermediul paginii Web a Bibliotecii, a catalogului electronic, bazelor de date locale, publicațiilor, elaborate de Bibliotecă și a diverselor informații referitoare la enciclopedii, dicționare etc.; digitalizarea documentelor patrimoniale din colecțiile Bibliotecii și crearea Bibliotecii Naționale Digitale Moldavica etc.

Suplimentar, menționăm că, pentru facilitarea accesului la operele publicate al persoanelor nevăzătoare, cu deficiențe de vedere sau cu alte dificultăți de citire a materialelor imprimare, la 23 noiembrie 2017, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Tratatul de la Marrakesh, adoptat la Marrakesh, Maroc, pe 27 iunie 2013.

Și muzeele organizează diferite activități, inclusiv accesul gratuit la expozițiile pe care le organizează. De exemplu, în perioada anilor 2017-2020 la activitățile organizate de către Muzeul Național de Artă al Moldovei și Muzeul Național de Istorie a Moldovei au participat 2021 persoane cu dizabilități.

Participarea persoanelor cu dizabilități la activități sportive, este facilitată de federațiile sportive pentru persoane cu dizabilități și Comitetul paralimpic al Republicii Moldova. Federațiile sportive și Comitetul

paralimpic sunt finanțați, anual, din bugetul de stat, prin intermediul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării.

De exemplu, în anul 2019, au fost alocate mijloace financiare pentru asociațiile sportive, pentru următoarele activități sportive:

- Comitetul Paralimpic din RM - 20 sportivi. Finanțate probele sportive - Para Powerlifting, Para Atletism, Para Judo, Para Înot, în sumă totală de 1,0 mln. lei;
- Federația Sportivă Națională de Judo pentru Persoanele cu Dizabilități - 4 sportivi. Finanțată proba sportivă – Judo, în sumă totală de 105, 8 mii lei;
- Federația Sportivilor Nevăzători – 40 sportivi. Finanțate probele sportive - Șah, Joc de dame, Football B1 (5x5), Turism sportiv și orientare Sportivă, Goalball, Powerlifting, în sumă totală de 143, 3 mii lei;
- Federația Sportivă pentru persoane cu dizabilități locomotorii – 50 sportivi. Finanțate probele sportive - Para Powerlifting, Para Athletic, Armwrestling, în sumă totală de 403,7 mii lei.

IV. OBLIGAȚIUNI SPECIFICE

Articolul 31. Statistici și colectarea datelor

BNS este responsabil și prezintă informația la capitolul statistică, inclusiv informația privind situația persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova.

Evidența și datele privind numărul persoanelor cu dizabilități, dezagregate pe vârstă, sex, locul de trai, tip prestații, mărimea prestației, tip servicii sociale, statutul ocupațional, studii, experiență profesională, ș.a. se realizează de mai multe instituții responsabile de măsurile de protecție socială, ocupare în câmpul muncii, reabilitare, prestatoare de servicii sociale (CNAS, ANOFM, CREPOR, Autoritățile Administrației Publice Locale, etc.).

CNDDCM este instituția de stat, abilitată cu funcții plenipotențiare în domeniul determinării gradului de dizabilitate, care utilizează un modul al Sistemului Informațional Automatizat Asistența Socială, și asigură evidența persoanelor cărora li s-a determinat gradul de dizabilitate primar/repetat, generând date dezagregate pe domeniul său de competență, care sunt transmise BNS și publicate în rapoartele trimestriale, semestriale și anuale ale CNDDCM.

La structurile responsabile de protecția socială sunt la evidență 176 100 de persoane cu dizabilități, inclusiv 10 700 copii cu dizabilități.

Pentru prima dată, în cadrul Recensământului Populației și al Locuințelor din 2014, BNS a inclus și a colectat date conform setului minim de întrebări recomandate de grupul Washington cu privire la dificultățile populației în activitățile de zi cu zi. Metodologia și datele preliminare au fost prezentate la Conferința națională privind implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, din 4 decembrie 2017.

Începând cu anul 2017, dizabilitatea ca și întrebare a fost inclusă în chestionarul Anchetei forței de muncă, permițând astfel colectarea datelor cu privire la persoanele cu dizabilități pe piața muncii în funcție de principalele caracteristici socio-demografice. Indicatori precum: rata de participare, rata de ocupare și șomajul în rândul persoanelor cu dizabilități, comparativ cu populația generală sunt disponibili pe pagina oficială⁴.

Cu referire la recomandarea 57 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

BNS produce date dezagregate pe diverse categorii ale populației și dimensiuni economico-socio-demografice. În cadrul cercetărilor statistice curente în gospodării (Cercetarea Bugetelor Casnice, Ancheta Forței de Muncă), se colectează variabile precum vârsta, sexul, mediul de reședință/regiuni, dizabilitatea, statutul socio-economic, nivelul de instruire, quintile de bunăstare, etc. Caracteristicile etnice, lingvistice și religioase sunt colectate în cadrul recensămintelor (ultimul desfășurat în 2014⁵).

⁴ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6617>

⁵ RPL 2014, <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=479&>

Totodată, BNS a finalizat procesul de re-evaluare a disponibilității indicatorilor de dezvoltare durabilă (ODD) și apreciere a gradului de conformitate a acestora cu metodologiile internaționale – activitate realizată pe parcursul anului 2019 în cooperare cu Cancelaria de Stat și PNUD Moldova, în contextul angajamentelor internaționale ale țării privind implementarea Agendei Globale 2030. La revizuirea indicatorilor ODD naționalizați, au fost luate în considerație dezagregările recomandate (inclusiv dizabilitatea) de Grupul de experți privind indicatorii ODD (Inter-agency and Expert Group on SDG Indicators (IAEG-SDGs), creat de către Comitetul pentru Statistică al ONU, și prevăzute de metadatele globale. Unul dintre subiectele supuse evaluării, a fost gradul de disponibilitate a dezagregărilor pentru indicatorii ODD - acestea constituind principalul element care permite măsurarea situației socio-economice ale celor mai vulnerabile și sub-reprezentate grupuri ale populației în vederea respectării principiului *“nimeni să nu fie lăsat în urmă”* al Agendei Globale (*no one left behind*). În rezultatul revizuirii, va fi elaborată o Foaie de parcurs care va include acțiunile necesare pentru producerea indicatorilor lipsă (inclusiv a dezagregărilor necesare), dar și pentru asigurarea continuității proceselor de colectare. De asemenea, în funcție de rezultatele evaluării se vor stabili prioritățile naționale de colectare a datelor.

BNS publică anual, în preajma Zilei Internaționale a persoanelor cu dizabilități, date cu privire la situația persoanelor cu dizabilități, disponibile în cadrul mai multor surse de date: numărul persoanelor cu dizabilități, protecția socială a persoanelor cu dizabilități, educația, persoanele cu dizabilități pe piața forței de muncă, nivelul de trai al gospodăriilor care au în componență persoane cu dizabilități comparativ cu cel al gospodăriilor fără persoane cu dizabilități.

Periodic sunt elaborate și diseminate produse statistice pentru un spectru larg de utilizatori și cu privire la cele mai importante aspecte ale vieții femeilor. În anul 2016, BNS în parteneriat cu PNUD și UN Women, a elaborat și diseminat profilurile statistice ale 10, cele mai vulnerabile, grupuri de fete și femei din Republica Moldova, și anume: femeile cu dizabilități, femeile din mediul rural, femeile migrante, femeile care trăiesc cu HIV, femeile și fetele rome, femeile vârstnice, femeile victime ale violenței, femeile în economie și afaceri, femeile în poziții numite și femeile în procesul decizional. Profilurile includ 10 note analitice și seturi de infografice și sunt destinate factorilor de decizie, societății civile și publicului larg, pentru a fi utilizate la formularea soluțiilor menite să schimbe calitatea vieții femeilor și fetelor în Republica Moldova.

De asemenea, în cadrul proiectului „Reforma Administrației Publice” de asistență tehnică pentru BNS, finanțat de Uniunea Europeană, a fost planificată reproiectarea paginei web cu o structură nouă, instrumente de vizualizare noi și incluzive, funcționalități avansate de căutare pentru persoanele cu dizabilități.

Articolul 32. Cooperarea internațională

Cooperarea, asistență tehnică și financiară externă a avut un impact vizibil pentru Republica Moldova în procesul de implementare a reformelor în domeniul dizabilității axate pe incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

Ca rezultat al implicării partenerilor de dezvoltare/donatorilor externi, Republica Moldova a înregistrat progrese semnificative în domenii precum: reforma instituției responsabile de determinarea dizabilității, dezinstituționalizare, creare de servicii comunitare, dezvoltare de competențe a personalului din diferite tipuri de servicii, elaborare și aplicare de metodologii și instrumente noi privind evaluarea necesităților și acordarea asistenței beneficiarilor de diferite servicii, noi tehnologii informaționale etc.

Reprezentanții autorităților publice, experții și reprezentanții societății civile din Republica Moldova asigură reprezentarea și participarea activă la diferite evenimente, atât la nivel național cât și internațional, conexe protecției și promovării drepturilor persoanelor cu dizabilități, inclusiv în cadrul dezbaterilor interactive, conferințe, vizite de studiu, ș.a.

Mai multe exemple de cooperare internațională, asistență tehnică și financiară externă sunt descrise în prezentul Raport.

Suplimentar, în vederea coordonării asistenței externe și a organizațiilor societății civile, altor instituții relevante, prin Ordinul MSMPS, nr. 1388 din 4 decembrie 2019, a fost creat Consiliul sectorial în domeniul

asistenței externe pentru sectoarele coordonate de protecție socială și muncă, o structură de nivel sectorial, fără statut de persoană juridică, creată în baza principiului de parteneriat între reprezentanții MSMPS, partenerilor externi de dezvoltare activi în sector și societății civile.

La nivel de Guvern, MF este responsabil de mecanismul de coordonare și management al asistenței externe și îndeplinește rolul de punct unic de contact/control în relația cu partenerii externi de dezvoltare și autoritățile publice privind propunerile de proiecte/programe de asistență externă. Regulamentul cu privire la cadrul instituțional și mecanismul de coordonare și management al asistenței externe și Regulamentul cu privire la Modulul Platformei pentru gestionarea asistenței externe au fost aprobate prin Hotărârea Guvernului nr.377/2018.

Articolul 33. Implementarea și monitorizarea națională

Conform prevederilor art. 54 al Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60 din 30.03.2012, monitorizarea implementării și promovării politicii naționale privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități este realizată de Consiliul național pentru drepturile persoanelor cu dizabilități. Președinte al Consiliului național pentru drepturile persoanelor cu dizabilități este viceprim-ministru responsabil de domeniul social, iar vicepreședinte este ministrul muncii, protecției sociale și familiei.

În perioada în care la nivel de Guvern nu a existat funcția de viceprim-ministru responsabil de domeniul social, Consiliul nu a activat, însă la nivel de MSMPS, s-au organizat și se organizează ședințe de lucru, consultări, atelierile și grupuri de lucru la care participă societatea civilă, alte autorități, instituții și în cadrul cărora se discută proiectele de politici, proiectele de acte normative și problemele din domeniile de competență ale MSMPS (protecție socială, muncă, sănătate), care vizează persoanele cu dizabilități.

Totodată, în vederea coordonării implementării politicii de stat uniforme în domeniul drepturilor omului, monitorizării și evaluării implementării documentelor de politici în domeniul drepturilor omului, în anul 2019, Guvernul, prin Hotărârea, nr. 65/2019, a fost instituit Consiliul național pentru drepturile omului și secretariatul permanent pentru drepturile omului.

Cu referire la recomandarea 59 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:

Mecanismul independent de monitorizare este prevăzut în art. 10 alin. (2) al Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60/2012, care stabilește că, respectarea prevederilor Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități de către autoritățile publice centrale și locale, de către instituții și întreprinderi indiferent de tipul de proprietate, de către asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelele este asigurată de societatea civilă și de OAP, conform legislației în vigoare.

În acest sens, în anul 2016, prin Dispoziția OAP „Cu privire la constituirea Consiliului de experți în cadrul OAP pentru monitorizarea implementării Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități” a fost constituit Consiliul de experți din partea societății civile - 7 persoane, care acordă asistență și consultanță OAP în procesul de monitorizare a implementării Convenției ONU. De către OAP a fost elaborat și Regulamentul cu privire la activitatea Consiliului de Experți.

În anul 2018, OAP a fost reacreditat cu statutul „A” de către Subcomitetul pentru acreditare al Alianței Globale a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului, fapt ce denotă un grad înalt de conformitate a instituției cu Principiile de la Paris.

OAP, anual, elaborează raportul privind respectarea drepturilor omului în RM, inclusiv drepturile persoanelor cu dizabilități, după caz, elaborează și rapoarte tematice pe diferite subiecte care vizează drepturile persoanelor cu dizabilități. Aceste rapoarte sunt prezentate autorităților publice și societății civile pentru informare și întreprinderea măsurilor care se impun, reieșind din constatări și recomandări.

MSMPS colaborează eficient cu mai multe asociații obștești, inclusiv: AOPD (*în cadrul Alianței sunt peste 40 de organizații care activează în domeniul promovării și respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități*), Keystone Moldova, Asociația Surzilor din Republica Moldova, Societatea Nevăzătorilor din Republica Moldova, Societatea Persoanelor cu Dizabilități din Republica Moldova, Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Asociația „Motivație” ș.a., în adresa cărora sunt transmise spre

examinare și avizare proiectele documentelor de politici, de acte normative și legislative, care vizează drepturile persoanelor cu dizabilități.

O altă platformă de colaborare utilizată de MSMPS este și organizarea consultărilor publice (ședințe, atelierele și grupuri de lucru) în cadrul cărora proiectele de politici, de acte legislative și normative sunt prezentate discutate cu persoanele cu dizabilități și reprezentanții societății civile care le reprezintă drepturile și interesele, precum și cu implicarea altor autorități publice centrale și locale.

Societatea civilă are un rol important în procesul de elaborare a documentelor de politici, proiectelor de acte normative și legislative care vizează persoanele cu dizabilități, iar propunerile și contribuția lor în acest proces este valoroasă, respectiv, MSMPS va colabora și în continuare cu societatea civilă, deoarece, doar prin eforturi comune vom putea asigura incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

*Cu referire la **Follow-up și diseminare**, recomandările 60-63 din Observațiile finale ale Comitetului, informăm următoarele:*

În contextul implementării recomandărilor Comitetului pentru drepturile persoanelor cu dizabilități din Observațiile finale, adoptate la 12.04.2017, urmare a audierii Raportului inițial de Stat al Republicii Moldova referitor la implementarea Convenției, au fost întreprinse mai multe acțiuni, inclusiv unele dintre cele mai importante:

- Observațiile finale au fost prezentate și discutate în cadrul ședinței Consiliului național pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, din 18.05.2017, iar ca rezultat prin Decizia nr. 4 al Consiliului menționat, acestea au fost diseminate membrilor Consiliului, autorităților publice centrale și locale, reprezentanților societății civile, pentru analiză minuțioasă și întreprinderea măsurilor care se impun, reieșind din competențele funcționale;

- Observațiile finale și Convenția au fost pasate și pe pagina web a MSMPS

(<https://msmps.gov.md/legislatie/protectie-sociala/legislatie-internationala-ps/>);

- S-a lucrat la elaborarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 723/2017

(https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101863&lang=ro);

- S-a lucrat la elaborarea Programului național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de ANAS, pentru anii 2018-2026, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 893/2018

(https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109067&lang=ro);

- S-a raportat, în termen de 12 luni, și furnizat informații cu privire la măsurile întreprinse pentru implementarea recomandărilor Comitetului de la punctele 29 și 37 din Observațiile finale;

- Cu suportul donatorilor și a organizațiilor obștești din domeniu au fost elaborate și publicate versiuni ușor de citit și ușor de înțeles a Convenției, inclusiv un Ghid pentru administrația publică locală privind implementarea acesteia:

- <http://www.aopd.md/images/CDPDusorcitit.pdf> ;

- [file:///C:/Users/user/Downloads/Conven%C8%9Bia_ONU_privind_drepturile_persoanelor_cu_dizabilit%C4%83%C8%9Bi_\(ro\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Conven%C8%9Bia_ONU_privind_drepturile_persoanelor_cu_dizabilit%C4%83%C8%9Bi_(ro).pdf) ;

- <https://www.soros.md/files/publications/documents/Anexa%201%20Conventia%20ONU%20%20ghid%20pentru%20APL.pdf> ;

- <file:///C:/Users/user/Downloads/fact%20ROM%20tipar%20+%205%20mm.pdf> .

Suplimentar, societatea civilă din domeniu a fost implicată și la elaborarea prezentului Raport.